



# Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

## Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

**Danskernes Historie Online** er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

### Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

### Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

### Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

# Dagbog

over

## Landmandens Forretninger

for hver Maaned især,

med

et Tillæg

om Agerdyrkningssystemer, Mergling, om Landvæsen i  
Almindelighed, samt med Udkast til Landmands-  
bogholderie,

af

Jørgen Hansen

practisk Landmand.

Med Fortale af Prof. Begtrup.

---

“ Der Weg der Erfahrung ist for den Landmand der gebahnteste;  
er ist der, den er gern betritt und auf dem er zum Ziele gebet”

---

---

**Kjøbenhavn.**

Forlagt af Universitets-Boghandler C. A. Reitzel.

Trykt hos Canc. Assesor P.C.Martin.

**1830.**

Mit Fædrelands første og fortrinligste, practiske Land-  
mand, Oplysningens, Videnskabernes, Kunsternes, og  
alt det Godes og Nyttiges Fremmer og Befordrer,

**Lensgreve A. V. Molkte**

**til Bregentved,**

tilegnes

dette landoeconomiske Forsøg

med

Hengivenhed og Ærefrygt

af

Forfatteren.

**H**er gives et Udkast til en oeconomisk Kalender. Tiden med Gjerningen bliver sat i jevnside gang. Tiden bør vides og på det nøjeste agtes, at man forud kan være derved til at begynde Gjerningen i rette Tid og med god Fremgang. Derfor bør en god Huusholder see til, at en Gjerning bliver vel gjort og til rette Tid. Det kan ej skee uden at han agter paa den Aarets Tid, på hvilken Gjerningen bør skee. De Fleeste ville sige : Det vidste jeg, - men hvorfor blev det da ikke udført? De agtede ikke Tiden, førend det var for sildig.

Naar man ved Tiden, og erindrer Gjerningen, gives der Tid til at betænke sig, at raadføre sig med erfarne Mænd, og betids at gjøre sig færdig, for at kunne lægge den rette Haand paa Gjerningen, og være istand til, sig til Fordel, at fremme og udføre den. Det er en Sandhed, at Gjerningen ofte glemmes, eller opsættes til en anden Tid, fordi man ei erindrede den, ei var forsynet med det Fornødne, ei kjendte den rette Omgangsmåde, eller der gaves Hindringer af uventede Forretninger. Det er derfor godt at have en Paaminder, og denne er bogen, som viser tiden med Gjerningen.

Muligen ville Nogle sige, saadan Veiledning var uforføden. Gjerningen minder sig selv, naar Tiden kommer. Skal Gjerningen nøde os til at begynde, da er det den høje Tid at begynde. Naar da den yderste Tid er over Hovedet, bliver Gjerningen gjort, som den kan, eller den bliver udsat. Hvad er Aarsagen til Udsættelsen, den, at man havde forsømt Tiden, og man var ei forberedt til den. Man vidste ei ret, naar dermed skulle begyndes, eller, hvorledes man skulle handle. Ofte undser man sig for at spørge derom.

En slig Vejledning bør ingenlunde ansees som et fuldstændigt Skrift, som skulle give Regler, efter hvilke en god Landhuusholdning fuldkommen kan indrettes; thi dertil hører meget, som endnu kunne tilføjes, men det er ei heller Bogens Bestemmelse. Andre kunne udvide Planen, og tilføje hvad deres Kundskab og Erfaring lære. For Begyndere er den altid en nyttig Bog, da Hukommelsen behøver en Paaminder for at Gjerningen kan udføres til rette Tid og vel. Fuldstændigere Vejledning kan søges i større Skrifter.

Kjøbenhavn den 5te Marz 1830

Begtrup.



I den af professor *Begtrup* og Inspecteur *Troiell* i 1817 udgivne "oeconomiske Correspondent", paabegyndtes af Inspekteuren en Landmænds Calender, den eneste af sit Slags der ret egnede sig til Haandbog for alle som drive eller ernære sig ved Landbrug. Nærværende Forfatter lærte af Aarsager kun Begyndelsen at kjende, og fik siden at høre, at bemeldte Kalender ikke mere i samme Forum udkom.

Tolv Aar ere forløbne, hvilket have affødet mange Landboskrifter, men ikke et eneste i hin Calenders Aand, der muligt herfra hidrører: at den ved Bøger dannede Landmand, oftest, er fremmed i Praxis, og den praktiske sjældent formaaer at fremsætte sine Tanker paa Papiret. Ustridigt synes det og lettere af endeel Bøger at udskrive en anden, end alene igjennem Erfaringen og Hovedet.

I een, desværre! for mangen før dristig og erfaren Landmand, som for Forfatteren, formuedræbende Eiendoms Periode alt for ledig Tid, og for dog om muligt at gavne Lidet, besluttede jeg at fortsætte Troiells praktiske Calender, (som jeg dog efterat mit Manuscript var færdigt erfarede var fortsat), med den Forskjel: at som hans mere søger at give Underretning om - *hvorledes* Arbejderne borde udføres, saa har jeg mere søgt at tilkjendegive til - hvilken Tid Saadant borde skee. Min Hensigt hermed var at forfatte i kortest muligt Udtog en billig Haandbog for nylig til Embed kaldte og i Landværtskabet ubevandrede Præster, for mange Landmænd udenfor Bondestanden som ikke ere opfødte ved denne Stand, for Avlingsbestyrere, for Godseiere og Landmænd, og fornemmelig for de af disse som i Embedsforretninger maae opholde sig i Stæderne, for at give dem et Middel til lettere at overskue Aarets Forretninger og kontrollere deres Befuldmægtigede; samt for oplyste Avlskarle. Ja, Forfatteren har endog ved Udarbejdelsen havt or Øie, at hans Skrift formeentlig til Nytte vilde kunne bruges i Seminarierne, og for de ældre Dreng i Landsbyskolerne, saaledes: at Ungdommen selv lærte, eller at dens Lærere foredrog det i Skriftet for den løbende Maaned Anførte. Det er alene med Hensyn til denne Mulighed, at der foran hver Maaned findes en kort, de practiske Arbejder uvedkommende, Indledning, da en Læsning af dette Slags er tør, og Intet fængsler og indprenter sig Ungdommen og Landbomanden mere end de afvexlende Aarstider, de forskjellige og til forskjellig Tid kommende og bortdragende Trækfugle m.M. der altid vexle paa Landet; og som i Særdeleshed ere Bondens Forbebudere for Aarstiderne og Hovedforretningerne i disse. Ogsaa vilde Landsbyungdommens Undervisning i Skolerne i det Fag hvormed han

i Livet skal ernære sig, ved Siden af Religionen, vistnok blive frugtbringende ; thi saaledes staaer til Ex. i Kundskab om rigtig Avlsbedrift, Huusmændenes Sønner i Almindelighed langt under Gaardmændenes, medens disses Døtre i Syning, Spinden og Binden staae ligesaa langt under Huusmændenes. Og hvorledes skulle disse Misforhold jevnes uden Skolerne? da det er bekjendt, at hvad i Ungdommen nemmes i Alderdommen ikke forglemmes.

At et Skrift, som dette, af saa lille Arketal, hvis Hensigt er at angive hele Aarets forskjellige Arbeider med Oplysning om hvorledes de Vigtigste af disse skulle foretages, i flere Henseender maa ligne et udkast til en bog, er og kan ikke være anderledes; thi at skrive en bog der fuldstændigt i afrundet form baade skulde lære - naar Landmandens Arbeider skulle forrettes, og - *hvorledes* de skulle forrettes, var at sige alt om Landværtskabet, hvilket ville udgjøre mange tykke Bind, og hvortil der ligesaa lidet vilde findes Forelægger som Læser. At Inspecteur *Troiels* fortræffelige Calender er mindre bekjendt, søgt og brugbar, fordi den er indlemmet i en heel Aargang, 51 Ark, imellem endeel Andet, er sandt og Skade! - Et højst værdigt Foretagende for det kgl. Landhusholdningsselskab vilde det formeentlig være, paa dets Bekostning til Uddeling eller Salg til billig Pris, at lade uddrage og for sig selv aftrykke meerbemeldte Calender, omtrent 14 a 16 Ark, en Landmandsbog, der kan staae Prøve ved Siden af Danmarks første: Præsten *Høegs* Priisskrift, og Tydskernes: über die Altenburgsche Landwirthschaft af *Frederik Smalz*, de bedste og practiske Bøger af slig Korthed og Tvetydighed i dette Fag, som vel findes.

I Forfatterens Alder ønsker man ikke at spøge med Tiden eller vigtige Ting, hvorfor jeg med mit Manuscript henvendte mig til vor lærde som practisk dannede Landoeconom. Hr. Professor *Begtrup*, med Begjæring, at denne Veteran i Faget vilde læse Det og sige mig sin Mening. Beredvilligt opfyldte Hr. Professoren dette, og, paa Ubetydeligt nær som han godthesfuld rettede, var jeg saa hældig at det var lykkets mig - fuldkommen at indgaae i hans Anskuelse over Sagen; og til Beviis herpaa var han saa god at ledsage mit lille Arbeide med her forantrykte Indledning.

Endeligt, for at vinde Avlsbrugernes Tiltroe og gjøre det indlysende, at ikke utidig Forfatterlyst er Sporen - Pengefortjeneste skal ikke forlede Nogen til at skrive i dette Fag - bemærkes: at nærværende Skrifts Forfatter i det Meste af 50 Aar, practisk, har beskjeftiget sig med Landværtskab, tidligere: på Langeland, Thorseng, i Fyen og i Holsteen, og senere paa sine egne Eiendomme: Baadesgaard i Lolland,

og Roeskilde Kroe paa Kjøbenhavns Amt i Sjælland. Ikke er de Landboerindringer han søger at ihukomme Andre, eet, paa et Par Aar, ved en eller anden Agerdyrknings-skole nemt erhvervet, Udbytte, men, som sagt, Frugten af hans største Levetids Studier og Erfaringer. Og ikke frygter han at Kiendere, af de Mange som i Vaar, Høst og Efteraar ere passerede hans Marker, med Grund skal kunne forekaste ham - at han lærte anderledes fra sig, end han selv det i Gjærningen har viist og efterkommet.

Hansen



---

---

## Januar Maaned.

---

---

Endnu glædende sig i Tanken over de neppe forvundne Fornøielser og den venskabelige Gjæstfrihed ved Nordens ældgamle Folke- og Julefest, og de rigeligt besatte Egeborde for Bekjendte og Ubekjendte, Fattige og Rige paa Landet, der saa skjønt minder om Fortidens Brodersind - vækkes Landmanden ved Glædesskuddene der hist og her fra de adspredte Landgaarde gjenlyde og hilse paa det nye Aar. Det gamle bydes, som en gammel Ven, med hvilken man har delt Fryd og Sorg, Farvel; men glemmes hastigt ligesom stundom den gamle Ven der er fjernet fra os. Kun det Nye og det Fremmede, hvori vor Forhaabninger som under et Rosentæppe ligge smilende, fængsler os. Med ufravendt Øie og Ønsker gjennemskues Dage og Maaneder i det nye Aar, og Glæderne opsummeres. Held os, at vi ikke ane Sorgerne!

Dog, snart kalder Dagens Syssel Avlsmanden til Øjeblikkets Betragtninger. Han skuer omkring og seer de Agre, der for faa Maaneder siden frydede Øiet med bugnende Sæd, at ligge som kulegravede med deres nøgne og graa Side. Hiint løvfulde Træ staaer nu afklædt og dets Grene raabe gjennem den haarde Nordenvind hvinende til hverandre. Hele Naturen synes død. Kun den driftige Landmand om hvem det i særdeleshed gjælder: aarle Stund har Guld i Mund, sees livelig og i sin jevne Virksomhed.

En af Agerdyrkerens til alle Tider vigtigste Forretninger, Kreaturernes Rygt og Pleie, tildrager sig nu hans største Opmærksomhed. Hvorledes ville vi og faae vor Jord pløiet og bekvem til at afgive en lønnende Afgrøde, uden velrygtede og kraftfulde Heste? Hvad Melk, Smør og Ost ved Koen; hvad Uld af Faaret og hvad Victualier af dette, af Svinet og Fjerkræet i vore Huusholdninger - uden disses gode Rygt og Pleie?? Overbeviist herom seer man altid den dygtige Bonde selv tildeels, at rygte sine Kreature . Den lade og ukyndige derimod overdrager dette vigtige Arbeide til en Dreng, Pige eller



en Olding, hvoraf de tvende Første ere for letsindige og tankeløse og den gamle for svag, medens han selv i Byens Drikkekippe eller hos en ligesindet Naboe bortøder Timer, Dage og Aar! - Skulde det endnu være en levning fra hine raa Tider, da Nordboen røvede og drak, og skammede sig ved at pleie sine Kreature; at Ynglingen paa Landet, saa fage han kan bære en Meerskums Pibe og et Lommeuhr, skammer sig ved det Samme? saa vilde det være til Gavn for Landet, om Drengen ved Siden af Religionen i Skolen lærte at fatte Agt for en ædel og nyttig Haandtering, og at aflægge en raa Fordom. Og at det hidrører fra Fordom synes rimeligt, da, ligesom Fortidens Riddere og Herrer holdt det hæderligt selv at rygte og passe deres Heste, saaledes er det heller ikke disse, men Koen, som Bondekarlen holder sig for god til at pleie. Men er Malkekoen i vore dage mindre nyttig end Hesten? - Hvad angaaer Bonden, da er denne, som sagt, selv istand til at udføre bemeldte Arbeide: med Proprietairen, Præsten, Forpagteren og den Mængde Andre udenfor Bondestanden som tildeels leve af Agerdyrkning, og som enten ikke kjende eller ikke kunne udføre meerbemeldte Forretning, Disse og saadanne lide især ved hiin Uorden, og ved Vanskeligheden til Rrygterfaget at faae dygtige Karle.

Dog er det fornemmelig Sjælland som er smittet med denne Foragt for Kreaturenes Pleje; thi i Fyen, Jylland og Holsten erkjender man fuldkomment Arbejdets Vigtighed, hvortil det heller ikke mangler paa duelige og gode Subjecter, og som bedst kjendes paa deres fortræffelige Kreatures Væxt og gode Huld.

Kreaturet forlanger Renlighed og Varme. Man troer i Almindelighed at have iagttaget alle gode Regler, naar Fedesvinet hensesættes i et afsides Lukke og faaer tilstrækkeligt at æde, ikke ændsende at det staaer vaadt og smudsigt, og i et utæt Aflukke tillige udsat baade for Regn, Snee og Kulde. Men følgen er - det æder, men trives ikke, og Kjernen ødsles. Hvor godt om det paa Landet, ligesom hos Slagterne i Stæderne, blev almindeligt med Vand, om Vinteren lunkent, at vadske og strigle baade Leve- og Fedesvinene rene. Ogsaa bør dem indrettes et Leie, hvori der strøes flittigt, da de ikke selv letteligen gjøre det ureent. Gaardsvinene arbeide sig tildeels til Føden i Gaarden om Vinteren, men bør alligevel til Hjælp Morgen, Middag og Aften gives Æde og Drikke; denne, af det ideligen fra Huusholdningen samlede, blandet med det varme Vand fra Kjøkkenet hvori Folkenes Spisekar ere afvaskede, gives dem i et trug; men Æden, om det er Kornvarer, udstrøes paa et rent Sted i Gaardbroen, for ikke at gjøre Opsamlingen for magelig. Af denne Aarsag bør den ikke kommes i Kar, ej heller være for overflødig; thi Svinene ville da blive dovne,

staae skrigende for Dørene, og ikke mere i Gaarden eller paa andre Steder gide opsamlet eller arbeidet sig noget til. Dog, heller ikke afspise man disse nyttige Dyr, saalidet som Gjæs, Høns og Ænder med kjerneløs Affald fra Kastningen paa Loen, som Mange troe er en Fordel; thi Skallerne ædes ikke, ei heller den Mængde Frøe der altid er i dette saakaldte Smaakorn. Dette bliver ufortæret liggende og opsamles i Gjødningen der siden udkjøres paa Ageren, og som ikke er een af de ringeste Aarsager til vor urene Sæd.

Ogsaa Kvæget bør strigles og reenholdes. Hvad dets fodring angaaer, da vil det komme an paa om der haves meget Høe, Kartoffler; om der drives Melkehandel, kjøbes Mask, Bærme eller Oliekager; om Sæden skjæres i Hakkelse til Kørne eller gives dem heel i Straaet. Alligevel hos den virkelige Landmand længere fra Stæderne hvor det hedder: "hvad der avles paa Gaarden, skal ernære det som er paa Gaarden", fodres Kvæget almindeligt saaledes: Morgenfoderet af Rug- eller Hvedehalm. Naar Folkene have rensset Staldene og faaet Davre, Andetfoder af Byg eller Havrehalm. Klokken 11 Vand, og efter samme, Hakkelse af Byg- eller Havrehalm blandet med Avne. Henad Eftermiddagen Fjerdefoder atter af Byg- eller Havrehalm. Naar Karlene Klokken 8 gaae i Seng, femte og sidste Foder, og igjen af Rug- eller Hvedehalm. De trende mellemste Dagfoder maae Kvæget æde reent op. Af Morgen- og Aftenfoderet vil derimod levnes Noget som ikke skader, da, om der ikke haves Forraad af gammel Halm, der alligevel skal Noget til Strøelse til Heste, Kvæg og Sviin.

For Hesten maa Kjernen i denne Maaned, da den har mindst at bestille, saa meget som muligt spares. Naar Hakkelsen, som altid bør, skjæres fiin, saa kan han ved Blandingshakkelse af Byg- og Havrehalm, og en Tredie- eller Fjerdedel af Ærter eller Vikker holdes i god Stand. At der i Særdeleshed sørges for at Hesten staaer lunt, at der strøes Morgen og Aften, og to Gange dagligt gjøres rent under ham, samt at han strigles dygtigt, behøver vel neppe at bringes i erindring.

Faarene ere smaatærende og kunne i denne Maaned behjelpe sig med trende Foder om Dagen. Skjæres Ærterne ikke til Hesten, men tærskes, saa give man Faarene Ærtedefoderet som de meget begjærligt æde, hvilket i Faarestien og allerbedst præpareres til Gjødning. Thi om Nogle bruge at bage ved Ærtehalmen, er ikke alene at spøge med et farligt Element, Ilden; men tillige et Ran for Ageren der straffer sig selv: en ildebrandspilende Oeconomie endog i de meest skov- og tørvrige Egne; og en utilgivelig Skik der af enhver god Landmand bør landforvises! Rug- og Hvedefoder er for stivt, og Bygfoder maa Faaret aldeles ikke nyde, da det heraf faaer Skjærelse i Livet og Ulden løsnes

paa Kroppen; men Havrehalm er ogsaa god. Naar faarene som det sig bør, at de ikke skulle støde hverandre og derved skade Lammene hvormed de nu gaae, have et rummeligt Huus, saa kan deres Gjødning -efter hiint Foder- under de fleste Omstændigheder forblive i Huset indtil Forsommeren den med det kjøres paa Marken; da Ærtefoderet under Faarenes idelige Bevægelse i Huset bedre sammenbrænder end ude. Endeligt, hvis Vinteren ikke er saaledes at disse Dyr, under Tilsyn, midt om Dagen kunne græsse paa Marken, saa, eftersom de elske Luften, maa de dagligt ud i Gaarden for at drikke og røre sig.

Tærskningen foretages i denne Tid med Kraft og af al Slags Sæd, for stedse at have Blandingsfoder til Creaturene, en nødvendig Omstændighed til en god Fodring. Sæden maa tærskes reen, ikke alene fordi den i Straaet levende Kjerne uden Nytte gaaer heel igjennem Kvæget, men fornemmelig fordi den lokker Muus og Rotter til, der sønderskjære og ødelægge slig ureen tærsket Halm. Derfor, da det meest er Accordarbeidere (Pundtærskere) der jage og fuske med Tærskningen, naar de ikke idelig have en Foged staaende over sig, saa var det ønskeligt at Tjenestekarlenes Løn kom tilbage til et saadant rimeligt Forhold som før Krigen, paa det at Landmanden ved faste Karle kunde forrette sin Tærskning; dette Arbeide blev da godt udført; Accordarbeiderne, en Art ved hjelmet Uskik taalte Løsgjængere, ville nødes til at tage fast Tjeneste, og Tyverier og Skarnsstykker paa Landet ville aftage.

Den Avlsmand der efterlader af Vintersæden at tage Langhalm, hans Forsynlighed langer neppe til næste Dag eller til at indsee hvor vigtigt det i Slud, Snee og Frost for Folk og Fæe er, at have tætte, lune og veltækkede Huse. Man forsømme da ikke at aftage Langhalm; det er Landboens Teglstene. Bekostningen og Tidsspildet er ubetydeligt for Nyttens. Ogsaa kan Langhalmen, om fornødent, let forvandles til Foder, men dette ikke til Langhalm.

Det aftærskede Byg der skal i Handelen bør kørnes (kornes) godt; det bliver bedre til Meel og Gryn, tørres og holder sig friskere paa Loftet, og Kjøbmanden betaler det bedre. Kun det Korn der skal formales og Saaebygget, maa blot stakslaaes saa meget at det under Kastningen i Loen kan skilles fra Avnerne; det første groer bedre paa Maltkjøllen, og det sidste spirer og holder sig ved den ufordærvede Skal bedre frisk i Sædejorden.

Da foraaret behøver alle Hænder, saa er det vigtigt nu i

Frostveiret at aftærsket sit Frøkløver og banke Frøet af Avnerne, der desuden i Frost, klart og tørt veir letter give samme fra sig.

Med hensyn til Orden ved Tærskning og Sædens Reengjøren i Almindelighed, bemærkes. Ved endnu ei forklarede Aarsager kunne vi saae Rug og avle Heire, Byg og høste Flauhavre (en vild, svag og tidlig affaldende); men vi vide Alle: at ved at udsaae Ukrudtsfrøe kunne vi muligen avle reen Sæd. Derfor, naar vi høre idelig og grundet Klage over vor urene Sæd og vor af Agerkaal og andet Ukrudt gule blomstrende Vaaragre, vil Forfatteren ikke irre omkring paa en lang philosophisk Omvei og endelig forsikre, at Ukrudtsfrøet hvorved Agrene staae gule, i flere hundrede Aar kan henligge slumrende i Jorden, men lige til Sagen: har vi afgravet og der ikke staaer skadeligt Vand og syder og forgifter vor Sædejord, pløies og behandles den godt, dyrkes med Vexelsæd, ikke udpines men nyder passende Hvile; kjøres Ukrudtet ikke ud i vor Gjødning, og vi saae ren Sæd, saa - avle vi reen Sæd. Intet ændres eller forebygges imidlertid mindre, end Frøblanding. Af en falsk og misforstaaet Oeconomie, opsamles af hver Kastning paa Loen ved Kornrensningen al Gjennemløbningen og de svage Kjerner, der oplægges paa Loftet i et Forraad til Smaakreaturene. Dette, hvoraf det meste er Ukrudtsfrøe, kastes efterhaanden i Gaarden, sammensies, skovles og kastes paa Møddingen og udkjøres siden med Gjødningen paa Ageren. Denne ubetænksomme Fremgangsmaade er ustridigt den første og nærmeste Aarsag til vor urene Sæd.

Man være da, som sagt, omhyggelig med sin Jord: rense sin Saaesæd med passende Sold og godt; og ikke kaste Ukrudtsfrøet, eller, efter Kastningen, feie Loen reen og alt udi Gaarden; der er da foretaget hvad der for saa vigtig en Sag bør foretages, og den agtpaagivende Landmand vil sikkert og snart see sin Umage belønnet.

Til de daglige Vinterarbeider hører fremdeles Hakkelses-skjæringen. Der kan i denne og næste Maaned ikke skjæres for meget. Det er en stor Foderbesparelse om Quvæget een, og i de længere Dage to Gange dagligt mellem Avnene, ogsaa kunne faae Hakkelse. Selv Faaret æder gjerne kortskaaren Hakkelse af Havrefoder blandet med Avne, NB. af forberørte Grunde ikke af Byghalm eller med Bygavne. Men i Særdeleshed vilde det være til Gavn, om man til Hestene havde et Forraad velskaaren Hakkelse til at spæde til med i Foraaret. Disse troe Slæbedyr kunne da faae saameget de ville æde, i det Sted de i Pløietiden ofte kun faae til Hungers og endda af Tommers Længde, fordi der enten i Morgen- og Middagsstunden ikke er Tid nok, eller

fordi en doven eller ved Markarbeidet trættet Karl ikke gider skaaren. Det er ikke usædvanligt at den flinke Bondekone om Middagen i Foraaret lister sig ind i Stalden, og stjæler sig for den sovende Karl til at give sine kjære Heste der staae hængende tilbage for tomme Krybber, fordi der haves liden eller ingen Hakkelse. En anden Fordeel var tillige denne: Skjæresæden der naar der er optærsket ellers hjem-søges af Udtøiet, blev om Vinteren skaaren i Hakkelse og sammen-pakket saa paa Staldloftet eller andet tørt Sted paa Brædder, og Foder og Kjerne var i god behold; da Muus og Rotter ikke kunne opholde sig eller have rede og Bolig i Hakkelsen.

Har man i Efteraaret opbrudt og kløvet Steen paa Marken, saa hjemkjøres disse i Sneeføret på Steenslæder, og ellers paa Steen- eller andre Vogne. Ligeledes hjemføres de af Agrene i Foraaret opsamlede Smaasteen, om dette Arbeide ikke som det sig borde i Efteraaret er udført.

Brændselet fortjener de fleste Steder hos os særdeles Opmærksomhed, da kun de Færreste have Overflødighed af Skov eller Tørvejord. Derfor bør de Riis, Grenebrænde eller Sligt som endnu fra Efteraaret, fra Haven eller andre Steder, maatte være indbragt i Gaarden opsamles, hugges paa et godt Quarteers Længde, og ind-sættes i Huus i Stabel. Dette er, saaledes hugget og tørret, en ret god Ildebrand; men vaadt som det ligge ude og efterhaanden brugt, Intet værd.. Ogsaa holdes Orden i Tørvehuset, De Tilfælde undtagne hvor den oeconomiske og raske Huusmoder selv holder Orden og seer med egne Øjne, begynder hendes Piger om Efteraaret gjerne forneden i Tørvehuset ved Døren, men fortsætte deres gang derefter hen ovenpaa Tørven som de træde i Smul, saaledes: at de allerede i denne Maaned ere avancerede op til Bjelkene bag i Huset. Dette Nedtræderie er en Uorden hvorved Mand og Tyende i en stræng Vinter lettelig vil staae Fare for at maatte spise deres Mad raa eller komme til at fryse ihjel. Tørven med Smul og Samt bør da stedse af Pigen eller den som ind-bringer samme til Skorstenen og Kakkelovnen, tages fra neden. Smullet lægges bag i Ovn, og giver herlig Emmer og Varme. Tages det imidlertid ikke saa nøie, saa maa der i Tørvehuset engang ugentlig alligevel holdes Orden. Alle Knolde og Smulinger skilles med en lang-tandet Rive fra det fine Smul, hvorefter dette udbringes og spredes på Møddingen og helst paa Kogjødningen. En lige Omhu fortjener Huggehuset. Det er væmmeligt her at see den Mand der hugger paa en Spaanehob, som et lille Bjerg, og med skidne Træskoe ligesom at gjøre sig en synderlig Umage for at nedtræde og forvandle Spaanerne til Snavs! Disse og andet Huggeaffald maae ideligen føres fra Fødderne

og hver Aften tilbage i en Krog i Huset, for tørre at kunne bruges af Huusmoderen, naar Folkenes Mad skal laves, for dermed at tænde Ild.

Da, efter andre Landes Exempler der ogsaa hos os i Lansbyskolerne ved Siden af religionsundervisningen, ved physiske Midler arbeides paa at styrke og gjøre Landsbyungdommens Legeme bøieligt til Forretningerne, saa torde den Tid muligt være nær, at, ligesom Soldaten ved Forelæsninger om sit Fag og Undervisning i at samle sit Gevær, Bondeynglingen ligerviis i Skolerne ved Forelæsning og Undervisning i at sno Reeb, binde Kurve, dreie, gjøre Træskoer og Trætøfler. Avlsredskaber med flere uundværlige Ting, - bleve beqvemgjordte til deres Syssel og til de Arbeider hvorved de i Livet skulle ernære sig selv og Andre og gavne deres Fædreland. At slige mekaniske Arbeider lettest ville blive almindelige og nationaliserede, naar Fattig- og Skolehusene paa Landet vare sammen under een Bestyrelse, synes rimeligt; da der blandt de gamle Fattiglemmer altid ville findes Nogle af begge Kjøen der forstod og kunne lære Børnene i bestemte Timer i Fattighuset i selve Skoletiden, gratis, ikke alene Drengene af forbemeldte Arbeider, men ogsaa Pigerne at væve Tøier og Baand, sy, spinde, binde m.M., som tildeels ikke, eller kun yderst sjældent, vil kunne læres hjemme. At ogsaa den qvindelige Industrie paa Landet saaledes vilde vinde, snarere og lettere for Samfundet end paa nogen anden Maade udbredes, og selve Fattiglemmerne gjøre Nytte for deres Underholdning, synes ligesaa rimeligt. Har, skjøndt en Sjældenhed nu, Landmanden alligevel nogle nævenyttige Tjenestekarle, da lade han dem i Vintermaanederne ved den varme Kakkelovn i de lange Vinteraftener forrette saadanne Ting, der for Tyendet er langt sundere, end i Ladhed at sove Aftenen hen, eller at bortdampe den ved en Pibe, eller ved Kortspil, eller ved løsagtig Sladder og Banden.

Skjøndt, i Landsbyskolerne, ved siden af religionsunderviisningen i Mellemtimer at forbinde nyttige Haandarbeider, hidsættes efter Forfatterens egen Overbevisning og Kjendskab til Sagen, saa dog tillige, om dette Skrift lykkeligvis maatte blive læst af Een og Anden af høje Vedkommende, hvis Stilling giver dem Kraft til at virke til det Almenes Vel, for at vise at det ikke er et Foster af en umoden Tanke, vil jeg her meddele noget om hvad en Skolemand, Hr. Pastor Møller i Bjerrebye paa Thorsenge, i den mig senere udlaante "oeconomiske Correspondent af 1817" i denne Henseende har virket og skrevet:

Efterat Pastoren længe forgjæves havde ønsket en Industrieskole i sit Sogn, blev han af byens Biskop indbudet til at indtræde i dette Lands patriotiske Selskab. Dog, ved nøiere Drøftning overbevistes han

om, ikke med synderlig Nytte at kunne udrette, uden at Industrieanstalten blev forenet med Læreskolerne. Dette blev og iværksat i Sognets trede Skoler. Hr. Møller troede det nyttigt, "at Arbeidet blev forenet med Underviisningen, saaledes, at Hænderne brugtes medens Sjælen imodtog Underviisning"; men han kunde kun iværksætte denne Industrie med Uldstriking. Derimod blev der dagligt i Skolerne anvendt 1 eller  $\frac{1}{2}$  Time alene til at undervise Børnene i af flette Kurve, gjør Rebe m.M., saaledes, at det aldeles overlodes til Barnets frie Valg at forfærdige slige nyttige Mon eller Redskaber hvortil de fandt meest Lyst. De saaledes i Skoletiden lærte og forfærdiege Ting fra Børnenes Sommerfest i 1815 til 1816, vare følgende:

"Drengenes Arbeider.

13 $\frac{1}{2}$  Dusin Skeer, 4 Dusin Kurve, strikket et Par Ærmer, 4 Huer, 16 Par seler, 26 Par nye Strømper, 18 Par forføddede, 49 Par Vanter, gjort to Møggrebe og en Lygte, smedet Beslag til 25 Par Træskoe og noget mere smaat Arbeide, plantet 290 Stiklinge, 15 tildeels vilde Træer, og fisket 45 Aaleqvapper."

"Pigernes Arbeider.

Spundet 34 Lpd. deels uldent deels linnet Garn, strikket 105 Par Vanter, 67 Par Strømper, 96 Par Strømpefødder, 25 Par Ærmer, 5 Nattrøjer, 3 Huer, 1 Klokke, syet 63 Hætter, 13 Særke, 4 Skjorter, 23 Tørklæder, 11 Forklæder, 2 Klokker, 1 Par Lagener, 8 Liin, og en stor Deel Navneklude."

I Bemmenes var indrettet en Have og inddelt i 12 dele til Skolebørnenes Underviisning, ogsaa i det nyttige Havevæsen.

Hvad kunde man ikke vente sig af Industrien: naar alle Skoler paa Landet indprentede og forplantede denne Aand paa Ungdommen? Og hvad var kraftigere til at modarbeide og standse kostbar og skadelig Landsbyluxus og dyrekjøbt Flitter fra Fremmede? Gives paa landet eet Huus eller een Gaard hvor slige Ting, som ovennævnt, af Børnene kunne læres, saa findes derimod 9 Familier hvor hverken Mand eller Kone forstaae sig paa det Meste. - Hvor skulle disses Børn da lære det?

Det skjønneste Bevis paa Arveadel i de berømte Julers Slægt paa Thorseng, er: at naar de mod Fjenden vovede Liv og Blod for Fædrelandet, saa, liig den ædle rommerske Dictator, Cinicantus, holde de det i Frdens Tid for en ligesaa værdig Syssel at beskjæftige sig med Landalmuens Dannelse og Agerdyrkingen. Og ovennævnte Industrie er ustridig for største Delen et Værk af generalmajor Juul.



## Februar Maaned.

---

Med Kyndelmesse og Dagene som begynde at længes, begynder efter den gamle Bondetalemaade Vinteren at strænges. Man sørge da fornemmelig for at Kreaturene staae i tætte og lune Huse, varmt og godt; thi intet knuger og tærer Kreaturene, som Mennesket, meer end - Træk og Kulde.

Forretningerne i denne Maaned, ere tildeels som i forrige. Kreaturene pleies. Faarene der nu begynde at lemme faae istedet for Halm, een Middag Høe i Hækken og en anden Middag Hakkelse af Ærte- eller Havrehalm blandet med Avne i deres lange Trug: der enten paa Pæle midt i Huset er opsat, eller fastslaaet til en Væg saa høit, at de netop kunne naae at æde. Og for at Hakkelsen ikke af Faarene skal rodes tilside og spildes, forsynes Truget ligesom Hestekrybben med ovale Pinde paaslaaede tværs over Overkanten. De svageste af Tvilling- og Trilling-Lammene styrkes Morgen og Aften ved at dægges med lunkent Mælk saaledes som det nyeligen er malket af Koen.

Har Landmanden Udviisning eller paa Skovauktionerne kjøbt Gavntræ, saa, hvis det er Frost og saaledes at man kan færdes i Skoven, hjemkiøres dette. Naar Skovningen er i Gaarden sauges og kløves den strax til Plovaase, Axel- og Kjepstokke, Harvulle, Vognkjempe, Hjulfælger m.M., der Alt, imedens saften endnu er i Træet og det er skjørt at hugge, maa ophugges og oplægges paa Loftet paa Hanebaandene, indtil det skal bruges, for at tørres. Det kan fordres, at enhver Bonde og enhver Karl, som paatager sig at bestyre en Avling, skal kunne ophugge og tildanne fornævnte Ting saaledes, som de i raa tilstand bør være; indtil de siden ved den mere duelige Hugger blive forfærdigede til Avlsredskaber. Kan denne Ophugning af Gavntømmeret ikke strax foretages, fordi Mand og Karl i Gaarden ikke forstaaer den, og Egnens Hugger ikke har Tid, saa maa de hjemskovede Kjævler strax lægges paa Underlag, og Barken, med Undtagelse af en halv Alens Længde paa hver Ende af Bullene,



afhugges. Iagttages dette, saa kan Træet uskadt endogsaa til hen i Sommeren ligge uophugget, da det i modsat Fald frynner og halvt forraadner. Og dog er det meget almindeligt hos Bonden at see en dyrekjøbt Gavntræskovning med Barken paa, i hans Gaard at ligge begravet i Snavs indtil St. Hansdag, da det ophugges til Gavntømmer, skjøndt det er forvandlet til slet Brændsel. At dette giver slette Avlsredskaber, lægger den efterladne og ubetænksomme Huusbonde tidt paa Landeveien med syndrede Vogne, og er aldeles at ødsle med den knappe Skillings, er iøinefaldende. Den forsigtige Agerdyrker derimod sørger for, altid paa sit Loft at have et flere Aars gammelt Forraad af ophugget Gavntømmer, hvormed han paa en god og hensigtsmæssig Maade kan udbedre og istandsætte det brøstfældige. Og aldrig sættes han i Forlegenhed, eller som den ligegyldige standses i sit Arbeide naar Redskaberne gaar itu. Især ere flere Aars tørre Hjuleger en Nødvendighed. De ikke fuldtørrede kunne hjælpes ved i en stor Kjedel at udkoges i Vand, hvorved Saften udsydes; men bedst, som sagt, om de ere naturligt tørre. Selv Tøirepæle til Heste og Qvæg maa ophugges om Vinteren, tjæres og henlægges. Nu ere der Tid til deres rigtige Forfærdigelse, og de ville saaledes hen i Sommeren, een tør være bedre og varigere, end 4 á 5 grønne. Og da gode Tøir og Tøirepæle ere lige nødvendige, for om Sommeren at frede sine Kornagre for de tørede Kreature, saa skulde man ikke troe at herved var Videre at erindre, skjøndt endnu der kunde tilføjes: at til Tøirepæle bør man tage haardt Træ, og iagttage om det er knastet, at Knasten kommer i Hovederne. Greve og Skovle forfæriges ligeledes om Vinteren, og hensættes for tørre i sin Tid at kunne bruges. Ikke at have et tilstrækkeligt Antal af disse simple og nyttige Redskaber, naar der skal kjøres Gødning, fordi Huusbonden eller hans Karl ikke selv kunne forfærdige dem, er Skam for Mand og Karl, og at spilde Kraft og Tid.

Alle indsee Nyttens af levende Hegn, kun ankes over at det, høit, om Vinteren samler Sneen bag sig i Indhegningerne til Skade for Vintersæden. Men Sligt hæves i alt Fald ved at afhugge den levende Hække omkring Vintersædmarken om Efteraaret. Derfor, da det levende Hegn meest bestaaer af Piil og Hessel som lettest groe, inddele man denne Plantning efter Sædskeftet saaledes: at den Deel omkring Vintermarken aarligt afhugges. Denne Afstyning vil da og have passende Størrelse til Gærdsel, Tækkekjeppe, Ærteriis m.M., og give et aarligt Brændeaffald. De højstammede Piil inddeles ligeledes, saa at hver sjette eller syvende Aar een Deel stynes. Paa denne Alder vil de afhuggede Grene være bedst skikkede til Sættepiil, Humle- og Bønnestænger; til stænger i Kornhusene; og Pilene udskyde bedre de

nye Skud. Derimod lader man dem i 10 á 12 Aar uden Styning henstaae, ville de efter samme lettelig gaae ud.. Ved Stammepiil og andre Træers Styning at iagttage: at Grenene afhugges skraae og glatte og uden at afflænge Barken. Ved at kappe dem lige af, der synes smukt og derfor bruges af mange Bønder, vil Regnen nedæde sig i Stammen, og denne omsider forraadne og gaae ud. Er Veiret dertil og intet Vigtigere forhaanden, saa begynde man i denne Maaned Pilefletningen. Efterat denne er udført, drages eller hjemkjøres det Afhuggede i Baggaarden. De rankeste og paa Barken meest rene og glatte Grene paa 5 á 6 Alens Længde afhugges med en Krone foroven og hensættes med Rodenden i mudret Vand, hvori de bliver staaende indtil i April og først i Mai naar de skulle sættes. Hækkestyningen foretages derimod ikke med Øxer, men med de krumme Segler, som overalt paa Landet ere bekjendte, saa nær Grøvtevolden som muligt, og ligeledes skraa og glat. Plantestiklinger til Grøvtevoldene tages paa en god Fingers Tykkelse, 1½ Alens Længde, med en Krone foroven, ligeledes af de reneste og glatte paa Barken; og hensættes som Sættepilene indtil de skulle udplantes. Resten af Pileaffaldet ordnes nu til Tækkekjeppe, Have- og Kosteriis, hvilke sidste henkægges paa et fugtigt Sted, for at bruges om Sommeren naar der er løv paa Pilen, da Toppen ville gaa ud om man skar Kosteriis. Og hvad der endnu maatte være tilovers, hugges som før omtalt kort og indsættes i Huus for at tørres og brændes.

Den Landmand der iagttager Forestaaende, han vil ikke fortryde eller have tabt ved at have sat højstammede Piil omkring sin Gaard, Have eller Enghave; ei heller faae Aarsag til at anke over den Skade det levende Hegn paa hans Vintersæd afstedkomme.

Sædebanken paa Loftet voxer; men eftersee da Taget over samme, at det ikke sneer eller regner ned i Sæden. Ogsaa opfriskes denne og mister endeel skadeligt Støv, ved i denne Maaned at kastes engang. I denne Tid kjøres der og flittigt til Torvs, især med det sexradede Byg, der i denne og næste Maaned af Bryggere og Maltgjørere bedst betales. Og da Erfaring har lært, at Bonden og den egentlige Landmand kun slet ere tjente med at speculere med deres Kornvarer, saa gjør han rettest i at overlade slige Speculationer til Kjøbmanden; og i Vintermaanederne at sælge alle Slags Sæd, og at beholde noget i Baghaanden til Salg for Sommeren, hvorved den bedste og sikreste Balance erholdes.

Utøiet formeres i Kornladerne, det vil derfor hos Bonden og i de mindre Agerbrug hvor det kan overkommes, nu være til Stort Gavn at flytte Sæden fra Gulvet oppaa Stænget, der nu adskillige Steder vil være tomt. Ligeledes, om der haves Plads, indtages Stakkene, da

Musene især i disse herefter tiltage og formere sig. Herved forstyrres Rederne, Ungerne og endeel af de Gamle, som ikke falde paa deres Gjæringer, adsplittes og fordrives.

Ligesom det ved en passende Jordblanding, hvilket herefter nærmere skal vorde berørt, at vor Agre frugtbarjøres, saa er det ogsaa ved hensigtsmæssig Gjødningblandning paa Agrene dette skeer. At udkjøre Tørvaske og Hestegjødning paa let sandet Jord, og Koe- og Faaregjødningen paa en stærk og leret, er ikke at hjælpe, men at modarbeide Naturen. Og alligevel er dette meget gængs hos Bonden, som hidrører tildeels fra Magelighed og Ligegyldighed. Staldkarlen skiller sig lige ud for Hestestalden saa let som muligt ved Hestegjødningen, indtil den er færdig igjen at krybe ind i Stalden til ham, og ligesaa forfarer Koerygteren med Gjødningen af Qvæget ud for dettes Stald. Tørvasken udbæres fra Kjøkkenet af Pigen og slænges først i Kanten af Møddingen, men stedse nærmere og nærmere Kjøkkenet, indtil Askehoben omsider næsten forbyder at komme ind af Kjøkkendøren. Den samme ordentlige Uorden finder Sted med Tørvesmullet. Og skovles Gaarden en enkelt Gang, saa bringes Sammenskovlingen ikke længer end knapt til Kanten af Møddingsstedet, og omringer det Hele. Da Mange nu have deres Jorder omkring eller dog nær Gaarden, saa udkjøre disse, for paa een gang at udføre Arbeidet og oeconomisere, Gjødningen paa Brakken eller Vintersædmarken ligefra Gaardmøddingen, og udstrøer den med det Samme paa Ageren; men hvor der det paa denne Maade muligt at iagttage eller følge nogen fornuftig og med Naturen stemmende Regel? Først skal man arbeide sig igjennem Asken, Tørvesmullet og Opskovlingen førend den egentlige Gjødning naaes, hvoraf det letteligen indsees: at det vil beroe paa et lykkeligt Slumpetræf, om disse forskjellige Sorter Gjødningstof skulle blive henlagte paa de Steder hvor de kunne være til størst Nytte. Men paa Lykke og Fromme bør den rette Agerdyrker, der skal skatte, skylde og leve alene af Agerbrug, ikke indlade sig. Gjødningblandingen kunne vel ved Udkjørselen paa denne Maade foregaae: at Smul, Aske og Hestegjødningen udføres paa den lerede Ager, og Koegjødningen paa den sandede; men da enhver Ager uden Undtagelse ikke er af samme Bonitet paa midten og i Enderne, saa, for hermed ret at forholde sig, udfordres saa megen fysisk Kundskab, - at det ikke kan antages nogen læg Mand eller Bonde vil kjende eller finde Rede i samme. Men da en Blandingsgjødning af Faar, Køer, Heste, af Aske, Tang, Tørvesmul, Opskovling m.M. er god for alle Slags Jord, og for alle hos os alle brugelige Sorter Sæd: saa er det denne Blanding, der er nem og let, og

hvortil der ikke hører Lærdom, kun Orden, som Landmanden i Almindelighed bør lægge Vind paa; og som ikke forvilder ham paa Ageren eller udsætter ham for at modarbejde Naturen. Naar Avlsmanden da indretter sit Møddingssted saa stort og saaledes, at al hans samlede Gjødning herpaa kan oplægges: at der lægges eet Lag af Køernes ovenpaa et Lag af Hestenes Gjødning : at Aske, Smul og Opskovling ikke lægges fornedet for sig selv, men idelig, og efterhaanden som det udbæres, samles og sammenskovles - udsprede ovenpaa Møddingen, saa er hermed iagtaget hvad der bør iagttages. Opkastet endvidere Møddingens Yderkanter, saa at disse altid ere lige-saa høie som dens Midte, og et Hul ved Kanten paa det laveste Sted findes for at opsamle Hvædsken, der af og til med Spand eller Skuffe opkastes over det Hele, - saa kan man naar den Tid er, udføre saadan Gjødning paa Bakker og i Dale, og dens frugtbare Virkning vil ikke udeblive. -

Er Brakmarken eller den jord hvori der til Efteraaret skal saaes Vintersæd og som skal gjødes, langt fra Haanden, saa, hvis Veir og Vind tillader, vil der nu ikke mangle Tid til at udføre endeel af denne Gjødning, hvilket vilde være til stor Lettelse for Eftertiden. Ogsaa har den udhvilte Hest nu godt af at røre sig. Dog bør denne Gjødning om Vinteren ikke, som for en halv Snes Aar siden af Adskillige brugtes, frisk udkjøres og udsprede paa Agrene, da man - ved en dyrekjøbt Erfaring - er bleven overbeviist om: at den Gjødning der saaledes sprede og udsættes for Luften, bortveires og fortæres, og bliver til liden eller ingen Nytte for Jorden. Herimod bør den opkjøres eller opkastes i een eller flere Møddinger paa Marken, naar den om Vinteren udkjøres.

---

## Marts Maaned.

---

Den altoplivende Sol nærmer sig vore Egne, og lader os allerede paa en behagelig Maade ane Foraarets Nærmelse. Graaspurven, Landboens og hans Gaardkreatures daglige Gjæst, der hidtil for Snee og Slud kun stjal sig ud paa Tagskjægget fra den af ham fordrevne Svales sommerbolig, sees nu til alle Tider om Dagen munter og snaksom at hoppe omkring. Den frygtsomme Lærke pipper ikke mere bange om i Haven, men hæver sig fra Mark og Eng i Middagsstunden til Aarstidernes

Giver med sin glade Sang. Bien vover sig ligeledes ud af sin Celle, og gjør smaae Omvandring paa dens lille Gaard foran Cellen. Træer og Buske der hidindtil, som visne, stode i Kamp med den haarde Natur, have nu seiret og vise deres Livskraft ved deres utallige frembrydende Knoppe - Alt, ja Alt gennemstrømmes af nyt Liv og af Sjælen i Naturen:

Ogsaa Landboen glæder sig til den kommende Vaar, glemmer de overstandne kolde og raae Vinterdage, og griber med fornyet Lyst ind i denne Maanedes Forretninger.

Til de daglige Arbeider i denne som i de øvrige Maaneder, hører først og fremmest Kreaturenes Pleie. Hvad Hesten paa Landet, der arbeider, og desuden maa behjælpe sig med mager Æde, angaaer, da bør den ikke som Stædernes Paradeheste fodres efter Klokkeslet, men have som den æder op. - Kørerne faae nu, da nogle have kælvat og Dagene ere længere, et dagligt Foder mere. Halmen er mere tør, de maa derfor og have Vand tvende Gange daglig; og kan det slaae til, saa istedetfor det almindelige Foder, Høe efter Vandet den ene Gang og den anden, Avne uden Hakkelse. - Faarene maae nu i Middagsstunden ud i Gaarden, for at Lammene kunne have Leilighed til at styrke sig ved at springe omkring og vænnes til Luften. - Da Rodfrugter kun hos de Færreste avles i den Mængde at Kreaturene deraf kunne faae daglige og bestemte Foder, saa forbigaaes dette, da Kunsten eller Hemmeligheden ved Qvægets Fodring desuden ikke bestaaer i Andet, end at dette saameget som muligt stedse faaer Vexelfoder.

Tærskningen fortsættes, og Sæden paa Loftet kastes om muligt en Gang ugentlig, da den ellers lettelig i denne Spire- og Gjæringsmaaned ankommer og tiltager gammel Lugt og Mugenhed.

Pilestyning, Skovning og Gjødningsskjørsel, som endnu fra forrige Maaned maatte staae tilbage, fortsættes.

Haves grønjord, der ikke, som det sig borde, i Efteraaret blev pløiet, saa hvis skee kan fuldføres nu denne Pløining.

Da Steen paa Agrene ere saa skadelige, men til Hegen og hjemme saa nyttige, saa opbrydes, skydes og kløves Steen i denne som i de foregaaende Maaneder. Den dygtige Landmand, endog om han er Fæstebonde, maa ikke taale eller om Vinteren have Phlegma til i Kakkellovnskrogen at sove hen med Piben i Munden, saalænge der paa hans Lod er Steen til Hinder for Ploven. Vel indrømmes, at dette Arbeide er mindre lønnende for Udføreren end for Efterkommerne. Dog, da det hvor Kulturen ikke skal gaae tilbage, men fremad, er indseet nødvendigt, saa er det hos os bleven indført: - at den gode og flinke Søn eller Datter paa Landet efter faderens Død overlades dennes

Gaard, og arver saalunde Fortjenesten og Fordelen af hiins Flid og Arbeidsomhed. Neppe heller lader sig tænke en saa uretfærdig Godseier, der ved opskruet Fæste eller Deslige vilde fordrive flinke og arbeidsomme Børn fra den Avlsgaard, der til Herlighedseierens største Fordeel, ved Forældrenes Utrættelighed, Slid og Slæb er bleven forbedret. Og naar faderen saaledes i levende Live seer sig forvisset om, at Børnene efter hans Død ville høste Nytten, saa vil ingen god Fader og dygtig Avlsmænd efterlade at udføre alle mulige Forbedringer ved sin Gaard og Avling; omendsjøndt disse endog muligt først for Efterkommerne ret ville betale sig. Men ikke mindre sørge Agerdyrkerne for, at de, i For- og Efteraaret i Smaahobe, sammensamlede og ved Agerenene henlagde Smaastene hjemkjøres, hvis det ikke før Vinteren er skeet. At disse Smaastene der, adspredte paa den besaaede Ager, ere saa skadelige, som siden nærmere skal vorde berørt, ere opsamlede, bør formodes. Ligesom det heller ikke forglemmes at hjemkjøre dem, da de hjemme i Forraad betale sig godt og strax: til Opfyldning i Huller i Gaarden og paa andre uveibare Steder; og til Fyld på Lande- og Biveie, hvortil en Bonde stundom behøver aarligt indtil 10 Læs! De skulle anskaffes, ere tidt ikke at faae tilkjøbs eller dog dyre; og skal man hente dem i Veivæsenets Gruusgrave, saa maa der ofte kjøres flere Miil med hvert Læs, saa bemeldte Steenopsamling og Hjemkjørelse, som sagt, betaler sig..

Det er i Særdeleshed det i Jorden Tid efter anden samlede og indtrukne Vand der udmarver og sætter Rust og Gift i den, og foraarsager, at den nedsaaede Kjerne forraadner, opædes og fordærver - som og af de sig i slig suur Jord avlede og opholdene Orme. Afgravning for skadeligt Vand ved Brakgrøvter, Render og Vandfurer er til den Ende ikke alene om Sommer og Efteraar af allerstørste Vigtighed, men det maa for den gode Landmand endog være et dagligt Arbeide, - fra sine besaaede såvel som ubesaaede Agre, at eftersee og forebygge at intet stillestaaende Vand tillades Ophold paa Agerjorden. Anderledes er det med Engen der frugtbjergjøres ved at staae om Vinteren under Vand til sidst i denne Maaned. Ogsaa er det til Gavn for Vintersæden, at Muldvarpeskuddene efterhaanden som de opskydes udsprede, der hos Bonden og i det mindre Agerbrug meget let kan efterkommes. Rugen taaler kun liden Jord over sig, og vil hen i Foraaret ikke have Kraft til at opskyde gennem disse Smaabakker; der endvidere ere skadelige for Afmeiningen i Høsten og fordærver Høstkarlens Lee.

Er Slutningen af denne Maaned saaledes at man for Frost kan komme i Jorden, saa kan der ikke for tidligt begyndes paa

Grøvteoprensning, især omkring Gaard og Have, at dette Arbeide, lige nødvendigt for Plantning som Fredning, kan komme fra Haanden, medens der for Gaardens egne Karle er Tid til at udføre det og at udføre det til Gavns; og i den korte Tid medens der endnu kan graves i Jorden og denne har Væde i sig til at sammengroe paa grøvtevolden. - Naar Grøvter, paa hvis Volde den levende Hække i Efteraaret, i forrige eller i denne Maaned er afhugget, oprensnes, da er det gavnligt med den fra Grøvtens Bund opkastede Jord, aldeles med et tyndt løst Lag at bedække den paa Volden afstynede Hække. De nye Skud af Hækken ville hen i Mai uden Hinder skyde igjennem, den vil frembringe dobbelt saamange skud, blive, naar denne Fremgangsmaade ved hver Afstyning iagttages, dobbelt saa gammel, og Volden af dobbelt Varighed; da den sammenhænger i Plantningen og ikke lettelig nedskyder eller nedregner.

Intet betaler sig for Landmanden saa godt, som, rigtig anvendt, den Jord han indtager til Have, Høist synderligt er det derfor, særdeles i Sjælland, ved Udflytterne at see, - at de norden for Stuehuset midt i en 60 Tdr.Land, have indridset sig en lille Have, neppe saa stor som Indsiddersens! Og istedetfor at Haven bør være synden for Gaarden og Gjødningsstedet norden, saa er det aldeles omvendt i Sjælland. At spare paa Jord til Haven er en Jordoeconomie, som at spare paa Skillingen og lade Daleren springe. En dygtig Have, indgravet med en dobbelt Grøvt og Volden beplantet, giver snart Læe, der, som bekjendt, befordrer Vegetationen. Den raa Have, et Par Aar beplantet med Kartofler, bliver reen for Rødder og beqvem til Træplantning. Udplantes nu i samme 100 Stkr. Frugt- Blomme- og Kirsebærtræer, hvis Anskaffelse let overkommes, og disse ligesom alt Andet pleies som det sig bør, saa vil det ikke vare mange Aar førend Eieren vil have Læe for sin ellers øde og kolde Gaard; og Huusmoderen i sit Kjøkken mange Gange dobbelt Betaling for Jorden til haven, og for bekostningerne til dennes Indretning, Forbedring og beplantning. Saaledes vil det og være i Haven hvor Huusbonden tidligt i Foraaret til en syg Koe, Hest, til Staldfodring, til Gjæslingerne og til svage Lam vil kunne søge Grønt.

Har man da saaledes indtaget og beplantet en tilstrækkelig stor Have, saa sørge man ikke mindre for i de samme plantede Frugttræers Forfriskning og Vedligeholdelse. I denne og først i næste Maaned beskjæres Træerne, befries fra de i forrige Sommer paa Frugtgrenene udskudte lange Vandskud, og Træsaarene udskjæres og igen forbindes. Hovedsagen ved Træbeskjæringen er: at denne foretages saaledes at Solen kan have Lejlighed til at virke paa alle Frugtgrenene. Har et træ

for mange af disse, saa maa det heraf miste Nogle, da dets frugter ellers bliver smaae og træede. Hvor der paa Træets Stamme eller Grene, ved barkens Afgnidning, befindes Saar, udskjæres disse og forbindes med en Blanding af Koegjødning, Tjære og gammelt Leer, der forfrisker Saarene og hindrer træinsecterne fra at nærme og gnave sig ind imellem Saaret og det Friske. Voxer et Træ for frodigt, bærer det liden eller ingen Frugt. Man har da søgt at forebygge dette, ved med Øxe at hugge i og saare nogle af Træets Rødder, ved med en Kniv paa forskjellige Steder at ridse langs ned i Bullen paa Barken omkring Stammen, eller, ved at fragrave den gode Jord ved Træets Rod, og i dens Sted at nedlægge ved samme, mager Jord eller Sand. Mindre bekjendt og mere virksomt, da det samme Sommer standser et saadant Træes Væxt og bevirker dets Frugtbarhed, er: - et Qvarter fra Jorden, rundt omkring Stammen og Træets Bul paa 4 á 5 Tommers Høide, at afskjære en Ring af den yderste grove Bark; dog uden at beskadige den indre fine der maa blive siddende paa Træet. Denne Barkomskjæring standser de alt for frodige Væxter fra at trænge sig til Toppen; Grenene voxe mindre og give bedre og mere Frugt.

Agerdyrknings-Redskaberne nedtages nu af Krogene og drages frem. Plovjernene paalægges i Smeden, ligesaa Harvetænderne, eller ophvædses. Plov, Harve og Tromle eftersees, de slidt og brøstefærdige Dele udbedres og Plovhjulene smøres; da intet er saa fælt for Øret eller mere skrigende tilkjendegiver og anklager den ligegyldige Plovmand, end de - pibende og skrigende Plovhjul. Ligesaa fremdrages Hamler, Plovseler, Stagtøi, Tømme etc., der alt bringes i god brugbar Stand.

At det fremdeles er i denne Maaned at den vindskibelige og paa Fremtiden tænkende Huusmoder brygger den nationale Drik, der er saa yndet i Fædrelandet og bekjendt under Navn af Martsmaanedesøl, og som i den travle Høst skal oplive og styrke Høstmanden, er det vel overflødigt her at bringe i Erindring.

---

## April Maaned

---

Sædemanden indtræder ærefrygtsfuld i det nye Aarsskifte. Han seer ikke mere tilbage end fremad. Han gjør beregning over den Jord der skal besaaes og over hvor meget han hver Dag kan udrette. Han seer



den nedlagde Sæd opkommen og frodig, og efter fire Maaneders Forløb, en lykkelig Høst, der for hans velanvendte Flid lover ham en tusindfold Frugt.

Selerne lægges paa den gamle Plovhest, der, under samme, udstøder et dybt Suk, ret vel anende at hans gode Dage ere forbi, og at han nu atter i Ploven haardt skal trælle for sin Huusbonde. - gid aldrig en saadan behandle det ædle Dyr anderledes end han vilde gjøre naar det kunde tale og beklage sig! veloverveiende: - at Gud skabte til Liv og Fryd ligesaavel Hesten og Ormen - som Mennesket.

Ikke sjeldent ville de første Dage af denne Maaned med Slud og Nattefrost endnu genere, men Vibens Komme og dens Røst fra Ageren siger os alligevel at Vaaren er forhaanden. Ploven sættes i Gang, og, har man ikke allerede i forrige Maaned saaet sin Blandingssæd af Havre, danske Vikker og graa Ærter der bedst taale Kulden, voxer og forslaae bedst til Staldfodring, saa ende man dette Arbeide saasnart som muligt. Hernæst begyndes med Pløining til Bælgsæden. Omendskjøndt Ærtejorden i en sid Ende endnu maatte være noget tung, bør dette dog ikke afskrække eller standse Plovens gang; allerhelst om det er graa Ærter eller danske Vikker hvortil der pløies, da disse mere villigt groe i en kold og fugtig Jord, end de hvide Ærter og de tyske Vikker. - Den, hvis Jord er bedre og bedre skikket, kan derimod saae Raps- eller andre tidligtmodne Ærter, der paa Axeltorvet betales bedre. Ogsaa have disse den Egenskab, at de tidligen blive modne og kunne høstes førend eller paa samme Tid som Rugen, og førend den travle Høst med alle øvrige Sædarter ret begynder; hvorimod de graa Ærter først vorde tjenlige efter Høsten, og i fugtigt Veir vedblive at groe og tidt ere vanskelige at faae bjergede. Men, da Hovedhensigten med Bælgsæden, ligesom med Brakken, Kløver og Kartofflerne er, at rense Jorden fra Rødder og gjøre den beqvem til langstraet Sæd. - saa ville de graa Ærter alligevel have meget forud for de hvide, der almindeligt voxer tyndt og blive korte; medens de graa af flere Alens Længde og paa tykke Stængler ligge hen og aldeles bedække Jorden, saa hverken Græs eller Ukrudt kunne trænge sig frem. En saadan Ærteager der efterlader Jorden saa reen som den var kulegravet, er beqvem og skikket til alle mulige Slags Sæd. Af fornævnte grund, bør der med Dyrknigen af Bælgsæd, og tages mere hensyn til foderet end Kjernen; og derfor vil man med Ærter, som Kløver, ikke letteligt i en nogenledes Jord forfeile Hensigten ved at saae tykt.

Da Ærterne saaledes fremfor nogen anden Væxt har en dobbelt Bestemmelse, tillige at præparere og gjøre Ageren frugtbarere til en

anden Sæd, saa er det og dobbelt vigtigt, nøie at kjende det rette Forhold efter hvilket Ærterne bør saaes. Og da ingen bedre end en forstandig og opmærksom Bonde heri staaer eller bør staae tiltroende, saa, uagtet min Hensigt her ikke er at citere, finder jeg det dog passende af hiin "oeconomiske Correspondent" efer et deri gjort Spørgsmaal om Ærteudsaaening, at fremsætte en Bornholksk Bondes Svar, der fuldkommen stemmer med mine Erfaringer:

- "Paa Bornholm saaes overalt Ærterne tykt. De saae en Tønde Ærter omtrnet i 9000 □ Al. Al sæd af Ærter, Vikker, Kløver m.V. bør staae tykt og tæt sluttet om det skal have den fornødne Virkning paa den følgende Bygsæd. Vel kan det skee, at Ærterne forvoxe sig, om det bliver et fugtigt Aar, men i Almindelighed faaer man dog Ærter, og i ethvert Tilfælde en stor Mængde Foder, hvorved Gjødningen formeres. Jeg nægter ikke, om man saaede en Tønde Ærter i 18000 □ Al., blev der maaske flere flere Ærter i Skjeppen, end om den saaedes i 9000 □ Al. ; men da er jeg og viis paa, at disse heller ingen Virkning havde paa den tilkommende Sæd" - Hvad Pløiningen til Ærterne angaaer, da gjelder her som om al Slags Pløining Ordsproget :” at Hvo som saaar i Grønsværet skal høste paa veien,” dog bør der fortrinligt til Bælgsæden pløies dybt, da den elsker leret og, som oftest, maa behjælpe sig med een Pløining.

Enhver Jord der har modtaget de fornødne Pløininger, maa saavidt skee kan, strax eller samme Dag besaaes og i det Mindste overharves; da Mulden paa den pløiede Ager meget snart bindes eller, om det indfalder med Regn, nedskylles fra Furenes Kanter og opfylder Leiet hvori Kjernen ellers skulde ligge og bedækkes og spire.

Da, hvilket er den agtpaagivende Landmand bekjendt, Jorden ligesaa gjerne ønsker Vexel og Forandring med Saaesæd, som med korte og langstraaede Halme, saa vil det rigeligt betale sig imellemstunder at købe eller tilbytte sig fremmed Saaesæd, der paa en fremmed Jord forædles og groer villigere og giver flere Fold. Meest kjendeligt er imidlertid dette, om man fra en fremmed *leret* Jord til en *sandet*, og atter omvendt forskaffer sig Udsæden. For øvrigt er det en Bemærkning ved al slags Saaesæd i Almindelighed: at den, førend den aftærskes, saalænge som muligt forbliver siddende i Straaet hvori den holder sig friskere og bedre. Sæd der Vinteren over har staaet ude og i Stak, bør ingenlunde uden i højeste Nødsfald hertil bruges, saalidet som gammelt overgjemt Sæd. Vel have nogle anbefalet til Exempel gammel Rug og Hvede til Udsæd, og som ikke stod Fare for at smittes af Rust eller Brand, men; har den lykkets i eet Aar, saa er den mislykkes derefter i flere.

Paa Ærte- følger Havresæden. Men da Havren for ret at trives fordrer en løs og skjør Jord, saa maa der til denne absolut pløies tvende Gange, den første i Efteraaret. Alligevel er det ikke sjeldent at der til denne Sæd pløies kun een Gang; og pløies der endog tvende Gange, saa foretages ofte begge Pløininger i Foraaret, og ofte endog strax ovenpaa hinanden, saa hverken Græs eller Rødder kunne faae Tid at forraadne. De faae ved denne Behandling endog ny Næring, og fremskyde frodigere og snarere end Havren, som destomedelst qvæles. dette uhenigtsmæssige Jagerie bliver vel tildeels nødvendigt, hvis man i den korte Vaar med sin Udsæd til rette tid skal blive færdig; men derfor pløie man sine Førstepløininger om Efteraaret.

Skjøndt alle Hensyn maa vige for Jordnes gode Dyrkning, saa bør der ved Arbeidernes Udførelse, dog, uden Skade for Hiint, gjøres hvad der kan til Lettelse for Hesten. Denne kan ikke drage Ploven eller opvælte dens dybde Fure, uden Kraft, og for at vedligeholde Kraften, maa han have Kjerne; og jo lettere Arbeidet gaaer, jo mere kan der spares paa kjernen. Derfor forglemme man aldrig ved een iforveien pløiet Jord, at slette og overharve den et par Gange førend den anden Gang pløies. Jorden bliver ikke alene herved jevn og sikker at trække paa for Hestene; men ved Harvningen fortyndes de gamle Furer: Ploven vil derefter lettere komme under samme og optage en ny Muld; og, om Pløiningen skeer paa langs, vil den magelige Plovmand ikke saa nemt, som ellers til Skade for Pløiningen, kunne følge de gamle Furer.

Som bemærket er, gaaer Harven dagligt og det Pløiede besaaes efterhaanden. Da Bonden i Almindelighed saaer godt, naar han blot har noget at saae af, saa er det mindre for ham end for Avlsmanden udenfor Bondestanden eller Saadanne der ved en Avlskarl besørger Saaeningen, at det her bemærkes: at Havren ligger løs i Haanden, lader sig vanskeligere udsprede, og er desaarsag udrøi at saae af. Dog, da denne almindeligst saaes som sidste Halm naar Jorden har mistet sin bedste Kraft og skal udlægges med Kløver, saa udsaae man den alligevel ikke alt for tykt, den vil da blive fortrykt i Væxten, kort og tyndstraet. Vel er det endnu ikke sjeldent af gamle Landmænd at høre det Raisonnement: - "at hvis der i en mager Jord ikke saaes tykt, saa vil der voxte Lidet eller Intet, eftersom Kjernen ikke i denne, som i den gode, vil have Næring til at give mange Spirer." Men dette er en bedragelig og vildledende Syllogismus, der dobbelt skader, fordi den synes sand, skjøndt den indeholder ikke Andet, end, - at paa en god Jord lykkes Alt, saavel tyk, som tynd Udsæd, fordi den har Magt til at bære den tykke frem, og til at give den tynde mange Spirer. Er man nu

overbeviist, hvorom vel ingen tvivler, at en god Jord frembringer en stærkere og tungere Afgrøde, end en mindre god, saa følger heraf fomeentlig, at der ikke kan være Spørgsmaal om, - enten en god eller en mager Jord skal tykkest besaaes. - Til et geometrisk Tønde Land regner man almindeligt 9 á 10 Skpr. Havre, men nøie at forklare Saadant, er umuligt, da Praxis og Kjendskab til den Ager som skal besaaes, samt Saaesædens Godhed - ene udgjør den gode Saaemand, der altid vil vide at træffe det rette Forhold. Da Saaeningen er saa yderst vigtig, ei alene for at bortødsle en kostbar Udsæd, men og for en god Høst, saa tør det formodes, at ingen Landmand til dette vigtige Arbeide betroer en uvant Karl, Begynder eller Fusker.

Udlægges Havrejorden med Kløver, saa saaes dette 2 . i det Mindste i hvert Skjeppe Land, strax efter at Havren er færdigharvet og gives dernæst atter en let Overharvning.

Da Kløveret ligesom Bælgsæden fornemmelig har til Hensigt at rense Jorden for Rødder og Ukrudt, og giøre den beqvem og frugtbar til Eftergrøderne, saa vil jeg her af samme Grund som ved Udsaaeningen af Ærterne hensætte hvad vor Landsmand, hiin Bornholmske Bonde paa samme Sted, herom siger:

“Kløverfrøet skal saaes tykt, og det var at ønske, at det ei gik igjennem Kjøbmandens Hænder. Denne kan let vorde bedragen og købe Frøe som er udueligt og overgjemt. Derimod var det godt for det Frøe, som Bonden avlede, opkjøbtes af Kromænd, Møllere og Andre, hvortil man kunde henvende sig; eller: at disse afleverede til Kjøbmanden det, som de havde sammenkjøbt i smaae Partier, men for hvis Godhed de maatte indestaae; thi Intet kan mere nedsætte Modet, end naar man er saa uheldig at saae utjentlig Kløverfrøe.”

Den Agerdyrker hvis Sædeland ordntlig er behandlet, og, som med Bælg- og Havresæden er færdig til Midt i denne Maaned, kan skatte sig lykkelig; thi han har da Tid til, ikke alene at pløie sin Bygjord anden Gang; men og til at udføre Gjødning paa Kartoffeljorden, om end den ikke, endnu bedre, i Efteraaret er udført og nedpløiet; til at præparere denne, og til at nedlægge Kartofflerne førend Bygsaaeningen begynder. Disse, nedlagde en Maaned tidligere, ville og en Maaned tidligere kunne høstes, medens Veiret endnu er tørt og stadigt, den formeentlige sikkerste og bedste Maade til at fremme og befordre Kartoffelavlen; thi hvis de nogle Aars vaade Efteraar fremdeles skulle vedblive, og Kartofflerne, som almindeligt, ikke nedlægges førend efter Bygsæden, ja, endog stundom ikke før hen i Juni: saa maa Kartoffelavlen absolut i samme Grad gaae tilbage som den er gaaet frem. Og ligesom det vilde blive et Statstab, saa vilde ogsaa de færreste

Landmænd have Mod til i det Store at dyrke Kartoffler, naar, som i de senere Aar, den halve Deel formedelst Regn, Sne og Frost ikke kunne vorde optagne af Jorden. Derimod, pløies Kartoffeljorden i Efteraaret tvende Gange og erholdt den nødvendige Gjødning, saa vilde den tidligt i Foraaret være beqvem, og Intet være til Hinder for Kartofflernes Nedlægning sidst i April eller først i Mai.

Efterat Bygjorden da er pløiet, harvet og tromlet, ligger denne for at luftes og letne sig, medens, som sagt den flinke og i Forhaandenværende Landmand nedlægger sine Kartoffler, det være faa eller mange. Hernæst opsamles Steen af Ærte- og Havrejorden, der henlægges i Smaahobe ved Agerenderne eller, endnu bedre, bæres af Ageren for strax derefter at hjemkjøres. Hvad der af Muld eller Græstørv fra Agerenderne ved Ploven er udslæbt paa Engen, udspre-des, tilbagekastes eller bortføres.

Plantningen fortsættes, saavel ved at completere de i Haven satte Rodvæxter af Frugt- og vilde Træer, hvor nogle maatte være udgaaede, som med at sætte Pile og plante Stiklinger, i Grøvtevolde. Om den simple og bedste maade hvorefter Frugt- og andre Rodtræer behandles og udplantes, vil imellem Arbejderne i October Maaned med fornøden Tydelighed blive gennemgaaet; da Rodplantning sat i Efteraaret egentlig bedst lykkes. Om Pileplantning uden Rødder vil det derimod her være Stedet at tale et Par Ord, da, eftersom Pilestyningen i de foregaaende Maaneder retteligen er foretaget, Afstyningen til Sættepil og Grøvtestiklinger, hensat i Væde, kun i Foraaret ville være tjenlige til Sætning.

Skal, hvor en ny Grøvt opføres, heri sættes Stammepil, saa afstikkes Grøvtens Linie, og i Midten paa den faste Jord hvor Volden skal staae, graves runde Huller paa  $\frac{1}{2}$  Alens Dybde og Brede, og med Mellemlum af 4 á 6 Alen. Dernæst, ved at nedramme en Pæl der igjen optages, nedstødes i midten af ethvert Plantehul en Fordybning af nok  $\frac{1}{2}$  Alen; og heri, tilspidset forneden som Gjørdestave, sættes Pilene efter en Snor, og den opgravede Jord fyldes atter i Hullerne ved samme. Dette er den sikreste og bedste Maade at sætte Piil paa, ikke alene i Grøvtevolde; men overalt, - I den løse Jord udskyde Rødderne; og det dybere med Pælen frembragte Hul hvori Pilen skal nedtrykkes og slutte, tjener til at holde den fast og ubevægelig for Vindens Paavirkning; da de unge Rødder ellers ville brække og Stammerne gaae ud. - Pilestiklingerne sættes i den nye Vold, naar der endnu i dennes Højde mangler en Græstørv foruden den af det sidste Spademaal af Grøvtens Bund opkastede Jord, hvorved Stiklingerne ville komme en god Alen i Volden og have knapt en halv ovenfor. Dette

er og den og meest hensigtsmæssige Maade for Plantning af alle Slags Stiklinger af løst Træe, som almindeligt saaledes satte, og i ikke alt for tørre Somre, villigen groe.

Fremdeles foruden denne Plantning og Grøvtning ved de fra Sædearbeidet ledige Karle, gaae Hjemmearbejderne deres jevne Gang. Kræaturene rygtes, og godt for disse, om der nu haves de Forraade af Hakkelse fra Vinteren, hvorom der tidligere taltes.: Kørerne kunne da, istedetfor det lange tørre Straae, faae et par Gange daglig Hakkelse blandet med Avne, og Hestene ville af deres faae saameget de kunne æde, - da Plovkarlene ikke have nødig at skjære, men blot give. Endeligen, er Kløverfrøet i Vinterfrostdagene ikke tærsket af foderet og Avnene, udføres tillige denne tærskning.



## Mai Maaned



Med Timer og Dage bortlister sig een Aarstid efter en anden. Den Landstrækning der for fire Uger siden, som en Steenklippe, laae gold og nøgen, ligger nu som et grønt Tæppe, der hist og her i Eng og Have endog er besaaet med Blomster. Lerken tilkjendegiver sin Glæde ved idelig Sang. Viben har tilegnet sig Herredømmet over Mosen, boltrer sig i Luften efter Rovfuglene og dens Røst er ikke mere klagende. Bien nøjes ikke med forrige Maanedes smaae Spadseregange paa dens lille Forgaard; men viser surrende sin Flid i Blomsten og den tidligt udsprungne Piil. Dog, glad for Alle er Skaden. Denne een af Landmandens daglige og værste Snyltegjæster, der i Vinter for al den gode Mad han stjal fra Lænkehunden ikke gjorde anden Nytte, end med sin evige Sladdren fra Husets gavl at anmelde de Fremmede der kom og besøgte Familien, iler nu fra Træe til Træe i Haven, for i Toppen af det mest uigjennemtrængelige at opsøge sig en Rede, hvorfra han ubemærket kan fortsætte sit Muserie, endog blandt Gaardens Kyllingeflok.

Saaledes er med Vaaren alt besjælet af Glæde og i Virksomhed.

Da Orden koster ingen Penge, saa er denne ikke vigtigere for Nogen end for Landmanden og maa strængt indføres. Efterat Staldene ere reengjorte og Folkene have spiist davre, er det hele Aaret igjennem et stadigt Søndags Morgenarbeide, at skovle og feie Gaarden reen, gjøre Koste til Fruentimmerne, og, medens Tærskningen varer, at kaste

og rense Sæd paa Loen. Sidste Søndag blev Faaretøierne istandsatte, og Faarene - Lammene gaae endnu løse og springende ved Mødrenes Side - trækkes ud om Morgenen, og hjem af marken om Aftenen; deels for Kuldens Skyld, og deels af Frygt for Ræven. Hvis man allerede har begyndt at hensætte Levekalve, saa indrettes et Aflukke til disse udenfor Kostalden, af den Aarsag, at Kælvekoen hvis den kan høre den nyfødte Kalv er urolig, brøler og ikke vil æde. Og slider den sig løs saa Koe og Kalv komme sammen og Kalven til at patte Moderen, saa vil denne en Tid ikke vel lade sig malke, slaaer ud efter Malkepigen, og holder paa Melken. Dette saaledes til Levekalvene valgte Sted maa være tæt og luunt, og paa Bunden skraa til Gaardsiden for at Vædskerne kunne borttrække; ligesom der maa flittigt gjøres reent og strøes under dem, at de kunne ligge varmt, tørt og godt. Og som det er nødvendigt at Aflukket til de Kalve der skulle fedes bør være indknebet, for at de ikke skulle have Plads til at bortspringe Fedmen, saa er det omvendt med de som skulle leve, der, ved at have Plads til Omspringen, strække Senerne og blive sundere og stærkere; hvorfor Leve- og Fedekalvene ei maae staae i eet Rum. Da der i Øvrigt kun er een Mening om Fordeelagtigheden af stort og godt Qvæg saavel til Melk i Almindelighed, som til Slagtning, saa skulle det synes unødvendigt at berøre, at dette opnaaes alene ved: - at Levekalvene vælges af de største og bedste Malkekøer; at Kalvene, som anført, staae varmt og reent, ikke sultfødes ved afskummet blaasur Melk, men derimod, indtil de kunne æde Græs, tre Gange om Dagen af den nymalkede faae saameget som de ville drikke; samt at Køerne ikke kælve førend de i det Mindste ere fyldt tre, men endnu bedre om - fire Aar. Dette koster noget Mere, det er sandt, men Eieren vil da of snarligen see sit Qvæg velvoxent, smukt og forædlet; og erholde foruden denne øiensynlige Glæde, sine Bekostninger mange Gange betalte.

Det formodes at enhver Avlsbruger holder det for en Nødvendighed, i det Mindste at nedlægge saamange Kartoffler som ere nødvendige til Huusholdningen, hvilket Arbeide, ifølge foranførte Grunde, bør være udførte nu førend Bygsaaeningen begynder.

Hertillands er det en paa Naturen grundet gammel Vedtægt, først en ottedags Tid op i Mai at begynde med Bygsæden, da denne mindst taaler Kulde. - Bygjorden maa være løs, og Bygget saaes nu i tredie Pløining, hvis Furer ikke, som ellers, stryges, men bør staae paa Kant for at lade Render til Sæden. At nedkrøje sit Byg, der mange Steder i Sjælland bruges, er et slemt Roderie og en uskik der vedligeholdes i Lyst til at jage, for først at faae tilsaat; og den sjællandske Krog er intet Agerdykningsredskab og bør bandlyses fra Agerbruget. Paa leret

og stærk Jord, duer den ikke, og er den let og løs, og man af Frygt for en tør Sommer vil have Kjernen dybere i Jorden, saa opnaaes dette langt bedre ved, med en let Tohesteplov, at nedpløie Bygget. For Øvrigt, da dette saaes i en løs og veltiberedt Jord og i den mildeste Vaar, saa vil næsten enhver Kjerne fremkomme, af hvilken Aarsag det saaes tyndt, omtrent en Tønde i et geometrisk Tønde Land. - Endelig bemærkes det: i Vaarsæden ligesom i Vintersæden at pløie Vandfurer, er baade væmmeligt og for Øiet skadeligt: endeel Sædekjerner qvæles under de oppløiede Jordstumper, og naar Høsten kommer og man skal afmeie Sæden, saa fordærves Lerne paa saadanne Furerygge; foruden at de tillige er hinderlige i Sædens god Afhugning. Og en Landmand som i den Grad efterlader Agerdyrkerens første Pligt, og forsømmer at afgrave sit skadelige Vand saaledes, at han ved en Regn maa befrygte at hans Vaarsæd skal oversvømmes, - fortjener ikke den gode Landmands frugtbare Høst, som han heller ikke kan vente. Det vil derimod i en let muldet Havre- og Bygjord være hensigtsmæssigt, efterat den er besaaet og tildeels færdigharvet, at tromle og derefter med en let Harve at opharve den. De større end tilbageværende Klumper knuses, Jorden jevnes, den fastnes omkring Sædekjernen og beholder bedre sin første Væde; og ved Efterharvningen løsnes den øverste Muld atter, og gjøres mere modtagelig for Regnen.

Endeligt er det om Vaaren hos os ikke overflødigt at bemærke: at eet Aar med et andet er den tidligste Saaening altid den bedste: den spirer medens der er tilbørlig Væde i Jorden snarere, voxer snarere op og beskygger den øverste Jorkrumme for de stikkende Solstraaler, som bevirker, at Jorden i tørre Somre bedre beholder Fugtighed til Sædens Væxt; den giver fleest Fold, bliver tidligere tjenlig til at høstes medens Vejret er godt, og - giver mere Tid til Efteraarsarbejderne. Den Næring Væxterne modtage af Atmosfæren, kan vel først regnes fra den Tid de fuldkommen ere opskudte af Jordskorpen, og deres Rør og Porer ere udvoxne til at indsuge denne Næring; men indtil da have de ustridigt deres største Føde af Kjernen, hvis Rødder atter faae den af Jorden. Og, besaaes en løs sandet Jord, ligesaa en stærk leret, tør, og der, førend Sæden er opkommen og bedækker Jorden, følger stærk Tørring: saa vil Sædekjernen hentørre og forbrænde i den hede vædskeleøse sandjord, og den lerede vil revne og binde, saa den unge Spire ikke her vil have Magt til at fremskyde.

Naar man da er færdig med Bygsæden og Veiret er saa mildt, saaes Boghveden hvor denne dyrkes, samt Hør og Hamp. At nedpløie Boghvede-Udsæden, naar Jorden ikke er ualmindelig løs og sandet, er ikke tilraadeligt, saalidet som nogen Slags Bælgudsæd, Da disse Sorter



strax udskyde brede Blade, hvis skjøre Stængler og buskede Toppe ikke ere skikkede til at trænge sig frem og op igjennem en hel Plovfures Dybde. Da Boghveden saaes, og bedre end nogen anden slags Sæd voxer, og trives i en let Jord, saa er det vel gavnligt strax efter at den er saaet, at tromle den; men ingenlunde naar den er opkommet, hvilket, af anførte Grund, Hør, Hamp og Belgsæd ikke taaler.

Hørren fordrer en udhvilet, tør og Skjør Jord. Den kloge Bonde sparer ikke, men vælger steder til Hørren i Brakmarken eller paa velforarbejdede Forpløininger, vel vidende, at hvis han lægger Hindringer og ikke ansporer til dennes Dyrkning, saa fravænnens hans Fruentimmer den huuslige Industrie; og naar Hør skal kjøbes har han befundet, at Pengene dertil ofte mangle. Da det kogl. Rentekammer yder denne Sag saamegen fortjent Opmærksomhed, at det anbefaler til Kongen, om Fritagelse for Værnepligten, de Bønderkarle som oplæres ved Hørinstituterne, saa bør det formodes, naar Saadant almindeligt vorder bekjendt; at enhver god Landmand til eget Vel imødegaar dets Ønsker; da enhver heri Driftig, med Underviisning, Raad og Daad sikkert tør vente sig rakt Haand. - Vil man have fiin Hør, saaes den tyndt, derimod strid og mere Tage, saaes den tyndere. For ikke ved Saaeningen at begrave til Unytte endeel Frøe, gjør man vel i, først at overharve og tromle Hørlandet.

Hampen vil ligesom Hørren have en god og om muligt endnu bedre Jord, men voxer dog og i en fugtigere; af hvilken Aarsag denne og, naar Jorden er beqvem, kan saaes i Slutningen af April. - "Udgravede Moser, Søer og Damme med feed Dynd, siger profesor Begtrup og Troiel i den oeconomiske Correspondent, eller Jord hvorpaa slikt om Vinteren er udkjørt, kunne anbefales til Hampen" - Som man ønsker finere eller stridere Tage, saa bør og Hampen ligesom Hørren saaes tykkere eller tyndere.

Ere Vaararbejderne nu saavidt fra Haanden: Kartofflerne lagde, og Bygget i den første, anden eller tredie Uge i Mai saaet, saa behøver Avlsmanden ikke at frygte for sine Kartofflers gode og sikre Indhøstning, om han endog har nedlagt i 100 Tøndeviis.

Nu samles der ogsaa Steen af Bygjorden; det ved Agerenderne Udpløide udslettes, eller indkastes og adspredes paa lige Maade som sagt er om den øvrige Sædejord. Klumperne paa en sei og leret Forpløining der hverken agte Harve eller Tromle, itoslaaes med langskafede Køller, saa at Folkene ved dette Arbeid kunne gaae opreiste.

Ingen Dræt eller Trækkeredskaber ere mere udmattende og trælsomme for Hesten, end Plov og Harve: de hænge stedse lige tungt

efter. Derfor lade ingen Landmand ved Foraarets begyndelse, formedelst sine Hestes god Stand, sig forlede til at være for sparsom med godt Foder; thi tabe de først deres gode Huld, saa tabe de tillige Kraften og Munterheden, der i samme Foraar, endog ved den overflødige Kjærne, ikke mere vindes tilbage. Efter strængt Arbeide æder Hesten til Midnat og maa i Foraaret, indtil da, have Hakkelse; men Lidt og tidt, og ikke Krybben fuld, fordi man selv iler efter Sengen; thi foruden at Hesten da kun søger at lede Kjernen fra Foderet, saa aandes hakkelsen varm og ædes ikke. Kl. 2 om Morgenden maa samme Fodring begynde. - Da straaet i Foraaret er er stift, vil det for de gamle Heste med svage Tænder være til Gavn at æde Hakkelsen med Vand hvori der er udrørt skraaet Sæd. - Samme maade kan under samme Omstændigheder med Nytte anvendes ved Koens Fodring. - Støbte Ærter, og støbt Byg, Bygget NB. først gjort i Malt, er som bekjendt noget af det Bedste at strøe paa Halmhakkelse, baade for deres Egenskaber, som fordi de saaledes behandlede, ikke saa let synke til Bunden af Krybben igjennem Hakkelsen eller bortpilles af Hesten. - Paa store Gaarde skjæres stundom alene Byghalm, eller Rug- og Havrehalm, og gives Hesten Løs Kjerne paa. Dette kan for saavidt have siin Fordeel, at et lettere Regnskab kan holdes over Hestens Fortæring og gjøre det øjensynligt hvad Kjerne han dagligt faaer; men neppe vil denne Fodringsmaade være at anbefale eller til Fordeel for Bonden og den mindre Avlsdyrker. Mere Accuratesse, Troskab og Upartiskhed hører der til Fodring med løs Kjerne, da, som vides af Erfaring, Foderkarlen ofte har Forkjærlighed for enkelte Dyr. Desuden udmarves Straaet ved Tærskning, hvorimod den saakaldte Skafte-Skjæresæd altid foruden Kjernen indeholder en Mængde Græs, Frøe, Avne og andre for Hesten nærende Dele; der Alt hænger fast i Hakkelsesfoderet, og ikke saa let af Hesten vil kunne frapilles samme.



## Juni Maaned.



Intet drager stærkere end det Land hvori Forældre og Børn først have seet dagens Lys. Denne Længsel har og opfyldt den venlige Svale, af hvis Slægt adskillige allerede ere hidkomne og have hilset paa deres egne og Fædres Boliger, og paa Landmanden. Ogsaa er Storken kommen og gaaer med sine lange røde Been, nedsænkt Hoved og dybsindig

Mine spankende i Mosen, tagende til takke med de i Fjor levende Frøer om de ville vise sig; og uden at være bleven fornemmere end han var førend sin Udenlandsrejse.

Avlsmanden seer glad mod disse den blide Sommers Indviere, og frygter ikke mere for den Efterkulde der skulle være skadelig for hans Vaarsæd.

Plov og Harve miste allerede deres Prydelser. Maigneren, endnu grøn, tages bort, og Hestens Hviletid er og atter forbi. De som før Byggets Saaening fik lagt deres Kartoffler, have vel allerede den Fornøielse at see disse frempippe, og have Tid til at overharve og pløie Brakmarken anden Gang. Andre maa derimod nu udkjøre Gjødning til Kartofflerne, pløie og nedlægge disse langt ind i denne Maaned; skjøndt Jorden ofte er saa haard og tør, at der hverken er Muld eller Væde i samme. Er man saa hældig, efter Lægningen, strax at faae Regn, saa gaaer det nogenledes; men naar denne, som tidt kan skee, i fjorten Dage indtil tre Uger bliver borte, - saa kunne Kartofflerne, uden at vise sig, gjerne ligge i Jorden til hen i Juli. At saadanne sildigt nedlagde Kartoffler, der en Maaned sildigere komme i Groening, - ogsaa en Maaned længer førend de kunne optages maae ligge i Jorden, og stundom til Regn og Frost i Efteraaret gjør deres Optagning umulig, er indlysende.

Man gjør rettest i, først naar Havren og Bygget er skudt igjennem og er som Hegletænder, at tiltromle denne Sæd; thi, som mange bruge, strax efter Saaeningen at udføre Tromlingen, vilde letteligt foraarsage: at mangan Kjerne under en haard Jordklump eller Steen vilde nedtrykkes og begraves, og, er Jorden leret og der strax efter Tromlingen falder en stærk Regn: saa sættes en Skorpe hvorigjennem Kjærnen ofte heller ikke vil kunne bryde. Paa let og sandet Jord vil det derimod være hensigtsmæssigt efter Saaeningen, strax at tiltromle, hvorved Jorden, som meldt, sammentrykkes om Sædekjernen og bedre holder Fugtigheden ved sig. Har man ikke tidligere udslettet sine Muldvarpeskud, da gjøres det nu lige efter at der er tilsaaet: paa Kløverengen med en omvendt Harve, dog, bedst overalt med Spade og Skovl.

Tillægshopperne have vel sidst i Mai folet. At de ikke alt for haardt i Ploven i Foraaret er blevne medtagne, ikke efter Arbeidet tilladte at drikke for voldsomt, eller ovenpaa Vandet i en fuld Krybbe at forsluge sig, for Sligt har den forsigtige Landmand vist sørget; ligesom for dette: at hvis Følhopperen ere eller blive brugte i en Plov eller for Vogn - for Harven maa de ikke sættes - Føllene da, under Kjøresvendenes strængeste Tilsyn, tillades at blive hos Mødrene; thi da

disse og Føllene elske hianden særdeles høit, saa bliver Følgen af Fjernelsen som oftest: - at Hoppene ved deres Urolighed sprænges og fordærves i Kjøreredskaaberne, medens Føllene hjemme i deres Aflukke forspringe Lemmerne eller tilsætte Livet. - At vor Tids oplyste Landmænd i Fædrelandet - Hetsens andet Arabien - ikke mindre end Engelænderne ville lade sig det være magtpaaliggende at fremme Hesteavl, og ved Tillæg at ædle Hingster og Hopper og forædle Racen, bør formodes. Hvilken Glæde for Landmanden kan være større og ædlere, end paa sin Vogn med sin Familie at see sig fremdraget af et Spæns parrede, velvoxne og dandsende Heste af hans egen Opdræt? - Har man da endeligen opklækket ædle Føl, saa sørge man og for disse fremtidige Pleie. Følhopperne sættes nu paa Græs, at Føl og Moder kunne gotte sig og styrkes ved Kraften af den unge Grøde, og Føllet ret have Lejlighed til at strække og bevæge Lemmerne. Ligeledes, hvis alt Qvæget ikke staldfodres, udsættes de sidste Kælvekøer, og Fløden af deres Melk blandes med deres som staa paa Foder, hvorved denne lettere kjernes til Smør; ligesom dette bliver bedre og faaer Udseende som Græssmør. Faarene staae nu ogsaa ude om Natten, men Lammene, hvis man ikke frygter for Ræven, eller de er i Nærheden af Vintersæden, gaae endnu løse indtil Vaarsæden bliver saa høi at denne lokker dem og de forsmaa Græsset.

Hvis Alt er som det bør være, saa vil der nu kunne begyndes med at slaae af den tidligtsaaede Staldfodring, eller af Enden paa en frodig Kløverager, eller i Haven, hvilket blandes mellem Foderet, indtil Resten af Qvæget, der endten i næste Maaned eller først efter Høbjergningen, kommer paa Græs. Kan det slaae til, saa spares der Kjerne og det forfrisker Hestene - om disse i Hakkelsen af den nu fortørrede Halm kunne faae en Blanding afskaaret Grønfoder. Ligesaa vil der nu i Haven eller bag Grøvteveldens Læe kunne slaaes eller opruskes af det tidligt og frodigt voxende Ukrudt, der Alt, medens det er ungt, begjærligt ædes af Gjæs og Gaardsvinene. At koge de stride Nelder til Sviin, hvor man har Ildebrand, er hele Sommeren en stor Besparelse paa Kjernen, da de baade trives godt og æde gjerne denne Neldesuppe. - Vel er det en Sandhed og i sin Orden, at Landmanden holder saa faa Folk som vel muligt, og derfor sjældent troer at have Tid til at lade dette Arbeide udføre eller at skjære Hakkelse om Sommeren; da det er endeel nemmere, enten at sætte Kreaturene ud paa Marken, eller hjemme at give dem det Grønne heelt, men da der bør være Tid til ethvert nyttigt Arbeide, saa maa der absolut og, for den mindre velhavende Jordbruger, være Tid til her anførte Arbeider; thi de ere vigtigere end man i Almindelighed troer. Nogle Tønder Sæd sparet

og sit Kreatur i lige god Stand, er at lægge Pengene for denne Sæd i Skabet, og - Hesten vil ingenlunde med Grøntfoder beholde den Kraft, Sundhed, Lethed og skønne Udseende, som naar det Grønne imellem tørt Foder bliver skaaret og givet ham i Hakkelse.

Efterat Avlsmanden saaledes har ordnet sine Sager henvender han sine Opmærksomhed til sine Huse. Intet kan være ham mere Vigtigt, end med Familie og Tyende i den strænge Vinter at boe lunt og godt. Ligevigtigt er godt tag og tætte Vægge for Kreaturene, og, for Sædens Bevaring. Og ligesaa sikkert, som det Ordsprog: at Mandens smudsige Antog tilkjendegiver hans sjuskede Character, ligesaa vist er det: at det forfaldne Landbohuus tilkjendegiver og staaer som Fingerpegende af dets forsømmelige Eier; thi Leer og Halm kan den paa fremtiden tænkende Landmand altid have til Nødvendigt Brug, - og disse er Hovedmaterialerne til Landsbyhusenes Vedligeholdelse. Derfor vil der paa Tagene paa den ordentlige Landboers Huse og sjeldent om Vinteren findes Huller; thi da han altid tager Langhalm af sin Vintersæd, saa kan han hver ottende eller tiende Aar omgaae Husene med ny Tækning - ikke med kort raaddent Bygfoder, saa almindeligt brugt i Sjælland - men, med god rensed Rug- eller Hvedelanghalm, saa Blæsten ikke synderligt vil kunne skade. Og ligesaa lidet findes der hos en Saadan nedregnede Vægge. Hvert Aar i Juni eller Juli Maaned, lader han af Leergraven stryge endeel hundrede Leersten, som tørres og kjøres i Huus, og af hvilke han altid har et Forraad staaende, for dermed strax at kunne opmure en nedfalden Væg. - Altsaa eftersees nu Bygningerne: der tækkes, Huusene rygges med Tang og Tørv at Sylten ved Stranden, eller med Rug- og Hvedefoder; og Egekrægetræer overhænges. Væggene klines og hvidtes, og Brædegavlene, Portene for Huus og Gaard, og Udhusenes Døre overmales med kogt Tjære og Bruunrødt. - At Tjæren nemt og uden Fare koges, ved i Spanden hvori samme er at kaste en gloendegjort Steen eller Stykke Jern, er bekjendt.

De fleste Landmænd have endten selv, eller lejet Tørveskjær. Det er da nu og paa Tiden med denne Sort Ildebrand at tænke paa Vinteren og paa at faae skaaret eller traadt det bestemte Antal Tørv.

Af aldrende Folk der ikke kunne forrette Andet; af Pigerne, Drengene og Karle, som ikke have Arbeide ude, snoes og bindes i den ledige Sommer Baand til Høsten. De snoes af Siv, Flæk eller langt Høe paa den bekjendte Krog eller over Tommelfingeren. Og af Langhalm, helst af Rug, bindes de med to à tre Ledde efter Halmens Længde, med flade Knuder (Sømandsknuder). NB. Halmen maa for at vorde sej og blød, først en Times Tid lægges i Vand. - Skade denne Skik, at for-

færdige Baand til Kærvesæden, ikke er almindelig i alle Egne! Hvormegen Tid ville ikke vindes i Høsten, naar man havde Baandene færdige? Hvormegen Sæd ville der ikke blive i Behold, som nu afbrækkes eller spildes - ved at snoes eller bindes til Baand.

Lammene staae allerede, siden Vaarsæden blev større, i Tøiret hos Mødrene, om disse ikke malkes, eller for sig selv, To og To sammen. Og Midsommer er nær, da de Gamle skulle klippes.

da Bi- og Byvejene formodes de fleste Steder fordeelte, saa enhver Lodseier veed sine Parter, saa gjør man vel i nu, at opgrave sine Veigrøvter, medens de ikke ere for tørre, og indkaste det Opgravede paa Veien for at højne den i Midten. Hernæst kjøres Gruus paa samme. Er der ikke allerede skeet tilsigelse om de større Landeveies Istandsættelse, saa vil dette vel snart skee, og medtage til Gravning, Steen- og Gruuskjørsel m.M. en otte Dages Tid. Kommer der endvidere Ordre at der skal kjøres Materialer til Kirkens og Skolens Reperation, Sand til Kirkegaarden, Ildebrand til Skolelæreren, til Jordemoderen, eller til offentlig Brug, saa medtager dette alt et stort Hul i Landmandens Tid; og han maa ønske sig til Lykke nu at kunne udføre disse absolutte Arbeider og faae dem fra Haanden, førend Høe- og Kornhøsten.

Klinten og Tidslen have vel allerede hævet deres frække Hoveder, og staae bredende i Vintersæden; derfor vil den Avlsmand der erkjender Sandheden: at uden reen Udsæd kan ingen indhøste reen Sæd, nu heller ikke efterlade med smaa skarpe Jernspader, paa en god Tommes Bredde og paa Stokke, at lade hiint Ukrudt afstikke paa de Agre som han har bestemt til Saaesæd i Efteraaret. Piger, Dreng og Gamle kunne godt forrette dette Arbeide; godt liste sig med fødderne mellem Sæden uden at nedtræde; og man faaer i en mindre travl Tid paa en nem Maade reen Saaesæd. Ogsaa maa Hørren, saasnart den har naaet et Par Tommers Høide, luges og renses, og saa fremdeles, da dette Arbeide betaler sig.

Efter saaledes i denne Maaned at have syslet for den nærværende Tid, forberedt Arbeiderne for Høsten og Efteraaret, ja, for selve Vinteren, kunne vi, tilfredse ved opfyldt Kald, imødese



## Juli Maaned



Den frodige Kløverager der nyeligen var klædt med Haabets farve, har

nu forandret Couleur og staaer bugnende under sin blegrøde Krone til Glæde for den flittige Bi, der i dens Sødme søger sin Honning. Agerens Eier fryder sig ikke mindre. Ifærd med at fremdrage den skjærende Lee, signer han de Hænder som til hans kjære Fædreland hidbragte og forplantede det nyttige og Jorden forædlende Kløver, og takker med erkjendtlig Hjerte Ham der lod Sandskorn lignende Frøe spire og opvoxe og give saa rigelig Fylde.

Den Landmand der saaledes har stærkt groet Kløver, gjør rettest i, naar det er i Hoveder, strax efter St.Hans eller Midsommer at afslaae samme; det kan da efter Kornhøsten atter slaaes, og giver begge gange et rigeligere og bedre Høe for Kreaturene, end engang slaaet, da Stænglerne blive for stridde. Kløveret bør ikke, som Enggræs, strøes, men om Formiddagen, som man opad Dagen agter at opgjøre det, vendes, for saalidet som muligt at udsætte det for Solens Paavirkning, at det kan beholde sine Blade grønne. Og, for ikke at miste disse eller Hovederne der ere skjøre, maa Kløveret heller ikke, som Enghøet, sammenslæbes med Heste og Høetræe; men bæres sammen og oplægges i Smaastakke der, af formeldte Grund, heller ikke maa trædes.

Da Kløveret er den første af alle Væxter til at rense og forbedre Jorden, og den bedste Græsning og Fodring af Alle; og da, som tidligere berørt, en Landmand ligesaalidet borde kjøbe sit Sædefrøe som sit Sædekorn hos Kjøbmanden, da han er udsat for at faae det mugent, ureent og fordærvet, saa er det den første Pligt for enhver Avlsbruger, selv at lægge Vind paa at avle sit Sædefrøe; i hvilken Anledning følgende kunde være at erindre.

Til Frøkløver kan man vælge saavel af andet som første Aars Væxt, og ikke sjeldent, naar det er reent, fordeelagtigt af andet Aars. Mængden afsætte paa Kløverlandet hist og her de reneste Steder, og af en lavere og mindre frodig Væxt, til Frøe. Dog er det bedst at afsætte en eller flere Agre, eller et samlet Stykke; thi ikke bør, som flere agtværdige Landmænd, ja endog *Troiell* anbefaler - nogen Slags Frøkløver afslaaes førend det afsættes til Frøe, men hellere overtøires. Og saalidet som det i Almindelighed er lykkets Nogen at høste en god og lønnende Kjerne af den Vintersæd der i Foraaret er afslaaet, ligesaalidet vil det lykkes med Frøkløveren. Det er derimod, som sagt, bedre naar Kløverlandet er tørt, og i tørt Veir, sidst i Mai eller først i Juni, med nogle Køer at give Frøkløveret een let Overtøiring. Dette bør ikke skee af Hesten, der med Tænderne afbider de unge Hjerter, ei heller af Kalvene der med deres Omspringen ligeledes vil skade dem. Og naar en saadan Overtøiring er hensigtsmæssig, saa ligger Grunden

ikke saameget i Kløverets afædning, - men i Koens jevne Omtrampen i Tøirslagene; hvorved den ved Frosten, Kløverets Væxt o. Desl., løsnede og poreuse Jordskorpe, bliver mere fast og compact. Herved standses Kløvertoppen i sin frodige Væxt, og sætter mere Frøe. I samme Anledning, for at faae andet end Top, nedtræder Gartneren om Sommeren i Haven sine Løg og Rødder. Og ligesaa, for at tvinge det alene i Top opskydende og frodigt voxende Træe til at give Frugt, standser han dets Væxt ved Barkomskjæring o.s.v. Og at Kløveret ifølge sin Natur mere end vor øvrige Marksæd giver Fylde end Kjerne, er vist, naar denne Natur ikke ved den agtpaagivende og tænkende Agerdyrkers Erfaring gives en anden nyttig Retning.

Har Landmanden foruden sit Slaaekløver Enge der tvende Gange skulle slaaes, da er det og ved St.Hans Tid at afhugge disse. Dog vil en saadan Eng, om den ikke paa en eller anden Maade idelig bliver gjødet, Aar fra Aar aftage i Frugtbarhed, og omsider give een maadelig Slet; af hvilke Aarsag man med en god Eng ikke maa være for begjærlig, omendskjøndt Frugtbarhedens Tab i de første Aar end ikke just maatte være iøinefaldene.

Ikke sjeldent kan det vel være nødvendigt for Græsning, tidligt at slaae et Stykke Kløver eller Eng, da den Jordfortærende Skik, og, fornemmelig i Sjælland, saaledes har taget Overhaand: at manges Bonde ikke troer at kunne bestaae, - uden aarlig at besaae de ni Tiendedele af sine Jorder med Sæd. Men paa denne Maade kan den meest arbeidsomme Bonde arbeide sig fra sin Gaard; thi han behøver da baade flere fortærende Heste og Folk; og avler langt mindre, end naar han med Kløver udlagde sin halve Jord og forbedrede denne; da han af Høe, Gjødning og Sæd meget snart vilde avle det Dobbelte, med de halve Udgifter og den halve Møie.

Hvad Malkekoens og Hestens Rygt om Sommeren angaae, da er det slet Oeconomie, der og i Sjælland hos mange Bønder sees brugt, - at lade Græsset afgnave i den sorte Jord. Pudses Lyset for nær gaaer det ud; og det samme er Tilfældet med Alt som afknibes for nær ved det Sted hvor Liv, Næring og Væxt hentes. - Kappes Kronen eller Hovedet af en Træstamme, gaaer den som oftest ud eller skyder langsomt - tynde og benede Skud fra Ydersiderne, og Stammen udarter. Ligesaa er det med den frodige Kaalstok: afskjæres eller afbrydes dens Krone, Hjertet, - forvandles Stammen til en træet Beenstok, giver smaae træede Sideskud og gaaer tidligere ud. Det samme er Tilfældet med Sæden: afhugger man et stærkt groet Stykke, til hvikensomhelst Tid i Foraaret, - de nye udvoxende Straae blive uforholdsmæssige tynde og beenagtige, og ville aldrig give en vægtig eller nærende Kjerne.



Ligesaa med Kartofflerne: afhugges deres Top tidligt, blive de smaae og saftløse, sildigere - gaae de aldeles ud. - Da naturen altid giver samme Resultat under samme Omstændigheder, skulde det synes overflødigt at udvikle og lægge saamegen Vægt paa foranstaaende simple og naturlige Kjendsgerninger, naar det ikke ideligt og tillidsfuldt anbefales Landmanden: - at han kun dristig kan afkappe og styne sine Træer, - endog efter St.Hansdag; afhugge sin Sæd, først til Staldfodring og siden til Tærskning; afgræsse eller afhugge sin Kartoffeltop og alligevel vente en ligesaa rigelig Høst; samt lade sit Kløver afgnave og nedtræde i den sorte Jord m.m.S. - Disse Raadgivere mene det vistnok ikke ilde, men det var en billig Fordring til dem, at de ikke borde skade med deres Raad. Thi, som med Resten, saa er det med Kløveret: - det, som ved Tøiring i Bund og Grund bliver afknebet, vil neppe give Væxt til tvende Overtøiringer i een Sommer. Og er denne og Ageren Vaad og fugtig, hvorledes vil Græsgangen da see ud? - opæltet som en Landevei! Koen malker gennem Tanden: - hvad Melk vil den sultgræssende Koe, der næsten ikke faaer Andet end maa mætte sig ved Synet af den frodige Kløverager, da kunne give? At dette Overskuen, naar Tøirslaget er som en Vei, maa have en ubehagelig Virkning paa Koen eller Hesten, bekræfter vore grundige Dyrkjender, Dr. *Neergaard*, naar han ved Staldfodring fraraader - "at have det Grønne liggende i Stalden saaledes at Kreaturene kunne lugte eller see det, hvorved de ville staae og længes og siden tabe Ædelysten". - Ved forberørte Sultegræsning fremstaaer endnu et andet Onde, nemlig: - ved at Kreaturene saaledes gaae og gnave i Jorden, opslிக்கes i tørre Somre Sand og Gruus der sætter Blegne under Tungen, og, som for nogle Aar siden, der, hvor slig Fælegræsning var Skik, foraarsagede dødelig Sygdom baade blandt Heste og Qvæg. Hos gode Landmænd, paa Herregaardene i Fyen, Jylland og Holsteen forstaaes og Sagen anderledes: der gaaer Koen foran i overflødigt Græs og Hesten bagefter, da begge gjerne æde efter hinanden; den Ene hvad den anden levner. Man producerer Melk, Smør og Ost i Mængde, og har stort, smukt og godt Kreatur.

Den landmand der, som meldt, ikke sparer for sine Malkekøer, kan være sikker, at disse heller ikke sparer for ham; men yder ham overflødig Melk. Han har da og den Fordeel, at han nu kan afsee til nogle Fedekalve. Da det som fedes ikke blot skal fødes, saa er det en Selvfølge, at Fedekalvene ikke aleneste skulle have saamegen Melk de ville drikke, men - dette endog af den nymalkede. Det betaler sig, da Slagternes Fingre let ville sige ham, om Kalven er fedet paa sød, eller paa afskummet blaasur Melk. Og kan det undertiden feile, saa merkes

det tilfulde ved Slagtingen, hvilket giver Miscredit for en anden gang; saa, hvad Konen ved i denne Henseende at knibe troer at vinde, taber Manden dobbelt ved Kalvens Salg.

Brakgrøvterne i Vintermarken maae snarest muligt være gravede eller oprensede, saavel som, hvis Marken er indgravet, Hovegrøvterne omkring samme ligeledes. Man være ikke, af en misforstaaet Markoeconomie, for sparsom med disse Afledninger for det skadeige Vand, eller beregne den Jord der i Brakgrøvterne og deres Kam gaaer til spilde for høit; thi i de bedste Agerbruge, som til Exempel i Sjælland paa *Grevskabet Bregentved*, med flere Steder, findes de i stor Mængde, og, som i Vinter, Vaar og Høst vil sees, til uendelig Nytte. - Er Gjødningen ikke, som tidligere berørt, i Vinter, eller i forrige Maaned udkjørt paa Brakmarken, saa bør der og nu hastes med dette Arbeide. Er denne, saameget desbedre, udkjørt og, til Nemhed for Udspreddingen, omlagt i mindre Møddinger imellem Brakgrøvterne, saa skeer den anbefalede Gjødningblandning nu fortrinligt ved, med nogle Karle at omkaste og ligesom kulegrave disse Dynger, saa det Øverste bliver det Nederste, hvorved Tang, Leer, Halm, Græstørv, Aske, Tørvesmul og alle andre Lag hvormed Gjødningen maatte være blandet, allerbedst præpareres, sammenbrænde og forrådne. Blev saadan Gjødningkastning overalt hos Landmanden aarligt og regelmæssigt foretaget, eller, endnu bedre, om han i nogle Aar gjødede et Tønde Land mindre, saa at han omsider havde et heelt Aars overgjemt Gjødning at bruge, man skulde da sikkert ikke saa ofte, som nu, bebreide Berberisser, Skov, Moser, Taage, Sol og Veir at de med rusk og Brand forgifte vor Sæd. For denne Mening er det i det Mindste et Beviis mere: at Byg, efter frisk paakjört Gjødning, altid har Rust i Straaet og Brand i Axet. Hvorfor og altid hente Grundene for vore beviser, som til Ex., at et Iisbjergs Smeltning ved Nordpolen skulde foraarsage Væde og Taage hos os, saa langt borte, naar vi have dem lige ved Haanden? - "Naar Ageren ikke er suur, naar den er befriet for skadeligt Vand, godt gennempløiet og bearbejdet, besaaet med en sund kraftig Kjerne, ikke i frisk eller halv forbrændt og ugjæret Gjødning; men i god kraftig Jord, - saa vil Rust og Brand i Sæden vorde sjelden, siger Professor *Begtrup*." -

Tørven vil nu fremdeles være tør og maa hjemkiøres; thi er dette ikke skeet førend den almindelige Høehøst, saa vil der kanskee ikke være Tid førend efter Sædehøsten og til Efteraaret naar man ikke mere kan kiøre i Mosen. Er der i Skoven kjøbt Greene- eller andet Brænde, saa hjemkiøres ligeledes dette. Broen i Heste- og Kostalden udbedres eller omlægges, og Spiltouge og Krybber repareres. Spindelvæve og

andet Snavs nedfeies fra Væge og Lofter; og Porte og Døre lades aabne, at al Muggenhed og usund Luft kan borttrænge og frisk komme istedet. Ligeledes udflyttes alt Foder og Halm af Sædehusene og opsættes Stakkehaven; Utøiet dræbes med Koste, ved Hund og Kat, og dets Huller og Reder i Gulvene fyldes med Glasskaar og Flintesteen. - Er Loegulvet ujevnt, saa maa det ophugges og omlægges med nyt Leer; da Pleieltøiet hverken kan holde eller Sæden tærskes reen paa et ujevnt Gulv. Og kan Avlsmanden afstedkomme, ligesom med Loegulvet, at stampe Gulvene i Kornhusene, saa er intet Middel til at befri hans Lader for Muus og Rotter bedre.

Brønde, Damme, Vandsteder og Vandgrøvter renses, og nye graves hvor nødvendigt, mens Folkene kunne taale at gaae i Vandet.

Rimeligvis er man allerede saalangt henne i denne Maaned, at, foruden andet Arbeid, Kløverhøet er kommet i Huus og at der for Alvor maa tænkes paa den øvrige Høhøst. Naar Græsset i den øverste Ende begynder at visne og Frøet modnes, saa voxer det ikke mere, og man gjør da vel i, jo før jo heller, for at faae Høehøsten endt førend Kornhøsten begynder, af alle Kræfter at slaae Græs. Dette strøes efterhaanden af Dreng og Pige. Har det været nogle Dages godt Veir og det først Slaaede er tjenligt til at rive sammen, saa vendes det om Formiddagen, som det siden skal opsættes i Stak. Behandlingen med Eng- og Haarbundshøet fordrer vel mindre Opmærksomhed, dog bør Stakkene ikke være større end paa eet á to Læs, ligesom dette og borde sammenbæres med Høebøre eller Reb, og ikke, efter en doven Avlskarls Ønske, sammenslæbes med Heste og Høetræe. Thi er Høebunden fugtig, saa bliver det i masse sammenslæbte Hø ogsaa fugtigt, slemt nedtraadt af Hestene og hverken saa tørt og godt opsat i Stakkene, som naar det, ligesom Kløveret og Maigræsset, bliver sammenbaaret. Da det gjerne hos de mindre Avlsbrugere er nødvendigt til Høeopgjøringen at have alle Folkene sammen, saa kunne Karlene slaae Græs om morgenen, da Leen, mens dette endnu af Duggen er fugtigt, skjær bedre. Imidlertid har Huusbonden, Dreng og Piger vendt Høet som skal opgjøres, hvorefter Alle samles til Opgjøringen. - Kun tillade ingen Huusbonde at Slaaeningen skeer slet, men enhver slaarer sit Skaar reent og godt, vel erindrende: at endskjøndt der i denne Maaned haves Hø nok, saa mangles der dog ofte om ni, á ti Maaneder.

Ved at stakke Høet kunne endnu være at erindre: sættes det i Stakke paa et Læs eller derover, som trædes godt og staae som en Kegle, saa skyde disse Regnen bedre; men Høet maa da og være bedre tørret førend det stakkes. Sættes det derimod efter Brugen i Holsten, uden at trædes, i smaa Stakke paa qvart Læs, saa kan det halv grønt

opsættes og gennemveires; men gjenneblødes og ved en eneste Regnbyge, og maa, for paa ny at tørres, atter og atter spredes eftersom det regner eller er tørt Veir. begge Maader have deres Fordele: i ustadigt Veir vilde den første være at foretrække, og i stadigt den sidste. -

Er Høet opgjort, saa udsættes nu ogsaa i Tøir de golde Køer og Ungqvæget, der hidindtil paa Stalden fik en Blanding af tørt og grønt Foder; da det efter denne Tid i Almindelighed neppe vil mangle Landmanden paa Græsning.

Ogsaa vil der nu, medens Høet staar i Stakkene, være nogle Dages Tid til at hjemkjøre Sand til Vinteren til den reenlige Husmoders Brug til Gulvene.

Hvis det overalt, som i Lolland, hos enhver Bonde blev en fast Regel - paa Brakmarken at vogte sine Faar, Sviin og Gjæs, der afbide ethvert fremskydende Græs-og Ukrudtstræe, saa skulde den største Deel af Fædrelandets øvrige Brakmarker, under forresten lige god behandling og lige Bonitet, give ligesaa god Hvede som de Lollandske, til Gavn for Stat og Bonde. Men dertil udfrodredes da og tillige at Markerne, som hist, vare afdeelte og indgravede. Ikke destomindre, saa maa enhver anden Avlsmand paa anden Maade, og fornemmeligt ved en god Brakharve, ideligen ved Harvning paa langs og tværs af Brakmarken, søge at forstyrre Græs og Ukrudt, at dette ikke skal faae Overmagt; hvorved Hensigten af Heelbrakken aldeles forfeiles.

Muligt er Hørren nu tjenlig til at ruskes, som kjendes derpaa, at sammes Hoveder ere brune og Frøet i samme fast og glinsende; dog, for tillige at faae et godt Frøe, kan den ofte ogsaa staae til efter Sædehøsten.

Han- eller Galderhampen bliver først tjenlig til at ruskes naar dens Blade hænge; den begynder at visne og tabe sit Befrugtningsstøv, ved med Hænderne at berøres. Hunhampen, der bær Frøet, kjendes paa sin store mørkegrønne Krone og bliver derimod staaende indtil det kjendes at Frøet er modent.

Disse Vink troes tilstrækkelige om denne Gjenstand, da det bør formodes at ingen fornuftig Landmand vil efterlade at anskaffe sig: Ravens Bog om Høravl, eller en anden fuldstændig Underretning, naar man betragter, at disse, de vindskibelige og flittige Koner og Døttres Væxter, ikke alene med Hensyn til Tagens og Frøets Værdie godt betale sig; men at fornemmelig Høravlen er eet af de kraftigste Midler til at anspore og fremme den qvindelige Flid og Industrie paa Landet.-

## August Maaned

---

Med sine snart opfyldte Forhaabninger hilser Agerdyrkeren paa den første Dag i Høstmaaned. Han har i alle Retninger gjennemvandret sine Agre, seer velsignelse overalt, og kan, ved gunstig Vind og Veir, love sig en frugtbar Høst. Ingens Glæde kan være større end hans. Han, der tildeels er den fysisk virkende Aarsag til al denne Frugtbarhed, gaaer som en kjærlig Fader iblandt en Mængde velartede Børn, at hvilke denne i sin Tid venter Lønningen for sit Arbeide.

Maalet for sin Virken saaner, fordobler Avlsmandens Flid og Aarvaagenhed, at Intet af Vigtighed ved Høstens Komme skal staae tilbage. - Høet hjemkjøres og opsættes paa Lofter og Stænger over og ved Staldene, hvor det igjen i Vinteren til Kræaturene er nemmest at faae. - Har man, i det lille Avlsbrug, havt Tid til ogsaa at slaae det bedste Græs paa Grøvterne, saa indsamles herved endnu et par Læs Høe, der ellers ville mangle i Foraaret. - Gjødningen omkjøres paa Brakmarken, udsprede og nedpløies. - Resten af den paa Mosen opstabilede Bundtørv hjemhentes. - Manden eller Avlskarlen eftertæller de forfærdigede Høe- og Halmbaand, og, mangler Antallet til Brugen efter det gjorte Overslag, saa completeres dette. - Gulvene i Lader og Kornhuse eftersees, om ikke Utøiet maatte have opskudt paa ny; og Hullerne stoppes og stemples atter. - Meietøi og River fremtages, istandsættes, og nedlægges i Vandet for at seine og sammenbindes. Høstlægter, Læssetræ, Bag- og Forreb antages at være efterseete, istand eller anskaffede, og ligeledes paa rede Haand.

Det er ogsaa i de første ti Dage i August at Rapsen saaes af de som dyrke denne Sæd. For at lykkes forlanger den ligesom Hveden en reen, velgjødet Heelbrak; en dyb Pløining, og at Ageren overharves førend den besaaes. 6 Potter rapsfrøe regnes tilstrækkelig til et Td. geometrisk Land, da det vilde være mest passende om hver Rapsplante kom til at staae to Tommer fra hinanden. Denne Sæds Nedharvning maa, ligesom Kløverfrøets, skee med en Træ- eller meget let Jernharve og med største Omhyggelighed, at den ikke sammenhober Frøet. Den besaaede Jord forsynes med Vandafløb i det Hele, som velbehandlet Vintersædjord. Efter 3 á 4 Dage skyder Planten. Ødelægges Udsæden

af Jordlopper, er Ompløining og atter Saaening nødvendig, der i al Fald kan foretages til September. Rapsen maa ligesom anden Vintersæd freddes for Kreaturet. I Juli modnes den. Dens Modenhed kjendes paa Frøets gule Pletter. Høstes den tidligere svinder Frøet formeget, tidligere falder det af. Da Rapsen ofte er mere lønnende end anden Vintersæd, saa bør den gode Agerdyrker, med fornødent Hensyn til sin Tækning og sit Foder, da Rapsstængelen kun tjener til Brændsel - aarligt dyrke nogen Raps og indhente sig nærmere Kundskab om dens Høstmaade. End et Gode ved denne tidligt høstede Sæd er det og, at man for samme af Kjøbmanden faaer en nødvendig Haandskilling til Forstrækning til Høstens Udgifter.

Er nu alt Dette udrettet, saa vinke de tidligtmodne ærter eller Rugen og til Høsten. Det tilklinede Spunshul for Martsmaanedssøllet aabnes, og dette smages af Huusbonden, som forsikrer den lyttende Ægtefælle, - at det er en Drik, en Viin, hvortil der i Staden ikke haves Mage; og som ikke alene hos Høstfolkene vil gjøre Underværker; men endog Bryggerinden berømt i hele Omegnen..

Ingen høste sin Sæd før den er fuldkommen moden. Vel kan der med at faae Sæden i Laden ikke noksom hastes, men under den Betingelse, at den er moden og beqvem. Det er en Oeconomie til at ruinere sin Eier, at Frygt for at nogle Sædekorn under Behandlingen skulde affalde, - at afhugge Sæden umoden. Hvad vilde Tabet i alt Fald af nogle affaldne faa Tønder være, i Sammenligning med hele Indavlingen, flere hundrede Tønder indskrumpen og grøn høstet Sæd, der kun bestaaer af indtørrede Skaller! Derfor gjennemvandre Huusbonden med Forsigtighed sine Høstagre, og med sine Tænder prøve Sædekjernen paa de forskjellige Steder, om den i det Hele taget er tjenlig til at høstes. At herunder ikke forstaaes, at de høie Agre skulde vente indtil Sædekjernen paa de side Agerender ogsaa var fuldkommen tør, er begribeligt, da hiin ellers vilde staae for længe. Imidlertid kan man lade slige umodne Steder staae noget længer. Selv ikke engang Havren som skal skjæres til Hetsene bør, efter den almindelige onde Vedtægt hos Bonden, høstes grøn; thi saalænge en Sæd groer, drager den og forøget Kraft ef Jorden; og det er tydeligt: - at hvad som paa den Maade i denne bliver tilbage og ikke kommer Sæden til Nytte, er et virkeligt og aabenbart Tab for denne. Og det grønne Havrestraae, hvis formeentlige Kraft fornemmelig bestaaer i, at Hesten gjerne æder dets grønne Stængel, er ingenlunde fuld Erstatning for den favnede modne Kjerne.

Den Landmand der til hvilkensomhelst Aarsens Tid til sine Forretninger skal mangle de fornødne Folk, er høieligen at beklage, da

en Saadan desværre og almindeligt mangler det nødvendige til Drivten; men høist at ynke er han, om han i Høsten skal mangle de nødvendige Arbeidshænder! De som saaledes ikke have Evne til at holde de udfordrende faste Karle, nødes i Høe- og Kornhøsten til at antage hine tidligere omtalte privilegerede Løsgjængere: det er dem, som aldrig tage fast Tjeneste, men tærse for Skjeppen om Vinteren, dovne og feriere i Forsommeren, og, først i Høe- og Sædehøsten, paa Accordt, eller i Dageviis, paatage sig Arbeide. Det er denne Sort Lediggjængere der om Morgenens, naar de skulle af Sengen, klage over Solens Ilen, og om Eftermiddagen over dens Nølen. De skulle dobbelt betales, og hvad der, for Exemples Skyld, endnu er værre, - de vrage den tarvelige Kost som sættes paa Bordet, hvorved de fordærve Gaardens faste Tyende og sætte Splid imellem disse, Huusbonde og Madmoder.

Høstmaaden med de tidligtmodne Ærter er altid den Samme : de afslaaes med de gamle Leer som ikke bruges til Kærvesæden, kastes derefter, naar de ere tørre med Forker eller kløftede Smaasuler af Træe, sammen i Rader, langs ad hvilke Vøgen kører hvorpaa de skulle ages i Huus eller i Stak.

Er Rugen reenstraet og fri for Græs, saa vilde det, som i Fyen og Jylland tildeels, være fordeelagtigt ved Afmeiningen at hugge ind mod den staaende Sæd og opbinde efterhaanden; men da hertil udfordres efter hver Meier en Binder, saa ville de Færreste hertil have de fornødne Hænder. Rugen maa da, paa den anden Maade, hugges ud fra og lægges paa Skaar, og kan da efter Leilighed opbindes.

Hvad der er sagt om Græssets Slaaening, gjælder ligeledes om Sædens Afmeining: enhver Meier maa hugge sit Skaar saa nær Jorden som muligt, reen og god. Formandens Gang maa herpaa være beregnet, at Enhver saaledes kan udføre sit Arbeide, forsvarligt, og dog følge med. De staaende lange Stubbe, ofte af over Qvarteers Længde i Skaarkammene, bortveires og ere til aldeles ingen Nytte for Ageren, i dets Sted de, godt afhuggede og hjemkjørte, i Laden vil udgjøre flere Læs. Og er det Vintersæden der skal afmeies, saa er det den bedste Langhalm og Tækning der saaledes bliver paa marken.

Har Rugen, og det er godt tørt Veir, lagt een til to Dage paa Skaar, saa kan den opbindes, som nu gaaer uden Spilde og gesvindt for den Huusbonde der er forsynet med Høe- og Halmbaand. I det mindre Agerbrug hvor det bedst kan udføres og hvor der er Mindst at spilde, borde der rives reent efterhaanden ved Opbindingen. Rivningen blev da fordeelt og kom i Negene, gav ligegodt Foder og Korn, den spildtes ikke ved Paa- og Aflæsningen, og gav bedre Orden i Laden. Hvad bli-

ver derimod af Rivningen, naar denne som oftest enten om Morgenen i Duggen eller i Regnveir sammenrives? ja, kanske endog med en hesterive, med en hest foran, der syndertræder Resten af de Ax der hidindtil ved Gaaen, Riden og Kiøren ere blevne forskaanede- Foderet fordærves, og den Kjerne der ikke er spildt ligeledes.

For, naar Sæden er tjenlig til Indkjørsel, kan der ingen speciel Regel gives, men vil let kjendes af de paagjeldende paa Stedet; kun dette: er der ingen saft i det Grønne, i Tidsler m.M., saa at de ved at vrides stærkt imellem Fingere ingen Væde vise, og Sæden foresten er tør, saa kan den hjemkjøres. Rugen sættes almindeligt ind i Huus; og den der allerede i Forsommeren er, eller i Laden skal renses og er bestemt til Saaesæd, indrømmes saadan Plads, at dette og dens nære Tærskning uden Vanskelighed kan foretages.

Paa Rug- følger Byghøsten, og det ofte førend den Første er forbi. Bygget her, som Vaarsæd, ere mere blandet med Græs og Grønt end Vintersæden, lægges almindeligt paa Skaar. Skulde det være nødvendigt førend Opbindingen at vende denne Sæd, da maa dette kun foretages med saameget som der samme Dag kan opbindes. Aldrig bør der stoles paa den næste Dags Veir, men hvad der er samlet til Neg, maa bindes og sammensættes i Travehob forinden Natten; thi Morgenen er ikke sjældent Aftenen ulig. Som Bygget og har et løsere og blødere Straa og Ax der lettere opfanger, og vanskeligere mister Fugtighed end Vintersæden, saa, i Forbindelse med Ovenbemærkede, gjør dette ved Indkjørselen en dobbelt Forsigtighed nødvendig.

Har man Hvede, saa vil denne rimeligviis nu, tilligemed Havren, ogsaa være tjenlig til Afhugning. Der begyndes da først med Hveden, en mere kostbar Sæd og som, ligemoden, under Indhøstningen lettere falder af end Havren. Hveden vilde det, under samme Vilkaar som Rugen, kunne være til Fordeel at opbinde strax efter Jernet; men Havren lægges, at samme Aarsag som Bygget, paa Skaar.

At ingen opbinder trende sidst benævnte Sædarter, og allermindst Bygget og Hveden, med Baand af Sæden, men derimod med Høe- og Halmbaand, til hvis Forfærdigelse der, som meldt, i Forsommeren baade var Hænder og Tid nok, - bør formodes.

Ved den opbundne Kærvesæds Sammensætning i Almindelighed bemærkes: - Nogle sætte kun fire Neg tilsammen, og disse i et Kors med Toppen i en Spids, men forneden saavidt fra hverandre, at Luften mageligt kan drage igjennem; Andre derimod sætte Travehobene paa hele Læs, og Neg paa Neg saa tæt paa hinanden, som de aldeles vilde forbyde Luften at trænge igjennem; og, atter Andre forholde sig paa samme Maade, men oplægge tillige paa



Travehobens Top - al den sammenskrabede Rivning, hvorved Traverne faae Udseende som smaae ryggede Huse. - Den første Maade, som er en fast og ældgammel regel paa Langeland med den langstraaede Sæd, men i Særdeleshed med Vintersæden, har, hvad denne angaaer, og unægteligt sin Fordeel; thi vel falde disse Smaahobe i Blæst lettere omkuld, men de gjennemluftes baade lettere og snarere, og kunne før blive tjenlige til at indkjøres. De tvende andre Maader ere mest gjængse i Sjælland. Med at sammenpresse store Hobe brækkes endeel Ax som spildes, man hindrer Luften fra at trænge ind, men ikke Regnen, der følger langs med Straaet og Negenes Baand lige til det Allerinderste. Og da Luften paa slige tæt sammenpakkede Hobe, efter en Regn, kun kan virke paa Ydersiden, saa maa disse, førend de indkjøres, altid kastes, hvorved endnu mere gaaer til Spilde. Den tredie Maade, tilsyneladende den bedste, er den sletteste. At oplægge paa Toppen af Travehobene den, tidt af en fugtig Jord om Aftenen ved Sammensætningen opskrabede halvvaade Slaae, dækker ikke aleneste ubetydeligt for en Regn, men derimod anstikkes den lettere af Mughed, groer og forplanter dette til den underliggende Top, den man ved Slaaens Aftagning, istedetfor tør og beskyttet - ikke sjeldent finder i fuld Grøde med gule Spirer paa Hegletænders Længde. Foruden at der ved bemeldte Rivnings Oppakning paa Axenes Hoveder, og dens videre Nedtagning, der ofte ikke skeer for lempeligt, endvidere brækkes og spildes en Mængde Ax og Sædekjerner. - den tænkende Landmand maa derfor her, som ved alle vanskelige Tilfælde, søge at vælge det Bedste af det Bedre.

Ere disse forskjellige Sorter Sæd nu kjørte i Stak eller i Huus, saa er der indhøstet og kan itide tænkes paa Vintersædens Lægning. Dog, har man ikke saaet hvide men graa Ærter, saa ere disse endnu tilbage. Var Høstveiret godt, saa ere de vel nu og tjenlige til Afslaaening, men i modsat Fald ville de vedblive at voxer og holde sig grønne i Toppen, og maa alligevel, uden videre Betænkning, høstes. Veiret bliver herefter Dag for Dag mere ustadigt, og Efteraarsarbejderne kræve vor hele Tid.

Ogsaa nu vil Frøekløveret være modent og tjenligt til Afslaaening. At dette ikke strøes eller, som andet Høe sættes i Stak, men, naar det er tjenligt, sammenkastes og hjemkjøres ligesom Ærterne, er bekjendt.

Ved alle de her nævnte forskjellige Kornarters Indsættelse i Husene, er aleneste at bringe i Erindring: - at enhver Sort sættes for sig selv og saaledes, at man uden Omflytning kan faae det som ønskes. Blandingssæd maa i al Fald sidde underst, og Saesæden saaledes, at

den paa ingen Maade udsættes for at vorde blandet med en fremmed eller anden Art.

Skjøndt vel unødvendigt tilføies dog: at der ikke om Natten bør indkjøres Sæd; der spildes formeget, og den fylder og bliver ikke sadt ordentligt i Husene. Men endnu mindre bør der, om et saadant Aftenarbeide endog en enkelt Gang maatte udfordres, - bruges Lygte og Lys i Sædehusene; thi det var at spøge med Ild, som er for farligt. - Ogsaa bør Søndag Formiddagen i Høsten være til Folkenes Andagt og fri. Huusbonden kan ikke antage, at hans Folk og Tyende i Almindelighed skulle tage sig Tingen saa nær, som han selv; de arbeide for Kost og Løn, og ere langt tilbøjeligere til at ansee deres Flid som en Vinding for Huusbonden alene. Det er af denne Aarsag til Forretningernes Fremme, at Arbejdsmanden ikke forceres mere, end at han med Lyst og Velvillie kan arbeide. Skulde det paa den anden Side imidlertid være fornødent, en hellig Eftermiddag at indkjøre Sæd, saa værger en brav Karl sig ikke; saalidet som man bør troe at et saadant nødvendigt Helligdagsarbeide vil være Høstens store Giver imod.

Efter saa vigtige Forretningers lykkelige Tilendebringelse, indtræde vi i



## September Maaned



Den svundne Høst har trættet Avlsmandens Arme, men og bragt hans Haab saa at sige i hans Hænder. Med Tak til Ham som lod Kjernen spire og trives, og som bød Elementerne at rette sig efter Høstmandens Evne til Høstens lykkelige Bjergning, vandrer han med stille Glæde omkring sine Kornstakke og de fyldte Lader. I Aanden gjør han sit Overslag: “naar Kirken har faaet Sit, Kongen Sit og Øvrigheden Sit, hvormeget bliver der da til min Deel?” og hans Nøisomhed forsikrer ham altid om et rigeligt Overskud. -

Dog, i Ansigtets Sved at æde sit Brød, gjelder fornemmeligt om Landmanden; og han forretter sin Bøn under sit Arbeide.

Er man endnu ikke aldeles færdig med Høsten, saa tilendebringes denne. Hvo som derimod har endt den, rensar sin Vinter-Saaesæd fra Heiren og Klinten i Laden, om det ikke, som antydet, er skeet i Forsommeren paa marken, og der begyndes med dennes Tærskning. Brakmarken harves paa langs og tværs, og skilles ved alt

det Græs og den Agerkaal der i samme, i Høsten, er opvoxet. De ved Sæd-Indkjørelsen spildte Ax og Kjerner opsamles og opfeies i Gaard og Stakhave. Stakkene tilspidses foroven med Halm, og tækkes paa Sider og Ender paa den hos den accurate Landmand bekjendte og brugelige Maade; og derefter rygges de foroven, og Træer eller Lægter i Baand overhænges. En saadan ordentlig Tækning af den udestaaende Sæd, conserverer og bevarer ikke alene Korn og Foder fra at skades af Regnen, for hvilken den i Efteraar og Vinter udsættes, men gjør den endog utilgjængelig for de korngraadige Graaspurve.

Man begynder nu at pløje til sin Vintersæd fjerde og sidste Gang, at denne, om det sig den gode Avlsmand bør, førend Michelsdag kan være lagt. Er Jorden beqvem og ikke for tør, saa være man kun ikke bange at det er for tidligt og allermindst i Heelbrak; thi denne er altid reen og fri for de Insecter der ellers stundom i en tør og nylig høstet Jord opholde sig og søndergnave Sædekjernen, - een af de store Fordele ved Heelbrakken. Hveden bør førend Udsaaeningen kalkes og overstænkes med ferskt saltet Vand, eller med Strandvand naar dette kan have; det bedste Præservativ man for denne Art endnu kjender. Ingen bør driste sig til at saae gammel Hvede, i den Tanke, for ikke at behøve at kalke den, saalidet, som nogen Slags gammel overgjemt Sæd bør bruges til Saaesæd; "thi lykkes den eet Aar, mislykkes den i trede." - Vintersæden i denne Maaned og i en vel præpareret Jord, fri for Steen, Knolde og Rødder, hvori det kan antages at næsten enhver Kjerne skyder, bør udsaaes i det Forhold: een Tønde i et geometrisk Tønde Land. er denne nu saaet og færdigharvet - godt om sidste Gang paa tværs med en let Harve for Vandaftrækket til Renene - saa opløies disse imellem hver Ager (der til Vintersæd, ikke bør være bredere end 9 á 10 Al.), og Furen renses i Bunden med en smal Skovl, og dens Kanter udjevnes op paa Ageren, saa at disse ikke hindre Vandets Afløb til Renene. Ligeledes afpløies Vendfurer i alle andre Fordybninger, hvormed forholdes paa samme Maade. Er dette Arbeide saaledes udført, Hegnsgøvten omkring Vintermarken oprenset og denne desuden forsynet med Brakgrøvter, Alt som tidligere anpriist, - saa skal denne Marks Eier eller Bruger i den vaadeste Vinter naar andres Vintersæd flyder og forraadner, have den Arbeidsløn, at see sin tør, grøn og busket, og saa høi, saa den næsten kan skjule en Krage.

Fra Midten af September er det Tid at saae Vintersæd, dog tjener til almindelig regel: at en mager, daarlig Jord bør besaaes tidligere, end en fed og god; ligesom: at man ei i Efteraaret bør tromle sin Vintersæd, da de smaa Jordknolde frede og give Læe for den unge Spire mod den

kolde og skarpe Vintervind; og de smuldre i Foraaret af sig selv hen i Muld.

Hernæst, efter Vintersædens Lægning, vil det for dem som dyrke Kartofler, være passende at begynde med disses Optagning, da de, lagde sidst i April eller først i Mai, sikkert nu hertil ere tjenlige; ligesom man nu og almindeligt baade har fornødent stadigt og tørt Veir, og vil ikke blive standset af Frosten, eller tvungen til at lade endeel af denne Høst blive og forraadne i Jorden.

Af at være i Forhaanden med sine Forretninger flyder for Agerdyrkeren altid uberegnelige Fordele. En saadan Paapasselig har og, medens der end er Tørring i Luften, Tid til at slaae, sysle og faae sin Kløverefterslet tør og god i Huus; hvorimod den mindre Flittige, senere, vil see sin paa Ageren forvandlet til Gjødning.

Da Lanmanden til sine Landeveisparters Udbedring om Efteraaret med Folk, Heste og Vogne atter maa anvende nogle Dages Arbeide, saa maa han lykønske sig at kunne udføre dette, uden, midt under sin Vintersaaening, at have nødig at spænde fra Plov og Harve.

Ogsaa er det godt nu at hjemkjøre de tidligere omtalte og efter Vaarsædens Lægning paa Agrene samlede, og ved Renene i Hobe oplagde, Smaasteen; thi bies med dette til om Vinteren, - vil Jorden enten ikke kunne bære Hestene, eller, om det er Frost - Stenene være fastfrosne og med Redskaber maae bankes løse, som koster baade mere tid og Arbeide.

Den Huusbonde der ikke gaar paa Accordt med Tiden, eller opsætter til i Morgen hvad der kan forrettes i dag, har som sagt i Forsommeren paa Marken afstukket Udkrudtet paa sin Vintersæd; han vil strax efter Høsten kunne aftærskke ikke aleneste sin egen Saaesæd, men endog endeel Tønder til Andre der ikke selv have Tid til Tærskning, og mindre til at reengjøre i Laden, hvilken Sæd desaarsag altid kan sælges til en høi Priis.

Tøirene til Kræaturene forlænges, da Græsningen paa Agerstubben, der er den fyndigste, er tynd, og det paa en Tid da Avlsmanden har hele sin Jord til Græsning vilde være baade Skam og Skade, at de stakkels Kræature ikke skulde have i Overflødighed. - Men dobbelt lykkelig nu den Landmand der har sin Jord indeelt, indgrøvtet og hegnet! Han har i det Mindste sex Marker hvori han skifteviis, løst, kan græsse baade Heste, Qvæg og Faar. Hans Køer ville i Efteraaret give ham i Melk, Smør og Ost Mere, end i hele den øvrige Sommer. Han kan om Natten hvile roligt, og behøver ikke at ængstes for hans bundne Qvæg, ved en ulovlig og af Øvrigheden stundom taalt Forening, af Naboernes løse skal blive - myrdet; og han vil velsigne og

ikke beklage sig over det Arbeide eller den Jord der gaaer tilspilde ved Hegn og Grøvter. Han vil og paaskjønne den gjeldende Anordnings Værd for Markfred, - det bedste og kraftigste Middel, der nærmest har ført til Hensigten, af denne Art.

Michelsdag er allerede forløben og Faarene klippede anden Gang, og Lammene første. At lade Slagteren faae Lammene med Ulden paa, er ikke alene skadeligt fordi at der ved Kjøbet næsten aldrig tages Hensyn til Ulden, men endog for Landbofruentimmerets Virksomhed med Tøiers Forfærdigelse - da Kjønnen, ved Uldens Salg, til ubodelig Skade, fravænnens al huuslig Industrie. - Dog, endnu et Tab ved at sælge Slagtere og Prangere sit Kræatur paa Tid, er: - det Solgte staaer gemeenligt for Sælgerens Regning indtil Overleveringen, og, falder det i Prisen, bliver det ofte ikke afhentet, da det aldrig vil mangle Kjøberen paa Udflugter. at det enten ikke er fodret eller græsset efter Accordten ell. desl. - Landmanden bør derfor aldrig sælge sine Faar og Lam med Ulden, og aldrig noget Slags Kræatur paa Tid, eftersom Tabet altid, men sjældent Fordelen, bliver hans. At dette blot er nedskreven som en almindelig Advarsel uden Nytte for den Betrængte, der, for at faae et Par Skilling forudbetalt, nødes at sælge, er begribeligt; thi Nød bryder alle Love.



## October Maaned



Naturen er høitideligere, Himmelhvælvingen mere blaa, videre og høiere; og Storms skyerne der have paataget sig et alvorligere og mørkere Aasyn, svæve høiere under samme. Viben og Svalen have opklækket en ny Slægt, hiin forladt sin Bolig i Mosen og denne sin i Landboens Huse; de øve Børnene i Luften, og Arterne flokke sig til den forestaaende Efteraarsreise. Allerede den knebrende Stork, der paa Landet nyder saa stor Gjæstfrihed, har med sin unge familie taget Afsked, og begyndt i Caravaner Reisen til de Egne Nordens Sol ogsaa nu agter at besøge. Naar Landmanden i Foraaret glæder sig ved Ankomsten af disse Vaarens og den kjære Sommers Forkyndere, saa opvækker det nu dybe og alvorlige Tanker hos ham at see dem samle sig til Bortreise, og som Bebudere af en kold, stræng og mindre behagelig Aarstid.

Er Vintersæden endnu ikke saaet, saa fuldendes dette Arbeide. Ligesaa Kartoffeloptagningen. Skade imidlertid hvis Sligt ikke

allerede er skeet! thi hvad angaaer Vintersæden, da er det med Hensyn til Aarsens Tid rimeligt, at vi herefter faae Nattefrost, der lettelig kan vorde saa stærk, at den vil hindre en nu udsaaet Kjerne fra at trænge sig igjennem den frosne Overskorpe. Og skeer dette, og Vintersæden ikke førend Frostens indfinder sig tilstrækkeligt er skudt igjennem, - saa vil den raadne og fortæres i Jorden, og næste Aars Høst af denne Sæd tildeels være tabt for Eieren. Fremdeles fortsættes Forberedelses-Pløiningen til næste Foraars med Iver, medens Jorden endnu ikke er for vaad, baade til Byg og Havre, og, om den er meget stærkt leret, ogsaa til Ærter. Ja, for den Landmand hvis Jord er let, muldet eller Tørvblandet, ja endog om den er leret, vilde det være til Gavn i Efteraaret to Gange at pløie sin Byg- og Kartoffeljord - han havde da i Foraaret, efterat den først godt var harvet paa langs og tværs, blot een Gang at pløie den, og saae, eller lægge i samme Pløining. Herved var en Pløining vundet for den travle Vaar, og Jorden beqvem til Saaening saasnaart Veiret tillader det, og, som ikke er af mindre Vigtighed, - Jorden beholdt Vædsken bedre ved sig. det er en gammel Fordom, som endnu tildeels hos Mange i Bondestanden og andre mindre Nøieregnende har vedligeholdt sig, at disse Vinter- eller Forberedelses-Pløininger ere af mindre Betydenhed; men det kan derimod forsikkres: - at de almindeligt ere Grunden til en god og en slet Høst. - Sædekjernen, for fuldkommen at spire og fremskyde, fordrer en løs og for Rødder fri Jord. Efteraarspløiningen til Kartofler, Byg og Havre er derfor saameget mere nødvendig, som Rødder og Græs under den lange Vinter i den pløiede Ager langt bedre forraadne, og Jorden skjønnes, end om der med denne Pløining bies indtil Foraaret, da Ageren efter samme førend den atter ompløies - neppe i otte dage haver Tid til at ligge. Men Sædekjernen nyder ikke mindre en blandet og forskjellig Muld; desaaarsag lader vi Ageren hvile og Gjødningsarterne, førend de kjøres paa samme, blande. Heraf vil det da og indsees, at dyb Pløining - fortrinligt i den i Efteraaret ikke besaaede Jord - er fornøden og hensigtsmæssig; thi herved opkommer en gammel udhvilet Muld, som Vinteren over har Tid til at uddunste, og som ved en efterfølgende Pløining i Foraaret endmere blandes; - og i denne har Sædekjernen især Lyst til at trives. - Man lægge da Vind paa med sine Forberedelses Pløininger i Efteraaret: at de pløies dybt, reent og ordentligt, og naar Jorden er tør; og af den Aarsag tidligt. En vaad Efteraarspløining gjør om Foraaret Ageren bindende og klumpet. Den her anpriste Pløining fordrer mere Hestekraft, men den maa absolut anvendes; og den Agerdyrker er at beklage, som savner den! - Derimod, naar her i Sjælland, ja, saagar i Nærheden af Kjøbenhavn

hvor Bonden dog almindeligt har store og kraftfulde Heste, og sex for sin Plov, - endnu finder en Levning af hiin gamle Fordom, en Art "Risepløining," Sted, det er: at lægge en pløiet Fure paa en upløiet, - den tænkende Agerdyrker som seer dette maa rigtignok føle sig overbeviist om, at der hører Tid og Aar til at oplyse og til at forjage indgroede og medfødte Vaner.

Foruden at Ploven nu gaaer bestandigt, staaer der og et par Karle paa Loen. Der skal tærskes til Brød og Gryn, Ærter til Fedesvinene der ere indsatte paa Sti, og Havre til Fedegjæssene. Er der Rør i Mosen, som kan faaes uden paa Isen, saa afslaaes dette, bindes sammen i Smaaknipper og Kjøres hjem. Derefter renses det Korte fra det Lange, og dette, der er særdeles godt naar der tækkes til Tagskjæg, til at lægge i Krogene paa de sammenbygte Huse, til Strøtag under Langhalmen o.s.v., indsættes i Huus til i sin Tid naar det skal bruges. Ogsaa er, for de ledige Karle, denne Maaned til at grøvte uden Plantning, til Markhegnets Udbedring, til at grave Vandafledninger for Vinteren paa Agrene, i Tørvemosen, og ellers hvor man finder det nødvendigt. Og ikke, overalt naar Tid haves at forglemme, at planere sine Agre og kjøre gammelt Ler og Jord paa de side Steder, den bedste Jordforbedring og Vandafledning af Alle.

Den tænkende Agerdyrker vil indsee Nyttens, ikke aleneste af levende Hegn, men af al Slags Træplantning, det være sig af Frugttræer i Haven: som Æble- Pære-, Blomme- og Kirsebærtræer; Ribs-, Solbær- og Stikkelsbærbuske; vilde Træer og Buske til Læe og Hegn omkring Huus og Have, og ikke mellem andet Arbeide forglemme dette. Til saadanne unge Rodtræers Sætning er det nu til Frosten kommer den rette Tid, da, forudsat at Plantestederne for den haarde Vinterstorm ved Grøvter eller Andet nogenledes er beskyttet, - de satte om Efteraaret Vinteren over i den fugtige Jord, bedre ville holde Fugtighed ved Rødderne, skyde nye, og voxe. Ved denne Rodplantning, hva enten den skeer i Foraaret førend Mai eller i Efteraaret, er at lægge Mærke til: - at Plante hullerne graves saa dybe og vide i Omkreds, at naar Træet eller Busken bliver sat, da baade under og omkring ved Siderne af Rødderne, til af flyde i, kan være en halv Alen løs Jord. At blande denne med Leer, gammel fed Jord eller Gjødning, er tillige godt. Det plantede sættes, saavidt muligt, saaledes som det før har staaet, med samme Side mod Solen; hvilket i Almindelighed ved de ikke for smaae Stammer derpaa kjendes: at Barken mod Syden er glat og slettere end mod Norden, hvor den gjerne er lidt moset og knudret. Rødderne paa Plantningen beskjæres med en skarp Kniv, peent, saa at de miste lidt af alle de yderste Ender. Paa samme Maade beskjæres Toppen. Kun

maa endnu ved Sætningen erindres, at Planten sættes lidt dybere i Jorden end den stod hvor den opvoxede; thi hvor den nu sættes vil den løse jord synke noget fra, hvorved den ellers vilde komme til at staa grundere. Forsynes Stammerne paa de større og høiere Plantninger nu tillige med fastbundne Stiver, for at de nye udskydende Rødder ved Blæstens Paavirkning og Stammernes Bevægelse ikke skulle miste deres Jord eller brækkes, og der imellem Stiverne og Planten sættes Mos, Høe eller Andet for at Plantestammerne ikke skulle gnaves - saa er der i denne henseende foretaget hvad selv en Gartner formaaer; og Plantningens Eier skal under de allerfleste Tilfælde ikke frygte for at hans Plantning skal mislykkes.

Naar nogle Landmænd, enten for Nyttens eller for at tilvinde sig en duelig Landmands Agtelse, i de nye Grøvter plante levende Hegn, saa troe de at have gjort Alt hvad dennesinde bør gjøres; men, som selve en grundmuret Bygning trænger til aarlig Vedligeholdelse, saaledes er det og med det levende Hegn, og saaledes med alt Hænders Arbeide. Derfor, naar de plantede Stiklinger hist og her paa en Grøvte vold maatte være udgaaede, saa maa der sættes nye i Stedet. Men disse kunne ikke, som i nygravede Volde, stikkes ned og siden overlades til sig Selv: der maa i Efteraaret i Volden paa de udgaaede Steder, paa to Spademaal Bredde og eet i Dybden, opkastes en Rende ved hvis Sider den opkastede Jord lægges. Dernæst graves Jorden i samme rende, med nok et Spademaal Dybde, løs, og bliver liggende. I denne fordybning, som om Vinteren samler Fugtighed og i denne løse Jord, sættes tidlig i Foraaret Plantestiklingerne; den ved Siderne oplagte Muld nedskræbes ved disse, og man vil saaledes sjældent efterplante uden Nytte. Paa samme Maade forholdes, naar en virksom Landmand vil forbedre sin mindre virksomme Formands Arbeide, og beplante den Grøvte vold som denne, uden at plante, i sin Tid opkastede om sin Lod.



## November Maaned



Vinteren stunder til; Nattefrost, Snee og Slud afvexle med Dagene, saa Folk og Fæe ofte ikke kunne bjerge sig udi eller ved Markarbeidet. Svalen, Storken og de andre den blide Sommers vingede Venner ere ved et strængt Bud fordrevne fra deres Fødeegn, der nu, som yderligere



beviis paa Vinterens Nærmelse, hjem søges af de fra en endnu strængere Naturflygtende store Høge fra Vinterlandet. Kun Vaarens første bebuder, Viben, høres endnu klagende fra Søbrederne, fordi at ogsaa denne snart maa flygte eller skjule sig for Vinteren i Trærødderne i Ellemosen, indtil en kommende Vaar atter tilbagekalder eller opvækker den af sin Vintersøvn. Qvæget, hvis det endnu holdes ude, tyer hjem og staaer brølende for Porten. Naturen og Alt synes mørk of urolig. Kun ene og alene den Landmand hvis Virksomhed har været, som om han skulde stjæle sit Arbeide fra Tiden, er tilfreds og glad. Han kjendte hvad Arstiderne i hans Fædreland medføre; troede ikke eenfoldigt at de for hans Skyld skulde forandre sig; ilede med sin Efteraarspløining, hvormed han midt i October var færdig, og venter nu rolig paa den strængere aarstid.

Er November imidlertid saa god at man endnu kan pløie, grøvte, plante Trævæxter ec., saa fortsættes af disse arbeider hvad der endnu deraf maatte staae tilbage.

Hesten lider ved Efteraarskulden og maa desaarsag om Foderforraadet tillader det, indtages allerede i October. Ved i fugtige Efteraar at holdes længe ude samler den Krop, Muk i benene, fælder sildigt og langsomt i Forsommeren sine lange Haar, og hans Kraft svækkes. Ligeledes Koen. Gaaer denne seent ude og løs, saa vil den i kold Regn og Blæst drive omkring for Vinden efter Læe, og tøjret staae og fryse og ryste uden at æde; og i begge tilfælde tabe Melken, Kjødets, og indsamle sig en Sygdom, der, om ikke just er dræbende, dog almindeligt hen imod Foraaret paa Kroppen vil vise sig og smitte hele Qvægbesætningen i samme Stald, og hentære den. Men haves der ikke tilstrækkeligt Vinterfoder, saa, da Qvæget piller noget i November og stundom selv i December, men aldeles Intet i April, og Lidet i Mai, saa vil det ikke destomindre være nødvendigt at lade det gaae ude om Dagen. Om Natten indsættes det paa Stald og gives et Aften- og Morgenfoder og vogtes, naar det er ude, da det ellers, som sagt, hjemme vil staae for Porten.

Da Unqvæget egentlig er Stammen til en god og ædel Qvægrace, saa er det indlysende, - at dette ikke vil kunne bevare sin Sundhed, voxer og trives uden god Rygt og en omhyggelig Pleie. Naar det derfor hos mange Bønder er almindeligt, at de om Efteraaret lade deres Ungqvæg gaae ude og drive omkring paa endog fremmede Bymarker til Sneen ligger høit paa Jorden, saa kan dette ikke hidrøre fra Uvidenhed, men fra en utilgivelig Ubetænksomhed, Ligegyldighed og Efterladenhed, og bør afstraffes.

Faarene er af natur mere haardføre, NB., mod tør Kulde, og elske Luften, og kunne som før berørt derfor, naar Jorden ikke aldeles er tildækket med Snee, og regn og Slud tillader, dagligen i tørre Vintere søge deres meste Føde paa Marken. Kun om Natten ere de i Huus. Ved en omhyggelig Vaar og Paapassenhed saavel i Høe- som Kornhøsten, med det Avledes Indhøstning, at Landmanden søger at producere og bjerge for Vinteren Alt hvad som bjerges kan, - saa vil det, ved en forholdsmæssig Besætning, sjeldent her tillands blive nødvendigt, at Nogen efter Octobers Forløb skulde behøve at pine deres Kræature paa marken; forudsat: at deres Fodring skeer med hensigtsmæssig Orden og Oeconomie.

Slagtetiden er forhaanden. Den Landboe der ikke eenfoldigt troer at kunne kaldes en tænkende og god Landmand, fordi han pløier og saaer og indkjører sin Sæd i rette tid, naar han ikke i samme Grad skjænker Opføding af godt, stort og ædelt Qvæg sin Opmærksomhed: denne vil nu til Slagtning have tre og fire Aars Stude og Bulle, og Goldekøer til 30 Lpd. og derover Stykket; der i hans Huusholdning forslaaer noget anderledes end Naboens af Naturen smaae, i Opvæksten forknugede og heelt igjennem sultfødede magre gamle Køer, Tyre og Qvier, og af hvilke trede Stykker i Vægten neppe udgjøre een af hine. Ligeledes haver hiin, i Forhold, Toaars Slagtebeder: medens naboen ikke engang har ændset at skjære sine Væderlam fra i Foraaret, der nu som smaae og magre forløbne Vædere slagtes. Ligesaa haver hiin Toaars Fedesvin hvoraf Stykket veie 12 á 16 Lpd., medens Naboen slagter sine Sommergrise, der rimeligt, ligesom Væderlammene, vel ikke engang ere skaarne? og som bestaae af Orner og Søer, der neppe veie 4 á 5 Lpd. Stykket. - Sandeligen! der behøves ingen stor Regnemester for heraf at uddrage, paa hvilken af disse to Landmænds Sider Fordelen er, og hvor indlysende det er for Alle uden Undtagelse, af alle Slags Kræature at have en ædel og god Opdræt, og, i Besynderlighed af Qvæg og Faar, tillige en stor race.

Som med Kræaturenes Fodring, saaledes vil det med hensyn til deres Fedning og være betingelsesviis, naar denne for hver Art især skulde beskrives. Og da Landmanden i Almindelighed snart mangler Eet og snart Andet, og kun Faa have Overflødighed af Alt, saa er det Hovedsagen og det første Bud i Landbofaget, som i alle Fag, at anvende og bruge det man selv ukjøbt har, paa allerbedste Maade. Enhver veed, til Exempel, at Svin fedes bedst paa Ærter; men de fedes og hastigt og godt paa Heire, den sletteste af al Slags Sæd; men - den maa først koges, dog ikke blive suur, men stedse haves sød og i friskt Forraad. Svin kunne, som bekjendt, ikke fedes til nogen Nytte paa raee

Kartofler, derimod naar de ere kogte, gaaer det herligt an, allerhelst mænget med skraaet Sæd i varmt Vand. Det vil derfor, hvor det ikke behøves at spare paa Ildebrand, ofte være fordelagtigt til Fedekræaturene (ogsaa Kørne) at koge baade Byg, og heriblandet Rug, samt Kartofler, der feder og ædes langt bedre og begjærligere end det Ukogte. Selv Gjæs, Ænder og Høns kunne leve, fødes og fedes af kogte, men ikke af ukogte Kartofler.

Efter saaledes med Korn og Foder, Ildebrand, Indslagting m.M. at have arbeidet og samlet til Huus for Vinteren, indtræde vi i



## December Maaned



Umærkeligt, som den ene Time afløser den anden, har den flittige Landmand arbeidet sig igjennem de elleve Maaneder og til den tolvte, Begyndelsen til den egentlige Vinter. Denne er ham nu ikke uvelkommen, velvidende: at ligesom Alt hvori der er Liv behøver Roe for at samle ny og forøget Kraft, liesaa behøve hans Agre Hvile: jo mindre de i Vintermaanederne vegetere, jo bedre blive de til næste Foraar at pløie og behandle, og jo frugtbarere til næste Høst. Hastigt for den stræbsomme Landmand svinde og afvexle Aarstiderne, og vel ham, at de ikke ere forundne forgjæves! Saaledes har disse umærkeligt ført ham til det Punkt i Kredsgangen hvorfra han udgik. Dagene vexe med Slud, Snee og Frost; Træer, Mark og Eng have mistet deres Sommerprydelse; Naturens smaae flygtige Sangere sees og høres ikke, - kun ene og alene Skriget af graadige Ravne og Krager der efter Rov gjennemkrydse Luften, lyder for Landboens Øren.

Plov og Harve ere indsatte og ophængte paa de gamle Vintersteder under Taget, dog bedre om inde i Huus. - Alt Kræaturet er, som før berørt, indsat og staaer drøvtyggende varmt og godt i de lune Stalde. Deres Rygt og Pleie saasart det Dag og Nat er i Huus, begynder og vedbliver saaledes som det i disse Erindringer for Januar er antydet, med den Bemærkning: - at man helst indtager paa Stald baade Heste og Qvæg, som anført, naar Staldene ere udluftede, hvidtede og Støv og Spindelvæv nedfeiet - i tørt Veir; giver Hesten den første Uge Rughakkelse, og godt og forfriskende for ham, om der paa hans første Foder hver Søndag Morgen strøes en Haandfuld Salt. I samme Hensigt betaler det Umagen og den Smule Salt, at Tænderne paa Qvæget

hermed dygtig gnides hver Søndag Morgen, hvorefter de æde og drikke bedre.

Ved Hjælp af en troe og behændig Karl, besørger Fruentimmerne det Slagtede hugget i Stykker, ordnet, saltet og nedlagt i Olden eller Kar, Hvert til sit sted. ----NB:; Da Intet i Landmandens Huusholdning er vigtigere, bedre kan have eller hellere spises af Folkene, end godt saltet og sundt Flesk og Kjød der, godt behandlet, hele Aaret om kan holde sig, saa, da denne vigtige Kjødnedsaltning i Efteraaret ikke destomindre i Almindelighed hos Bonden altfor skjødesløst behandles, og baade Flesk og Kjød allerede i Mai eller Juni bliver surt, harskt og uspiseligt, - saa vil den gode og erfarne Huusmoder ikke støde sig over denne Bemærkning, ei heller over følgende Vink, der ikke angaaer eller er skrevet for hende. Mangen mindre Erfaren troer drimod at have gjort Alt, naar hun paa en -Side Flesk eller et Stykke Oxekjød strøer dygtigt Salt, og lader dette med den blotte Haand af en doven Pige et Øjeblik indgnide, og derpaa nedlægge i et utæt Kar; men - sligt kan ingenlunde kaldes at nedsalte: saalidet som saadan Nedsaltning vilde tænkes at kunne holde sig frisk længer end til Foraaret naar Varmen kommer i Veiret. At salte fedevarer, naar det skal gjøres tilgavns, er ikke en svag Piges men en dygtig Karls Arbeide, og, ikke engang denne er med den bedste Villie istand til, med de blotte Hænder, at udføre det overensstemmende med Hensigten. Kjøbmanden, som handler med Fedevarer, bruger og til nedsaltning ikke aleneste Karle, men disse forsynes med løse Sand- eller Tæglstene i Form og med Haandtag, ligesom Muursvendenes Rivebredder; - og med saadanne nedgnides og udrives Saltet i Fedevarerne overalt paa Sider og Kanter, men fornemmeligt og stærkest ved Been, Bove og Skinker. - Behandlet paa denne Maade og nedlagt imellem tilstrækkeligt Salt, jevnt og fast i tætte Saltindretninger, vil det snarligt af sig selv være forsynet med Lage, og Aar og Dag friskt og sundt kunne holde sig. Og har Bonden endskjøndt ikke slige Rivejern med Haandtag, saa vil det dog aldrig kunne Mangle ham paa en løs og blød Teglsteen, hvormed Nedsaltningen meget vel vil kunne iværksættes.

Fremdeles virke Karlene nu paa Loen og ved Hakkelsekisten. For at kunne holde sikker Balance med vor Tids variable Sæde- og Torvepriser, vil det som før bemærket, omendskjøndt Skillingen just ikke strax behøves, dog være tilraadeligt at begynde med at Kjøre til Torvs med nogen Sæd.

Endeligt, da Landmanden ikke, som Stæders Beboere, hver dag kan indkjøbe mad og Drikke til sig og Folk, bemærkes det, skjøndt

Noget for hvilke der for den Fattige desværre er sat Grændse: at den velahvende og betænksomme Landmand, i det Mindste til Aarets Udløb, har det Fornødne af Brødrug, Malt, saltet og røget Kjød og Flesk, uden til den Tid at have nødig at røre eller tage af det Nye; da det Gamle baade er drøiere og bedre og altsaa fordeelagtigere at bruge. Dog, dette er ikke den Velahvendes eneste Fordeel; men, Mangel paa Drivts-Capital, til gode Køers og Avlsredskabers Indkjøb m.M., standser tidt den meest ædruelige, arbeidsomme og bedste Landmand i sine Foretagender, saa han af denne Grund ofte sit hele arbeidsomme Liv igjennem, af den uforstandige og letdømmende Mængde, vorder anseet for en Stympet og Nøler! - Gid at der kunde træffes saadane Foranstaltninger, at den fattige men kyndige og drivtige Landmand - blot til hans Foder og Græs manglende Køers Indkjøb kunde erholde Forstrækning, det vilde gavne Fædrelandet for Smør, Ost etc. fler Tusinde Rigsdaler, og gjøre denne for Fædrelandet nyttige Stand dobbelt gavnlig og lykkelig.

---

Da for Øvrigt Resten af Landmandens Foretagender for December fortskride i den for Vintermaanederne antydede Orden, saa er formeentlig det som disse practiske Erindringer lovede efterkommet. Ikke skal man støde paa Noget som uprøvet, misligt, uiværksætteligt eller ikke beregnet paa Agerdyrkerens faa Hjælpekilder, kun at han besidder nogen Kyndighed og ufortrøden Arbeidslyst til Udførelsen; og han vil da sikkert vinde, om end tarveligt, saa dog sikkert Underhold for sig og Sine. Vel er de heri anførte Bemærkninger tildeels almindelige og gamle, og der gives unægteligen nye, for hvilke ingen Fornuftig bør være blind, men, da Landvæsenet er en saa gammel Kunst og Menneskenes første Haandværk, saa kunde man vel snarer om dette, end om nogen anden Haandtering anføre det gamle Ordsprog: "der skeer og opdages intet Nyt." Det Nyeste og Bedste Landmanden i vore Dage veed og har lært, er: at Jorden efter en passende Sædeomgang behøver Hvile: og at den endvidere herforuden hvert Aar bør dyrkes med et andet Slags, med Vexelsæd, hvis den skal ofylde vore Forhaabninger. men allerede for henved 2000 Aar siden i Hednenskabens Tid skrev den romerske Virgil: - "kun den Ager, som to Gange har følt Sommerens Hede og Vinterens Kulde, vil svare til den begjerlige Landmands Ønsker - "Og at den tids Hedninger ikke mindre kjendte Vexeldrivten fremlyser naar samme Skribent vedbliver: - "Man saae det guullaadne Byg der, hvor man Aaret iforveien havt frodigtvoxende Ærter, fine Vikker og de bittre ægyptiske Bønner" o.s.v. -

## Tillæg

---

Da her, uden at overskride Bogens bestemte Størrelse, endnu er Plads, troede Forfatteren ved Forøgelsen af efterfølgende Optegnelse over de videværdigste Sædefølger her i Landet saavel som udenfor samme, om Mergel, Mergling m.M., endmere at kunne forøge Bogens Brugbarhed for practiske Agerdyrkere og Avlsmænd i Almindelighed.

---

### I.

Den lollandske Bondes Sædeskifte er almindeligst:

- 1, Heelbrak, der bruges som en Art Fælled, paa hvilken Faar, Sviin og Gjæs om Sommeren vogtes, for strax af afpille og forstyrre enhver opkommen Væxt, og holde Brakken reen;
- 2, Hvede og Rug, i gjødet Brak;
- 3, Byg;
- 4, Ærter og anden Bælgsæd;
- 5, Byg og
- 6, Havre, med paasaaet rødt Kløver, hvorefter Jorden udlægges i tvende Aar til Slaaening og Græsning.

Sæd og Kløver paa den lollandske Leerjord slaar ikke fejl efter foranførte Drivt, at hvilken Aarsag Forfatteren og paa *Baadesgaard* brugte samme Maade, den fordeelagtigste for ham med Hensyn til Sædarterne, da han, foruden Skatter, havde en aparte aarlig Udgift til den kongelige Casse af: 80 Tønder Hvede og 80 Tønder Byg. Men, Skjøndt fire lange Halme, for og efter een Gang Ærter, ere tærende, saa avlede han dog i største Overflødighed.

### II.

Nogle bruge, skjøndt mindre almindeligt:

- 1, Havre i Grønjord efter een Pløining;

- 2, Heelbrak, afgræsset, som foran meldt;
- 3, Hvede og Rug i den gjødede Brak.
- 4, Byg
- 5, Ærter og anden Bælgsæd;
- 6, Byg, med paasaet Kløver, eller dog almindeligere een Halm til, neml.
- 7, Havre, hvormed den da udlægges med Kløver i to á tre Aar.

Ingen bør i Almindelighed udlægge sin Bygjord med Kløver; thi deels hindrer det buskede Bygs mange Blade det fremspirende unge Kløver fra at erholde den nødvendige Luft; og deels skeer Byggets Saaening altid i det mest tørre Foraar, saa, hvis der tillige indfalder en tør Sommer, vil man først det andet Græsningsaar tilbørligt have Nytte af Kløveren. Men det meest feilfulde i hiin Drivt er dog, - første Aar efter Jordens Hvile at begynde med Havre. Havren udpiner ikke alene Jordens ligesaameget, om ikke Mere, end baade Rug og Byg, der dog almindeligt af Kjøbmanden betales bedre, men Hovedhensigten med Brakken, at rense Jordens fra Ukrudtsrødder, forfeiles aldeles, eftersom ingen Slags Sæd sætter flere Græsrødder, end netop Havren. Det er ingenlunde Hændelsesviis at vore Forfædre altid, ligesom almindeligst og vi, udlagde deres Havrejord til Græsning; men det skeete fordi Græsset efter denne Sædart snarest sammenvoxte. Jeg har selv engang, ved en Misforstaaelse af min Avlskarl, saaledes i god Leermudet Heelbrak, af fem Tønder Lands Størrelse, der var gjødet med 250 Læs god Blandingsgødning af Heste, Køer etc., faaet saaet Havre: det forstaaer sig, denne blev god; men alle de efterfølgende Afgrøder mislykkedes ganske, indtil samme Jord igjen fik Hvile, fordi Havre havde besat den med Rødder. Selv grøn afhøstet Havre foraarsager Rod, af hvilken Aarsag den mindst af Alt, i Brakmarken, er skikket til Forberedelses- eller Staldfoder.

### III.

I en lettere muldet Jord dyrke Nogle:

- 1, Rug, i gjødet Heelbrak;
- 2, Byg;
- 3, Graa Ærter og danske Vikker;
- 4, Rug og
- 5, Havre, med paasaet Kløver.

## IV.

Andre:

- 1, Rug, i gjødet Heelbrak;
- 2, Ærter;
- 3, Rug, med paasaet Kløver strax, eller i Marts og April naar Frosten er forbi, ovenpaa Rugen;
- 4, Kløver til Slaaening;
- 5, Sommerbrak (Halvbrak), enten ved heri først at dyrke Vikkestaldfodring, eller, som endnu meget brugeligt i Sjælland, at græsse til St:Hans, derefter udkjøre og, med heri Bogen omtalte Rispepløjning, nedpløie Gjødningen hvornæst, efter et Par Pløininger til, Rugen saaes.
- 6, Rug;
- 7, Ærter og Vikker;
- 8, Byg med paasaet Kløver;
- 9, Havre med Kløver.

See, dette Sædskifte nærmer sig mere Vexelbrug, og kan under mange Omstændigheder i taalelig leermuldet Jord, med Fordeel anvendes; kun er den Methode, at afgræsse andet Aars Kløver til St.Hansdag, derpaa udkjøre Gjødningen og nedripe eller nedpløie samme, aldrig fuldkommen god. Godtnok at kunne benytte Græsningen, den derved tilsigtede Fordeel, indtil Kræaturene maatte sættes paa Kløver- eller Engstubben; men Tiden, førend Vintersæden skal Saaes, er alt for kort til at Grønsværet og Rødderne kunne forraadne, og Jorden og Gjødningen fuldkommen sammenmænges og udgjære. Og da den første Pløining i Juni eller først i Juli paa Aarets tørreste Dage maa foretages, saa er bemeldte Grønjord ikke sjelden saa haard at den ikke ordentlig kan pløies med Hjulploven, og aldeles ikke med Svingploven, uden i Balke og Stumper.

## V.

Atter Andre bruge i lignende Jord:

- 1, Ærter i Grønjorden;



- 2, Byg;
- 3, Rug, hvortil Gjødtes, efter tvende Pløininger og med paasaet Kløver;
- 4, Slaaekløver;
- 5, Græsning.

## VI.

Derefter i anden Omgang:

- 1, Rug, i Heelbrak hvortil gjødtes;
- 2, Byg;
- 3, Bælgsæd;
- 4, Rug, med paasaet Kløver eller endnu først
- 5, Havre, som udlægges med Kløver.

## VII.

Adskillige Steder paa Langeland, i Fyen og i Sjælland dyrkes:

- 1, Byg, i Grønjorden, hvortil pløies een Gang, let, i Efter- og to Gange dybere i Foraaret;
- 2, Vintersæd, hvortil gjødtes, efter tvende Pløininger;
- 3, Bælgsæd;
- 4, Byg, og
- 5, Havre og Rug, med paasaet Kløver.

Ved disse Sædsifter haves ingen, eller dog kun hver anden Omgang ved Markens Dyrkning Heelbrak.

Ikke alene paa Leer-, men og paa Muldjord kan der groe Raps. - "Nederländerne, siger *Koppe* i Revision der Ackerbau-Systeme, planter ofte Raps i den Ager, som Aaret tilforn har baaret Havre eller Rug" som viser, at den voxer ogsaa uden i Brakjord. Dog tillægger han: " dette kan kun og være raadeligt hvor man har opnaaet den Belgiske Cultur, og kan gjøde næsten til hvert Slags Sæd." Hos os bruges almindeligst og sikrest:

## VIII.

- 1, Raps, hvortil gjødtes, efter Heelbrak;
- 2, Hvede, eller Rug;
- 3, Bælgsæd;

- 4, Byg, eller Havre med paasaet Kløver;
- 5, Slaaekløver;
- 6, Bælgsæd;
- 7, Byg, og
- 8, Havre med paasaet Kløver.

### IX.

- 1, Raps, hvortil gjødes, efter Heelbrak, som Nr.8;
- 2, Byg;
- 3, Rug, med Kløver;
- 4, Slaaekløver;
- 5, Bælgsæd, efter een Efteraars og een Foraars-pløining, eller, da Jorden efter første Aars Kløver og Hvile er sprød, alene efter een Pløining;
- 6, Byg, og
- 7, Rug, eller Havre med Kløver.

### X.

- 1, Raps, som No. 8 og 9;
- 2, Rug med paasaet Kløver;
- 3, Slaaenkløver;
- 4, Byg;
- 5, Bælgsæd;
- 6, Rug, og
- 7, Byg, eller Havre, med Kløver.

Paa Roeskilde Kroes leer- og tørv blandede Muldjorder, har Forfatteren fundet sig bedst ved følgende Drivt:

- 1, Byg, stærkt gjødet, helst om Efteraaret paa Stubben og Gjødningen nedpløiet, samt een eller tvende Pløiningen i Foraaret;
- 2, Hvede uden Gjødning, hvortil pløies tvende gange;
- 3, Ærter;
- 4, Rug, tildeels gjødet, og
- 5, Byg, med paasaet Kløver, eller først
- 6, Havre med Kløver.

Eller:

- 1, Byg, uden Gjødning, Pløining, som meldt;
- 2, Hvede, hvortil stærkt gjødet, efter tvende Pløininger;
- 3, Ærter eller Byg;
- 4, Byg eller Ærter;
- 5, Rug, tildeels gjødet, med paasaet Kløver.

Efter dette Sædskitte erholdt jeg bugnende og kjernefuld Sæd, sjældent under men almindeligt over ti og indtil fjorten Fold; men tildeels efter fire eller fem Aar kunde jeg, som sagt, og gennemgøjde hele min Jord. Derfor, hvis jeg ikke, som er almindeligt paa de stærkt gjødede Marker ved Kjøbenhavn eller Kjøbstæderne, alene vilde avle Straa, blev jeg snart overtydet om Nødvendigheden af at forcere dens Kraft, og det endog stundom med to eller tre Gange Vintersæd i een Omgang. Kun gjaldt det om at holde Jorden reen fra Rødder. Men ogsaa dette opnaaedes ved tyktsaaede og stærktgroede Ærter, der aldeles bedækkede Ageren og qvalte enhver Ukrudtsplante, og ved meget dyb Pløining. Jeg saaede meest Vintersæd og Byg, fordi disse Sorter, til Stedets Brænde- og Bryggerie, vare mig fordeelagtigt. Af foranførte Grunde besaaede jeg min Jord, altid temmelig tykt, og den hvilde med Kløver (ingen Brak) blot i tvende Aar. Jeg havde en Slaae- og Græsmark, altsaa 7 Inddelinger. Dog, stundom havde jeg kun een Kløvermark, den syvende Deel, og havde da Rug, Byg, eller Havre i den sjette.

“I den første Deel af *Oderbrúchs*, gives næsten ingen anden Frugtfolge, end denne:

- 1, Kartoffler, hvortil gjødes;
- 2, Byg;
- 3, Rug, og
- 4, Havre.

Det er det stærkeste Kornværtskab, uden Brak, som lader sig tænke, siger *Koppe*. Alligevel bliver Jorden reen og beholder sin Kraft, da denne Dyrkningsmaade i lang Tid er fulgt, uden at man har bemærket Aftagelse i Frugtbarheden.”

Paa mindre gode og mindre godt opdyrkede, samt mere sandmuldede Jorder, bruges:

- 1, Danske Vikker, efter een Pløining i Grønjorden; de voxe villigere end Ærter i mager og maadelig Jord: i vaade Aar - endog i sandet Jord;
- 2, Rug, hvortil gjødes;

- 3, Havre, med paasaet hvidt Kløver og Raigræs, og
- 4, 5, 6, Hvile

Eller:

- 1, Slaaening til St.Hansdag, og Halvbrak, da en saadan løs sandmuldet Jord ikke, som den lerede, ved Sommerbrakningen gjør det vanskeligt for Ploven at bearbeide samme;
- 2, Rug, hvortil der er gjødet;
- 3, Boghvede;
- 4, Havre, med Kløver, og
- 5, 6, Hvile.

En anden Maade for syv Marker:

- 1, Havre, efter een dyb og smalfuret Efteraarspløining, der lykkes bedre end efter Foraarspløining, dels fordi selv et udhvilet, skjøndt let, Underlag erholder vegeerende Kraft, ved, Vinteren over deelagtiggjøres i Atmosphæren, Luft og Væde, og dels, fordi Havren kan saaes tidligere, da en let sandmuldet Jord i Foraaret, naar Frosten er forbi, ikke lettelig kan skades for tidlig;
- 2, Kartoffler, hvortil gjødes;
- 3, Rug eller Havre;
- 4, Boghvede med Raigræs, og
- 5, 6, 7, Hvile.

Følgende for otte Marker:

- 1, Boghvede, i Grønjord, efter een Vinter- og een eller to Foraarspløininger, da den forlanger en veltilberedt Jord;
- 2, Rug, hvortil er gjødet;
- 3, Havre og Rug, eller een af Delene, med Raigræs;
- 4, Slaaeagræs;
- 5, Græsning;
- 6, Ligeledes;
- 7, Rug, i Sommerbrak;
- 8, Havre, med Raigræs.

Saa stridende mod Vexel, bruger Bonden dog endnu ofte paa samme Ager to Aar i Rad at saae Rug; han paastaaer, at andet Aars Rug er renere og bedre til Saaesaed, end første Aars hvortil han har gjødet. Heller aldrig har jeg seet andet Aars Rug at være slaaet fejl, men altid at den har staaet, om end noget tyndere, saa dog jevnt og godt. Hvor man, efter Erfaring, paa sin lette Jord finder dette bekræftet, vil det, da Rugen almindeligt er dyrere end Havren, saaledes være fordeelagtigst at udlægge Jorden til Hvile, uagtet der i det foregaaende Aar og var Rug i samme, - med Rug og hvidt Kløver eller Raigræs, hellere end med Havre efter Rugen. Ogsaa er det med Hensyn hertil en ikke ringe Anbefaling: - at græsarterne om Efteraaret tilligemed Rugen kunne udsaaes, skyde Rødder om Vinteren, og i Forsommeren fremmeligere, beskyttes mod Solheden, idetsted de udsaaede i Foraarssaeden ofte i tørre Somre og i den hede Sandjord hentæres af Mangel paa Skygge og Væde, og bortdøe.

Anførte Exempler formenes tilstrækkelige for at lede den Landmand hvis Jord er let eller sandmuldet, til videre Selvtænkning og flere Drivtsforandringer; thi da Jordunderlaget er saa forskjelligt, og saa mangfoldig varierende, - saa er det alene ved flere Aars Praxis og Kjendskab til den dyrkede Jord, at den sande Ledetraad findes. Dog ere, som meldt, : Kartofler, Rug, Havre, Boghvede, Spergel, og kan den frembringe hvidt Kløver (og danske Vikker i fugtige Somre) de Sædarter hvormed Agerdyrkeren i saadan Jord bør foretage sine Prøver. ”Spergel, siger *Koppe*, groer sikkrere paa en let sandet Jord, end nogen anden græsart; den udsaaes midt i Mai efter een Pløining, og kan om halvanden Maaned give godt Tøirefoder.” Spergelen maa grøn afgræsses, hvis der efter samme saaes Rug, bedre dog at saae den efterat man først har erholdt Ruga afgrøden.

Paa store Gaarde, med lerede, leermuldede eller sortmuldede Jorder bruge nogle:

#### A.

- 1, Byg, i Grønjorden, efter en let smaaforet Efteraarspløining og tvende Foraarspløininger, hvoraf den sidste pløies dybest.
- 2, Heelbrak, som bruges til Fællid, imellem dens Bearbejdelse, af Gaardens og de omkring boendes Huusmænds Faar og Gjæs, for at holde den reen;

- 3, Hvede eller Rug, hvortil gjødes;
- 4, Byg, efter een Vinter- og een Foraarspløining;
- 5, Ærter og anden Bælgsæd;
- 6, Byg, (eller Havre, med paasaet Kløver)  
eller endnu først:
- 7, Havre med Kløver;
- 8, 9, 10 og 11 med Kløver og Græs.

**B.**

Andre:

- 1, Havre, i Grønjorden, efter en let Efteraarspløining, og een eller to dybere Foraarspløininger;
- 2, Heelbrak, med Fællede, som i foregaaende Nr., imellem Bearbejdelsen;
- 3, Vintersæd, med Gjødning;
- 4, Ærter og anden Bælgsæd;
- 5, Byg, og
- 6, Havre med Kløver;
- 7, 8, 9 og 10 med Kløver og Græs.

**C.**

Atter Andre:

- 1, Vintersæd i Gjødning og efter Heelbrak;
- 2, Ærter;
- 3, Byg;
- 4, Rug, med paasaet Kløver;
- 5, Slaaekløver;
- 6, Byg, efter to á tre Efter- og Foraarspløininger  
og
- 7, Havre med Kløver;
- 8 og 9 med Kløver og Græs.

**D.**

Fremdeles:

- 1, Raps, med Gjødning efter Heelbrak;
- 2, Hvede og Rug, uden Gjødning;
- 3, Bælgsæd;
- 4, Byg, og
- 5, Havre med Kløver;
- 6, 7 og 8 med Kløver og Græs. Eller, om der kun

er 7 Marker, da kun tvende Aar til Hvile.

**E.**

Og i en lettere Muldjord:

- 1, Vintersæd, i Gjødning og efter Halvbrak;
- 2, Havre med Kløver;
- 3, Hvede;
- 4, Ærter og Havre med Kløver;
- 6,
- 7, > Hvile.

I otte Afdelinger:

- 1, Brak, gjødet;
- 2, Vintersæd;
- 3, Vaarsæd;
- 4, Ærter og Havre med Kløver;
- 5, 6, 7 og 8 til Hvile.

I ni Afdelinger med tvende Brak:

- 1, Brak, uden Gjødning;
- 2, Vintersæd;
- 3, Vaarsæd;
- 4, Brak, gjødet;
- 5, Vintersæd;
- 6, Vaarsæd med Kløver;
- 7, 8 og 9 til Græs.

I ti og elleve Afdelinger med tvende Brak, og i en slettere og mindre frugtbringende Jord, dyrkes:

- 1, Brak, uden Gjødning;
- 2, Vintersæd;
- 3, Vaarsæd;
- 4, Brak, med Gjødning;
- 5, Vintersæd;
- 6, Vaarsæd;
- 7, Bælgsæd og Havre med Kløver;
- 8, 9, 10 eller 11, Hvile.

I endnu slettere, paa 7 eller 8 Afdelinger, saakaldte Udmarker, hvor Qvæg eller Faarehjoden græsse:

- 1, Vintersæd;
- 2, Havre;
- 3, Boghvede;
- 4, 5, 6 og 7, Hvile.

Det markiske Kobbelvætskab, med Hakfrugter etc., det er Kartoffler, Roer, Kaal, Raps og andre Handelsvæxter, i Tyskland, hvilket *Koppe* foretrækker det Meklenborgske, drives paa leret Sandjord i ni Afdelinger:

- 1, > Kartoffler, og > til Begge gjødet;  
Brak;
- 2, > Byg, og >  
Rug;
- 3, > Ærter, og > med hvidt Kløver;  
Havre

- 4, Græs;
- 5, Græs;
- 6, Græs;
- 7, Græsbrak uden Gjødning, der hvor Jorden  
stedse er afgræsset og ikke slaaet,  
hvor ved den, formedelst Qvægets  
jevne Omtrampen og den paa samme  
faldende Gjødning, efter Hvilen giver  
bedre Sød;
- 8, Vintersød, og
- 9, Sommersød.

I elleve Marker eller Afdelinger, hvor tvende Gange kan overgjødes:

- 1, Græsbrak, see oven;
- 2, Vintersød
- 3, Kartoffler og Roer, gjødet;
- 4, Byg, besaaet med Kløver, og noget ubesaaet;
- 5, Slaaekløver, og Ærter;
- 6, Rug, eller efter Kløveret tildeels Havre;
- 7, Brak, gjødet;
- 8, Vintersød;
- 9, Sommersød med hvidt Kløver;
- 10,  
> Hvile.
- 11,

Omkring ved Dredsen vil man hos Bønder og smaae Avlsbrugere, - for hvilke Sidste det ustridigt og er meget anbefalelsesværdigt, - finde følgende Sødskifte:

- 1, Kartoffler;
- 2, Byg med Kløver og Vintersød;



- 3, Kløver og Byg;
- 4, Rug og Vikker;
- 5, Havre;

De ere der ubekjendte med, eller bruge i det Mindste ikke, reen Brak, og dog holde deres Jorder sig rene, og de avle i Overflødighed.

Paa store Godser med sammenhængende Marker finder ofte følgende Frugtvoxel Sted, der hører til tre Vangsdriften:

- 1, Reen Brak, stærk gjødet;
- 2, Raps og Roer;
- 3, Hvede;
- 4, Byg med Kløver;
- 5, Kløver, overgjødet efter Midsommer;
- 6, Vintersæd;
- 7, Sommersæd;
- 8, Ærter, Vikker og Bønner hvortil gjødes;
- 9, Vintersæd, og
- 10, Sommersæd.

Den her for i Bogen nævnte *Schmalz i Poinz*, angiver sin Frugtfølge saaledes:

- 1, Reen Brak, gjødet;
- 2, Rug;
- 3, Byg;
- 4, Kløver, overgjødet i Foraaret med Gips;
- 5, Hvede, i gjødet Jord;
- 6, Byg;
- 7, Ærter og Kartoffler, hvortil gjødet;
- 8, Rug, og
- 9, Havre.

*Koppe*, Forfatter af "revision der Acherbau-Systeme," en Bog af kort og ualmindeligt kjernefuldt Indhold, ogsaa her flere Gange nævnet, anfører at drive sin Jord der var mere sandet end leret, baade til aarlig tiltagende Fordeel, som med Hensyn til Grundforbedring:

- 1, Reen Brak, gjødet;
- 2, Rug;
- 3, Byg med Kløver;
- 4, Kløver;
- 5, Rug;
- 6, Havre;
- 7, Kartoffler og Roer i stærk Gjødning;
- 8, Rug;
- 9, Byg;

- 10, Ærter og Vikker;
- 11, Rug, og
- 12, Havre.

I en af Naturen meget god Jord, og som desuden ved god Behandling endmere er stegen i Cultur, tilraader han:

- 1, Reen Brak, stærk gjødet;
- 2, Raps og Roer;
- 3, Hvede;
- 4, Ærter;
- 5, Rug;
- 6, Havre eller Byg;
- 8, Rug eller Hvede;
- 9, Byg med Kløver;
- 10, Kløver, let overgjødet;
- 11, Hvede, og
- 12, Byg.

Efter, med foregaaende Exempler, at have anført en Deel af de bedste i vor Tid i og udenfor Fædrelandet brugelige Sædsifter, baade efter Vang- og Kobbelsystemet, og blandt hvilke adskillige Dyrkningsmaader meget nærmer sig Frugt-Vexelbruget, fremsættes ligeledes efterstaaende Exempler for det saakaldte rette

### *Vexelbrug*

efter Frugtfølgens Regler.

Det nordfeldter Vexelbrug i fire Marker:

- 1, Jordfrugter (Hakfrugter), hvortil gjødes;
- 2, Byg med Kløver;
- 3, Kløver, og
- 4, Rug;

Denne Dyrkningsmaade er meget anpriist i det mindre Agerbrug hvor Jorden er god, og har opnaaet en god Kulturgrad. Skulde en heel Mark imidlertid være for uoverkommelig at faae dyrket med Brakfrugter (*skal det være Hakfrugter*) saa vil den Fjerdedel af samme vel ikke være det; der kunde da dyrkes Kornfrugt paa de andre tre Fjerdedele. - "Paa den gode Oderbruchske Jord, anfører Koppe, har denne Frugtfølge længe med Fordeel været brugt, og endnu bruges." Men dette kan kun og finde Sted ved alle slige Sædfølger under den nødvendige Betingelse, - at der sommerstaldfo-

dres, Faarene tildeels ogsaa.

For fem Marker:

- 1, Jordfrugt og Bælgfrugt med Gjødning;
- 2, Byg med Kløver;
- 3, Slaaekløver;
- 4, Græsning til St.Hansdag, og derefter brækkes  
Jorden (Halvbrak), og
- 5, Vintersæd.

Dette Sædskiye for fem Marker har forud, at det kan indføres paa mindre gode Jorder, og tillader at Faarene endog kunne ernæres ude paa Kløvermarkerne.

For sex Marker og Jord, som kan bære Byg:

- 1, Jordfrugter, hvortil gjødes;
- 2, Byg med Kløver;
- 3, Kløver;
- 4, Vintersæd
- 5, Bælgfrugter, om muligt, overgjødet, og
- 6, Vintersæd;

paa en god Leerjord bruge Nogle:

- 1, Jordfrugter, hvortil gjødes;
- 2, Byg med Kløver;
- 3, Kløver, slaæet, derefter gjødet og brakket;
- 4, Raps;
- 5, Hvede;
- 6, Havre og Byg.

I en mindre god og til mindre Culturgrad bragt Jord, der endnu maatte afgive Ukrudt og Flauhavre (let, svang), kunde, - da Intet som den rene Heelbrak renses Jorden - være at anbefale:

- 1, Jordfrugter, hvortil gjødes;
- 2, Byg med Kløver;
- 3, Slaaekløver;
- 4, Græs og Brak;
- 5, Vintersæd;
- 6, Bælgfrugter;
- 7, Vintersæd.

At der, for at faae en med Ukrudt forvoxen Jord reen, maa vexles med Rodfrugter, Byg og Vintersæd, og undgaaes at saae Havre, er naturligt; Ageren vil da sikkert ved nogle Omgange af Markerne (Rotationer) werde reen, allerhelst om Nr. 4, istedet for at yde Græs til Midsommer og derefter brakkes, i Efteraaret forud blev pløiet og baade Vinter og næste sommer laae til Hvile, og blev behandlet, som reen

Heelbrak.

Haves otte Marker da:

- 1, Kartofler, hvortil gjødes;
- 2, Byg;
- 3, Ærter;
- 4, Rug;
- 5, Vikker, til hvilke gjødes og som grønne afslaaes, eller afgræsses;
- 6, Vintersæd med Kløver;
- 7, Kløver;
- 8, Havre;

eller:

- 6, Havre og Byg med Kløver;
- 7, Kløver, og
- 8, Rug.

Paa god og velcultiveret Leerjord:

- 1, Kartofler, Kaal og Roer; og Bælgsæd der grøn affødres;
- 2, Byg med Kløver;
- 3, Slaaekløver;
- 4, Græshvile, hvornæst, efter Midsommer Jorden gjødes og brakkes;
- 5, Raps;
- 6, Hvede;
- 7, Bælgsæd, og
- 8, Hvede eller Rug.

Følgende Frugtvoxel, siger *Thaer*, er fornemmelig beregnet paa Hornqvægets Staldfodring; den mere Gjødningsforøgelse forøger og Kjernen. Her er Arbeide og Omkostninger størst, men den rene Indtægt dog høiest.

I otte Marker:

- 1, Kartofler, stærkt gjødet;
- 2, Byg;
- 3, Kløver;
- 4, Havre;
- 5, Ærter, halv gjødet;
- 6, Rug
- 7, Vikker, og
- 8, Rug.

Eller:

- 1, Hakfrugter - : Kartofler, Roer, Kaal m.M.

stærkt gjødet;

- 2, Byg;
- 3, Kløver;
- 4, Kløver;
- 5, Rug;
- 6, Ærter og Vikker, i halv Gjødning;
- 7, Rug, og
- 8, Havre.

Ni Marker, som otte, kun at i:

- 7, Byg;
- 8, Vikker, og
- 9, Rug.

Ti Marker:

- 1, Hakfrugter;
- 2, Rug;
- 3, Kløver;
- 4, ligeledes, men opløjet ved Midsommer;
- 5, Raps, i halv Gjødning;
- 6, Hvede;
- 7, Ærter;
- 8, Rug;
- 9, Vikker, grønne affodret eller afhuggede, og
- 10, Rug.

I elleve Marker:

kunde tages Havre efter Rugen.

*Thaer*, der i landoekonomiske Skriftrige, liig en Holberg i den øvrige Deel af Literaturen, med saamegen Kløgt har forstaaet at vælge og benytte sig, og, ligesom i en Smeltedigel at gjøre alle ældre Oeconomers Erfarings-Resultater til Guld og til sin Eiendom, denne i Landboeoeconomien virksomme Aand, har af Vexel- og Sommerstaldfodrings-Systemet endvidere realiseret et

Væxelbrug med Græsgang i otte Marker:

- 1, Bælgsæd eller Kartoffler, hvortil stærkt gjødes;
- 2, Vintersæd, eller Vaarsæd;
- 3, Slaeekløver;
- 4, Vaarsæd;
- 5, Bælgsæd, i halv Gjødning;
- 6, Vintersæd;
- 7, > Græsgang af Kløver eller blandede Græsarter.
- 8,

## I ni Marker:

- 1, Grønjordshavre;
- 2, Hakfrugter;
- 3, Byg;
- 4, Kløver;
- 5, Vintersæd;
- 6, Bælgsæd, halvt gjødet;
- 7, Vintersæd;
- 8,
- 9, > Kløvergræsning;

## Ti Marker:

- 1, Raps og Bælgsæd, stærkt gjødede;
- 2, Vaarsæd;
- 3, Hakfrugter;
- 4, Byg;
- 5, Kløver;
- 6, Vintersæd;
- 7, Vaarsæd;
- 8,
- 9, > Kløver til Slaaening og Græs.
- 10,

## Elleve Marker:

- 1, Raps, stærkt gjødet;
- 2, Vintersæd;
- 3, Hakfrugter;
- 4, Byg;
- 5, Kløver;
- 6, Vintersæd;
- 7, Bælgsæd;
- 8, Vinter- og Vaarsæd;
- 9,
- 10, > Slaaening og Græsning, og
- 11, Græs indtil Midsommer.

*Thaer* gjør den Bemærkning: ”at det er en Selvfølge at der først maa begyndes med at dyrke Raps, naar der haves tilbørligt Forraad af Gjødning.” - Og her kan vel lægges til: ikke førend Jorden - der heller ikke maa være for let og sandet - ved flere Aars god Dyrkning er forberedet til at yde ædlere Frugter, og er - reen.

*Koppe* angiver sit *Vexelbrug* med Græsgang paa de af ham bestyrede

Godser: *Reichenow* og *Herzhorn*, efterat Schaferierne paa samme i 1814 vare completerte med ægte "Merino Muttern", paa de nærmest Hovedgaarden liggende otte Marker saaledes:

- 1, Kartoffler, stærkt gjødet;
- 2, Byg med rødt Kløver;
- 3, Slaeekløver;
- 4, Græs til St.Hansdag, derefter Brak;
- 5, Rug;
- 6, Bælgsæd gjødet;
- 7, Hvede og Rug, og
- 8, Byg og Havre.

Den halve Jord, der var forsømt med Gjødning og laae fjernet, derimod:

- 1, Græs til Midsommer, hvorefter Brak;
- 2, Vintersæd;
- 3, Vaarsæd, og, hvor Jorden var for slet til Havre og Boghvede, Spergel til Lamme-græsning.
- 4, Heelbrak, gjødet og senere merglet;
- 5, Vintersæd;
- 6, Vaarsæd med frisk Kløver, og
- 7,
- 8, > til Græsning.
- 9,

Paa Godset *Herzhorns* ni Hovedmarker ved Gaarden:

- 1, Græs til Midsommer, og Brak, som oven;
- 2, Vintersæd;
- 3, Vaarsæd;
- 4, Kartoffler og andre Rodfrugter;
- 5, Byg;
- 6, Bælgsæd, med paasaet hvidt Kløver;
- 7,
- 8, > til Græsning
- 9,

den øvrige halve Jord, i Udmarkerne, var i fem dele og brugtes til Faaregræsgange, for at denne Græsning i det Hele godt kunne slaae til, hvoraf og brugtes saaledes:

- 1, Græs til Midsommer, Brak, som oven;
- 2, Rug, uden Gjødning, og
- 3,
- 4, > Faaregræsning.

5,

Det engelske Frugtvexelbrug er, efter *R.B.Dickson*:

## I.

- 1, Bønner;
- 2, Roer;
- 3, Hvede;
- 4, Kartoffler;
- 5, Bønner, og
- 6, Hvede.

## II.

- 1, Bønner;
- 2, Kaal;
- 3, Hvede;
- 4, Kaal;
- 5, Bønner, og
- 6, Hvede.

## III.

- 1, Bønner;
- 2, Kartoffler;
- 3, Hvede;
- 4, Kaal;
- 5, Bønner, og
- 6, Hvede.

## IV.

- 1, Bønner;
- 2, Kartoffler;
- 3, Bønner;
- 4, Kaal;
- 5, Bønner;
- 6, Hvede.

## V.

- 1, Bønner;
- 2, Byg;
- 3, Bønner;
- 4, Byg;
- 5, Bønner, og
- 6, Hvede.

## VI.

- 1, Roer;
- 2, Hvede;




- 3, Havre;
- 4, Hvede;
- 5, Bønner, og
- 6, Hvede.

## VII.

- 1, Kartoffler;
- 2, Byg;
- 3, Kaal;
- 4, Byg;
- 5, Bønner, og
- 6, Hvede.

## VIII.

- 1, Brak, reen;
- 2, Byg;
- 3, Kløver;
- 4, Hvede;
- 5,  Kløver og Hvile.
- 6,

## IX.

Eller naar rigeligere Gjødning haves:

- 1, Brak, reen;
- 2, Hvede eller stundom Raps;
- 3, Bønner;
- 4, Byg;
- 5, Kløver, og
- 6, Hvede.

## X.

- 1, Roer;
- 2, Byg;
- 3, Kløver;
- 4, Hvede;
- 5, Roer;
- 6, Byg;
- 7, Kløver;
- 8, Hvede;
- 9, Roer, og
- 10, Byg.

Af disse Exempler sees, at den engelske Landmand almindeligt begynder Sædfølgen med Bønner og ende med Hvede. De her fremsatte forekom Forfatteren de mest hensigtsmæssige, især til Forplantelse

paa den danske Jorbund, ifald nogen Landmand vilde gjøre Anvendelse af samme; thi heller ikke mangler det Englænderen paa slette og uhesigtsmæssige Frugtfølger. Saadanne ere: Bønner, Byg, Hvede, Byg, Bønner, og, Hvede, Roer, Byg, Havre, Byg, Bønner, og, Hvede, Roer, Hvede, Havre, Hvede, Bønner, og Hvede; flere Gange Hvede i samme Ager i Rad, og ligesaa Kartoffler; Slige Sædfølger vise tilfulde hvorledes man ikke bør dyrke Sæd. Vel ere disse og nu i England sjeldnere, og ved *Dickon* anmærket, som meget udmarvende for Jorden, men ere dog ikke saa langt tilbage brugte, og ikke meget bedre end naar Nogle hertillands saae Rug efter Hvede eller Havre, to Gange Rug, to Gange Havre; - Byg, Havre, og Byg, eller Havre, Byg, Havre. -



## Om Mergel og Mergling



Alle Tidens Erfaringer og alle sandhedskjærlige og practiske Landoeconomer bevidne: - at animalsk Gjødning er den allerbedste af alle mulige Jordforbedringer. - Det er først herved at Jorden, under omhyggelig Drift, bliver forberedet til at modtage eller overgaae i andet bedre og rigere Frugtfølge-System. Ingen Kunst, intet kunstigt Sædskifte, eller Kunstige Planter gives, som kunne forcere Jordens Frugtbarhed, liig den dyriske Gjødning; eller paa meget nær erstatte dens Afsavn. At Vexelbruget med Rodfrugter og Grønt i Brakmarken til Sommerstaldfodring, har havt, og det med Grund, saamange Modstandere og mange Steder er kommet i Banrygte, hidrører fra: at Mængden eenfoldigt troede i deres med Uktudtsrødder besatte og slet dyrkede Jorder - uden videre i Brakmarken at kunde dyrke Sommerstaldfodring. Imidlertid da kun liden Vexel imellem Sædarterne foregik, og Brakken var det eneste Middel til at holde Jorden i den Stand, at den mellem Qvækrødderne kunne frembringe Sædspirer, saa blev ved Brakkens Udeladelse Følgen: - at Udkrudtsrødderne endmere tiltog, og at Sommerstaldfodringen end mindre kunde erstatte Udsæden og de med dennes Bearbejdning medgaaende nødvendige Omkostninger. -

“Først, siger *Koppe*, naar vore Jorder efter endeel Aars god Behandling og Gjødning have opnaaet en høi Culturgrad, - da først ere

de tilbørligen forberedte til, med Fordeel, at kunne dyrkes med Hakfrugter og andre Sommerstaldfodringsvæxter.”

Det er da, som anført, den dyriske Gjødning der femfor Alt forøger Jordens vegeerende Kraft; og denne der, i Forbindelse med en god og passende Dyrkning, snarest forbereder Jordsmonnet til at kunne modtage en fordeelagtigere Frugtfolge. Men da der for at erhole denne Gjødning i et fornødent Forraad først hører at der og avles paa Jordan en rigelig Mængde Straae, hvilket en mager Jord ikke paa nogen Maade er istand til at frembringe, - saa er den dyriske Gjødning hos den af Agerbrug sig alene ernærende Landmand altid knap. Dette har vel været den største og nærmeste Grund til, - at Forfædrene for at bøde paa hiin Mangel have tænkt over og opfundet andre Gjødningssorter. Disse ere og blevne mange og mangeartede efter ethvert Jordstrøg, Sted og Egn's Beliggenhed, Jordbund og de dyrkede Væxters Beskaffenhed. Vel kunne de ikke fuldkomment træde i den animalske Gjødning's Sted, men, brugte tilligemed eller imellem denne, meget drøje paa samme og forhøie Jordens Frugtbarhed. Er Gjødning da af saa stor Vigtighed for Agerdyrkeren, saa vil det og letteligt indrømmes: at den største og meest velgjørende Kunst for den practiske Landmand, bestaaer i - paa den med Naturen meest overensstemmende Maade at benytte enhver Sort Gjødning.

Næsten Alt i Planteriget, og en stor Deel af Mineralriget, afgiver Materialer til Gjødning der, paa rette Maade blandet, behandlet og omgaaets, ved Siden af den dyriske, endog meget forædler Væxterne. - Mergel, Gips, Kalk, Leer, Tørvmudder, Aske, Strandtang, Brændsel-Foder- og det meste Planteaffald m.M., er tilsammen Gjødning'sstof, der brugt til Tid og Sted ere højst vigtige, og af Enhver der skal leve af Agerbrug og der vil gjøre Fordring paa at kaldes Landmand - Ting, som han nødvendig maa kjende. Blandt disse Jordforbedringer er Mergel fordeelagtigst bekjendt, deels, som meest harmonerende med de fleste Væxter, men fornemmelig, fordi Mergelen lettest og i størst Mængde hos Landmanden forefindes. Og da denne i det holstenske Agerbrug virker saa velgjørende, og bruges saa almeent: af den af enhver Agerdyrker, som endog kun for Betaling kan komme i Besiddelse af samme, i enhver Rotation af hans Marker gaaer ved Siden af den dyriske Gjødning, saa fortjener den ikke mindre vore øvrige Landmænds Opmærksomhed; og det saameget Mere: som det øvrige af Fædrelandets Jordbund, saavel som den holstenske, og er omspredt med Mergelunderlag; og efterdi at den øvrige Deel af de danske Landmænd, i Almindelighed, ikke i Noget Avlsvæsenet vedk-

ommende staae mere tilbage, - end i Sands for, og rigtig Kundskab om, Mergel og Merglings store og uberegnelige Nytte! - Denne har det kongelige Landhuusholdnings-Selskab imidlertid alt længe indseet, og, ved Præmier, opfordret Sagkyndige til at indkomme med Resultaterne af deres Granskninger.

Forfatteren troede heller ikke, stiltiende, at borde forbigaae en saa vigtig Landbosag, skjøndt Rummet her ikke tillader ham at udføre Mere, end i muligste Korthed at vække sine danske Landsmænds Opmærksomhed for Sagen. - Men da han altid har ivret imod Projecters despotiske Indførelse i Landvæsenet, indtil deres Godhed af liberale Kjendere indrømmedes, og da han ingenlunde har skiftet Troe, saa siges det her: at Efterfølgende om Mergel og Mergling, for største-delen er efter vor Landsmand *Jacob Iversen, practisk Landmand i Schwensbye i Angelen, i Nærheden af Flensborg*, hvis Skrift om denne Gjenstand, i Anledning af et Priisspørgsmaal fra det kongelige Videnskabernes Societet i Sættingen for 1828, af ham indsendtes og vandt Prisen. og da bemeldte Skrift er kronet af Videnskabsmænd ved et saa berømt Academie, og forfattet af en Landmand der i mange Aar selv practisk har beskjeftiget sig med Tingen, - saa er denne Mands Resultater formeentlig af den Art til hvilke man især bør fæste Troe. Og, sandelig! - man bør og være dobbelt forsigtig med at anvise, raade og lære en Stand, hvis Kaar i Almindelighed er saa knappe - at Tabet af en Hest eller Koe der ved Sygdom kan mistes, ikke uretteligt kaldes "en Ulykke," og til hvis Oprettelse flere gode og lykkelige Aar høre. -

Ligesaa mange Jordarter der findes, saamange Mergelarter findes der og. Og saa sjeldent nogen Jordart findes chemisk reen, ligesaa sjeldent findes nogen Mergelart reen. Den bestaaer altid af en Blanding af Leer, Sand og Kalk. Efter den Bestanddeel hvoraf Mergelen indeholder den største Qvantitet, navngives den; som til Exempel: Leermergel, Sandmergel og Kalkmergel, eftersom der findes meest af en af disse Sorter i samme.

Mergelens Farve er almindeligst: guulagtig, bruun, blaa, graa og sort. Ikke alene Mergel bruser og koger i Ædike, Spiritus og Skedevand, men ogsaa andre Leerarter; og denne Brusen er et sikkert Kjendetegn, at en saadan Jordart altid med Fordeel kan bruges til Jordforbedring. Jo renere saadanne Mergel- og Leerarter ere for Steen, Gruus og Sand, jo bedre ere de. Der tales saameget om Marskboernes frugtbare Jordbund og deres overflødige Høst, men det bør vides, at de der ligesaalidet som her komme sovende til slig Overflødighed; - thi de gjensøge Jordskorpen indtil de finde en god Leerart, og er denne fun-

det, - saa spare de ingen Møie for at faae samme opgravet fra Dybet og kjørt paa deres Jord.

Mergel bidrager paa en utrolig Maade til at frugtbargjøre Jorden: hvor denne før kun kunde frembringe Rug og Havre, kan den ved Mergling frembringe Hvede og det skjønneste Byg; og Kløver, hvor før ikke var at tænke paa Sligt. Jordskorpen forædles og producerer af sig selv, usaaet, hvidt Kløver og andre ædle Græssorter - tykt og tæt i Bunden. Jord, som før mergling gav Sæd og Græs med smaae lysegrønne spidse Blade, giver, efter samme, Planter med tykke Stilke og brede mørkegrønne Blade; og Vegetationen gaaer i det Hele bedre og raskere fort.

Mergelen er af den Beskaffenhed, at den, paakjært en sandet Jord der før leed af den mindste Tørke, fugtiggjør samme, gjør den fastere, og i tørre Somre holder Liv og Væxt vedlige hos Planterne der ellers vilde henvisne. Mergelen gjør derimod Leerjorden løsere og mere poreus, saa Luften herved end mere faaer Leilighed til velgjørende at kunde virke. Paa den fugtige Muld- Sump- Mose- eller Tørvejord bevirker Mergelen, - at den bliver mere fast, tør og pløibar, og frembringer andre og ædlere Væxter end før.

Sandmergel, indeholdende en lige Mængde Kalk, virker snarere end Leermergelen; men dennes Virkning paa Jorden er af længere Varighed. Forskjellen paa Leer- og Sandmergel er her foran berørt. Og da, som ogsaa tidligere i dette Skrift er antydnet og for Øvrigt bekjendt: at en fast saftfuld Gjødning, til Exempel af Køer, virker forholdsmæssig bedre paa sandet end leret Jord, ligesom den lette Heste- og Askegjødning forholdsmæssig bedre paa den lerede end sandede, saa er det og heraf indlysende, - at Sandmergel fordeelagtigst virker paa den lerede, og Leermergelen paa den sandede Jord. Her tales kun om det Fordeelagtigste for hvem der ere saa hældige at have begge Slags; thi man kjøre kun ellers dristigt paa hvilkensomhelst Jor af det Slags Mergel man har, og dens gode Virkning vil ikke udeblive.

At Mergel ogsaa er Naturligt Gjødningstof, fremlyder deraf: at den ligesom dyrisk Gjødning virker meest paa første Halme Ageren afgiver efterat den er merglet. Men det følger af sig selv, at den Landmand der vilde sælge sin Gjødning eller sit Foder, fordi han havde Mergel og merglede sin Jord, tog meget feil og bragte Mergelen i uforskyldt Miscredit; thi Mergel er hovedsaglig en Gjødningforøgelse der erstatter det man heraf mangler, og viser kun sin store Productions- og Forædlingskraft ved Siden af den dyriske Gjødning.

En væsentlig god Substant i Mergelen, er Kalken. Dennes velgjørende Virkning i Jordkrummens Underlag, er overalt bekjendt, og

man vil paa de bedste Hvedejorder, som til Exempel paa Stevns og andre Steder finde Jorden meget Kalkblandet. Blot een eller to Procent - Hundrededele, Kalk i Jordsmonnet, forøger dets Frugtbarhed betydeligt. I al Jord findes omsprede Kalkdele, men flere og færre. Og naar disse ikke i Almindelighed i Lollands Jorder i stor Mængde forefindes og disse alligevel ere saa frugtbare, saa er det Samme Tilfældet i Marsken; men paa disse Lande er det den gode "Klei," som Marskbonden kalder det (det gode Leer) der frugtbargjør Jorderne, og ikke lader dem savne Mergel eller Kalkdelene. Men at Marskboerne alligevel ikke destomindre holde det Umagen værd paa deres fede Jord at overgjøde den med "Klei" (Leer som bruser i Æddike), er her foran berørt. En saadan Leergjødning er da et Exempel, som den danske Landmand der besidder en sandet, løs eller Tørvemuldet Jord borde tage ad Notam; thi en saadan productiv Leergjødning vil han paa eet eller andet Sted paa sine Agre, om endog i nogen Dybde, sikkert have.

At Mergelen, der, som meldt, kommer den dyriske Gjødning i productiv Kraft meest nær og virker saa mægtigt, hidrører fra: at den paa Ageren virker baade mecanisk og cemisk. Dens Tilsætning erstatter Jordens almindelige Mangler paa Frugtfrembringelser. Den opløser og sammensmelter alle dens uforenelige Dele. Den stærkt lerede Jord der ved Væde og hastig Tørring tidt vorder saa bindende, at den endten hindrer Væxternes Fremvæxt, eller revner og skilles fra Rodspiren, mildner Sandmergelen, der opløser det bindende Leer, og gjør Jorden poreus, øinet og smuldret. Leermergelen fastner den sandede Jord, saa den bedre holder Fugtighed ved sig, det Allervigtigste for Vegetationen i et let og sandet Jordsmon. - Men skjøndt det saaledes er fordeeltigtst, som stemmende med Naturen: at Leermergelen paaføres sandet og Sandmergelen leret Jord, saa bliver det ligefuldt af velgjørende Virkning, naar ikke andet haves, - at føre Leermergel paa leret og Sandmergel paa sandet Jord.

Som Kalken har den Egenskab, at den er bitter og conserverende, af hvilken Aarsag man kalker sin Hvede om Efteraaret, baade for at bevare den for Jordorme og for at holde den frisk indtil Spiringen, af samme Grund overstiger i denne Henseende Mergelen endog den dyriske Gjødning, derved: at dens kalkdele forfrisker og conserverer alle de i Jorden værende ædle Sædspirer, og fordriver fra den merglede Ager, eller dræber, en stor Mængde af det almindelige Ukrudt, og de sig ellers i Ageren opholdene Jordorme.

Ligesom det er Sandhed, at den dyriske Gjødning er den fortinligste, saa er det og naturligt at Mergelgjødningen ikke saalænge, som hiin, kan efterlade vegeerende Kraft; men det kan i denne Anledning

tjene til et Exempel: at idet *Preezer Probstie* I Holsten, hvor tidligere, men ikke i de sidste halvtredsindstyve Aar i Almindelighed er merglet, - at denne Jord endnu ingenlunde er sjunken tilbage til det lave Culturtrin hvorpaa den før Merglingen stod. -

Det er imellem Andet heller ingen ringe Anbefaling for Mergelens Nytte, at den paa Ageren hvorpaa den bliver kjørt - tiltrækker, iudsuger og tilintegjør den skadelige og giftige Vædske som til Aarets forskjellige Tider mere eller mindre forefindes i enhver Jord, hvilket, som antydet, hidrører fra dens Kalkdele.

Paa Middeljord virker Mergelen paafaldende, dog meest gunstig paa den Jord som mere nærmer sig den sandede.

“*I. Iversen* skriver: at den merglede Jord, fremfor den umerglede, - giver brede, frodige og mørkegrønne Blade paa Mergelsæden. At det allerførste Blad paa mergelsæden findes længer end ellers, og at han troer, at Mergelen enog forhøier Livskraften i Kjernen ligefra Spiringen.” Ja, man har endog villet tillægge den almindeligt frodigtvoxende Mergelsæd den tiltrækkende Egenskab: - at den drager Saften fra Sæden paa de i nærheden liggende umerglede Jorder, saa at disses Eiere der Aar for Aar, uden anden Grund, saae deres Grødes Aftagende, ogsaa, for at kunne bestaae, saae sig iligemaade nødet til at mergele.

At Væxterne ikke alene af Jorden, men og af Atmosfæren drager og indsuger Næring, da ingen Vegetation eller Liv vil kunne foregaae eller vedligeholdes uden Luft, er uomtvisteligt. Ogsaa er det overensstemmende med naturens Orden, - at de mest velvoxne, fuldkomne og bedst organiserede Planter, og have meest Tiltrækningskraft. Af samme grund vil man næsten aldrig fra een Sædekjerne; af hvilken indtil ti á tolv Straae opvoxe - finde tvende ligestore med ligestore og gode Ax; men mindre og mindre Straae, med mindre Ax; mindre Korn og færre Kjerner. Hvor rimeligt er det ikke, - at det bedste og frugtbarreste af disse Straae og Ax, ogsaa ved en fuldkommen Væxt og Udviklen har draget Kraften fra sine øvrige Sødskende, tildeels ogsaa gennem Atmosfæren? Nærværende Forfatter er paa Landet flere gange, ved to, tre eller flere unge Træers Væxt fra een Rod, bleven gjort opmærksom, og har altid om nogle Aar seet, - at eet tog Kraften fra de Øvrige. - Men om alligevel den frodige Sæd paa en Mergeljord skulde kunne drage Kraft og Næring fra en mindre frodig paa en umerglet, bliver dog altid tvivlsomt. Det var da ellers et Beviis mere for dem der ere tilbøjelige til at beskyldte Meeldug eller slige atmosfæriske Dunster for at sætte Rust paa Straaet, eftersom det sjeldnere er den Smaae- men stærktgroede Sæd der anstikkes af Rust, og, som af

formeldte Aarsag har stærk Tiltrækningskraft - ogsaa til at tildrage onde, som gode Vædsker. Dog - min Mening om Rust og Brand i Almindelighed, er paa et andet Sted heri Skriftet tilkjendegivet.

Dr. *Gerke* siger i sin "Oversigt over det practiske Landvæsen, udkommet i Hamborg 1822, om Mergel: - den overtræffer, som Plantenæring, alle andre vegetabilsk-animalske Gjødningsstoffer, den er et aldrig feilende Universal middel for Jord, der herforuden er af ringe eller endog af aldeles ingen Værd," hvortil han regner Jordsmon der ikke give tre Fold. - "Det er den egentlige, aldrig nogetsteds eller i nogen anden Art fundne og aldrig skuffende Aarsag til det hastigste, kraftigste og følgerigste, ganske ufeilbare og paa det høieste lønnede Productions middel, som nogen Landmand kan anvende; det er en Skat, der overalt findes og gratis kan have, og en uudtømmelig Kilde af den meest paafaldende Livskraft af alle vege terende Stoffer." -

Ogsaa i det foregaaende viist: at Mergel forhøier Jordens kræfter ved sin opløftende og sammensmeltende Egenskab, ved hvilken Forening de døde Jordarter meddeles Liv, der saaledes forøget gjenmeldes Planterne, foruden at den har en velgjørende Tiltrækningskraft gennem Atmosfæren, hvorved en nærende Fugtighed vindes, og som endydermere frugt bargjør og forædler Væxterne paa den merglede Jord. Efter saaledes i Korthed at have gjort Mergelens Nytte indlysende, vil jeg gaae over til at anføre de Forsigtighedsregler Landmanden ved Mergelsens Paakjørelse og dens udspre delse paa Ageren vil have at iagttage, for at kunne høste den tilsigtede og største Nytte af Merglingen.

Saa nødvendig en fiin og jevn Adspredning af Dyrets Gjødning paa Sædelandet er, for paa bedste Maade at kunn opfylde Hensigten, ligesaa nødvendig er Mergelens Adspredning og Pulverisering; men da denne klæber, er mere sammenhængende og tung, saa udfordres og til dens fine og jevne Adspredning mere Arbeide, og nogen mere Omhyggelighed.

For at lette Udjevningen er det ved Mergelens Paakørelse nødvendig at paasee: at de aflæssede Mergelhobe, saavidt muligt, blive ligestore, og at de komme ligelangt fra hverandre. At faa Hobene ligestore er ikke vanskeligt, og vil uden stor Besvær iværksættes af en øvet Aflæsser. Den egale Afstand imellem Hobene forfeiles derimod snarere, da een Rad lagt videre eller snævrere end den foregaaende, strax fører vild. Dog, ogsaa dette forebygges paa en simpel og nem Maade derved: - at man lægger den allerførste Mergelrad paa Ageren - efter en bestemt Afstands. Inddeling. Siden ved alle de efterfølgende Rader er der ikke andet at iagttage, - end at lægge een Hob eller Qvok



imellem to. Samme Maade borde bruges ved al Slags Gjødning-Paakjørsel, da den herved ikke alene bliver bedre og ligeligere fordeelt paa Jorden, men Hobenes Udstrøning, saaledes lagde, er tillige den allernemteste og koster mindst Arbeide.

Da det med Mergel, som med anden Gjødning fornemmelig beroer paa Eens Forraad, men ved Mergelsen dog tillige paa Evne og Tid til dens Opgravning og Henbringelse paa Ageren, saa vil det kun lidet nytte at bestemme Læssenes Antal, paa hvis Størrelse der da og maatte tages Hensyn, af hvis Aarsag Enhver mergle som han formaaer. Paa Middel- Tørv- eller Sandjord staaer man ikke let Fare for at mergle for stærkt; dog variere de rette Mergelbrugere imellem 200 til 300 Læs, efter Jordsmonnets Beskaffenhed, paa hvert geometrisk Tønde Land.

Vil man om Sommeren mergle sin Brakmark, er mergelens Pulverisering, paa den løse Brakjord, stundom vanskelig. I tørt Veir klumpes den. Falder imidlertid en Regn, da, efter saamegen Tørring at Mergelen ikke hænger ved Hestens Fødder, maa der hastes med at overtromle samme, - helst med Steentromle - dernæst harve, og atter tromle, og atter harve indtil Mergelen fuldkommen er pulveriseret. og forenet med Brakjorden.

Lettere sker merglingen om Sommeren paa Græsmarken der til Efteraaret skal pløies, og til næste Foraars besaaes med Byg eller Havre og derefter udlægges til Heelbrak; thi deels er Grønsværet lettere at kjøre og sprede Mergelen paa, og deels er Jordskorpen haardere og ikke, som den pløiede Ager, giver efter; at hvilken Aarsag Mergelklumperne ved tromlen og lettere og bedre knuses.

Men allerlettet pulveriseres Mergelen naar den udføres om Efteraaret, og Vinteren over, uden at blive nedpløiet, bliver liggende paa Ageren; thi da opløses den ved Frost, Sol og Veir af sig selv, og det saameget destosnarere, som den maatte indeholde flere Kalkdele.

Med merbemeldte Pulverisering kan der ikke arbeides omhyggeligt nok, thi derpaa beroer Mergelens rette Blanding med Jordkrummen, den væsentligste Omstændighed til Frugtbarjørelsen. Man har efter ti Aars Forløb, en halv Alen i Jorden, fundet Mergelstumper aldeles hele og uforandrede, der altsaa ikke havde været Ager og Sæd til nogen synderlig Nytte.

En tør nedpløining af Mergelen er ifølge ovennævnte Grunde desaarsag og høist nødvendig; thi nedpløies den vaad, saa vil den ligge heel og ikke forraadne eller sammensmelte med Sædejorden, førend den atter bliver opløiet, og paa Overfladen, ved Luftens Paavirkning, siden opløses.

Leermergel er vanskelig at pulverisere paa Sandjord der og

giver efter, og hvorved Harve og tromle og mindre virke. Paa saadant jordsmon vil det blive nødvendigt at oppebie en regn. I Almindelighed, jo oftere den udsprede Mergel faaer regn, bliver halvtør, tromlet og harvet, destobedre pulveriseres den for Redskaberne.

Da Mergelen er svær, og formedelst sin egen Tyngde, som oven bemærket, æder sig dybere og dybere i Jorden - saa pløie man den merglede Jord til første Afgrøde ikke for dybt; tre til fire Tommers Dybde, menes passende; men derfor og noget dybere til enhver af de efterfølgende Pløininger i samme Rotation. At en saadan efterhaands dybere Pløining er hensigtsmæssig, er indlysende naar man veed: - at det ved Sædeomløbet er meget almindeligt under Ploven, i otte til ti Tommers Dybde, at finde Mergelklumper. Og fordeelagtigt bliver det altid og overalt, at saae i den for Vegetationen bedste og bedstblandede Jordart.

Men da en merglet Jord producerer mere ædel frugt og Straae, saa frembringer den og mere villigere Ukrudt. Den maa derfor ved god og dygtig Pløining og Harvning fortrinligt behandles: da Atmosfærens Virkning paa en med flere forskellige Gjødningsorter blandet Jord er mere nødvendig, for at forene de fremmede Dele, end paa en Jord der aldrig deelagtgjøres med nogen Slags Blanding; men bliver evig og uforandret den samme. Og ved god Bearbejdning, Gjødning og Sædfølge er det i Særdeleshed at Landmanden formaaer at hæve Jordens productive Evne, og hvortil der hører baade Erfarenhed og Forstand. Er Jorden for overgjødet og geil, saa bør han vide, ved Væxter der drage mere Næring, at bringe den tilbage til det rette Forhold, og er den for mager og uvirksom, saa maa han ved hensigtsmæssige Midler søge at forhøie dens Virksomhed og Productionsevne.

En bedre og oftere Pløining end forhen er nu almindelig anerkjendt. Under Stavnsbaandet, da Mængden af de bundne Landmænd, fra Hoverie og andre Ægter, først erholdt Tid til at tænke paa Udsaaeningen af deres Vintersæd naar det begyndte at snee og fryse, hedde det: "at Svin kunde rode til Rug," - nu tænker man almindeligt dog anderledes; nu er den mindste Pløining til denne Sæd derimod tvende, og i Brakjord ikke sjeldent tre eller fire Pløininger. Dog kan det ikke siges for ofte: at en merglet Jord fortrinligt og ofte maa pløies, og altid fældes, det er, vinterlægges. Den leerede kan paa ingen Maade pløies for ofte eller blive for løs. Marskboerne pløie ofte otte til ti gange til en Sæd. Og Engelskmanden siger: at den leerede Ager maa pløies, harves og tromles, kort, bearbejdes saalænge, - indtil den bliver øinet som en Svamp og elastisk, saa den giver efter naar man træder paa den.

At en lettere Muld- Mose- eller Sandjord fordrer færre Pløininger og mindre Bearbejdelse, er bekjendt og berøres ikke videre her.

Heller ikke troes det fornødent, mere, at udvikle om Mergelens Paaførelse, dens Udspredelse og Pulverisering paa Ageren, da det Anførte formenes tilstrækkeligt til at lede Mergel-Begynderen, der under selve Arbeidet vil erholde den bedste Anviisning, og bedst vorde sat istand til at forbedre de her givne Iagttagelsesregler.

At Mergelen opdages, naar det ikke kan skee med Spaden, med et Jordboer, formodes bekjendt.

Eiheller formodes det nødvendigt at beskrive hvorledes Mergelen opgraves, dens Grav indrettes, og Mergelen kjøres paa Ageren, da alt Dette ligeledes under Bearbejdningen bedst læres, og paa nemmeste Maade iværksættes. Dog kan der ved Vognene eller Karrene paa hvilke Mergelen bortkjøres, til Lettelse for Aflæsningen, foretages Adskilligt, som den sindrige og kløgtige Landmand, der heller aldrig maa glemme at lette Arbejderne for Folk og Dyr, selv vil vide at iværksætte.

Derimod er det tidligere omtalt, at de Leer- og Mergelarter der i Syre og Spiritus, ligesom koger, syder eller bruser, ere de naturlige og bedst skikkede til Jordforbedringer.

Slutteligen ved denne Materie tilbagekaldes det atter i Læserens Erindring, at hvad der i Særdeleshed gjør Mergelen saa anbefalelsesværdig, og giver den en saa velgjørende productiv Kraft paa alle Arter Jordsmon, hidrører fornemmeligen fra:

1. Sandjorden er for løs og aaben, er modtagelig for Luft og Varme og giver disse frit Spillerum, hvorved den nødvendige Fugtighed, som den af samme Grund heller ikke kan beholde, alt for hastig nedsynker eller bortdunster af samme, og berøves Væxterne. Denne Jord frugtbargjøres derfor i en høi Grad ved Mergelen, fordi denne just besidder de hin Jord manglende Egenskaber: den fastner Sandjorden; den vedligeholder, formedelst sin fugtigholdene Egenskab, Fugtigheden bedre i samme; dens Kalkdele dræbe mange af de almindelige skadelige Udkrudtsplanter, og forædle og holde de ædle friske. Og Mergelen skal endvidere ved sin besynderlige Tiltrækningskraft, særdeles forhøie Sandjordens frugtbarhed.
2. Leerjorden derimod er for død, tung, fast og Klæbrig, og ligesom ved Laas og Lukke hindret fra Atmosfærens velgjørende Virkning: efter Regn vil den ikke førend om meget lang Tid vorde passende tør til Behandling; og bies hermed

en dag forlænge: saa opbrydes den kun ved stor og møisommeligt Hestekraft med Ploven i svære, haarde og seie Stumper. Denne Jord kan ikke tilbørlig gennemharves eller pulveriseres: Harven sletter men løsner ikke Sædkrummen, der endog her ved, om det indfalder med Tørring, - bliver mere haard og bindende, saa den udsaaede Kjerne ikke paa nogen Maade er istand til at frembryde. Paa denne Jord virker Mergelen ligeledes paa en særdeles velgjørende Maade: Mergelens Kalkdele sprænger og løsner den næsten steenhaarde Leermasse, befordrer Gjæring i samme, hvorved den ligesom hæver sig, bliver skjør poreus og øinet, saa Vind og Veir faaer leilighed til at trænge sig ned og virke gennem Plovdybden, og til at oplive og fremdrage den unge Sædspire gennem Overskorpen. Mergelen opvarmer den kolde fugtige Leerjord; Kalkdelenes indsugende Egenskab befordrer Lerets Tørring; den mængde skadelige Insecter der fornemmelig i en fugtig og sur Jord opholde sig, lide heller ikke Kalken, men dræbes og fordrives. Og, ligesom paa Sandjorden, saa fordriver Mergelen og paa den lerede endeel Udkrudt, og forædler, fremmer og forhøier Productionen af de ædlere Væxter.

3. Tørv- og Mosejorden har kun liden vegeterende Kraft; den frembringer kun sumpige, faa og næringsløse Græsarter. Dette hidrører fra denne Jords syrlige Fugtighed; og fra: at den ligesom Sandjorden er for løs, ikke falder sammen, men bliver afsondret fra Sædekjernen.

Den tørvartede Jord har desuden den Egenskab, at den ved mindste Tørring hæver den pløiede Overskorpe fra den nederste fastere Jord, hvorved der bliver en horizontal liggende Aabning i samme; den udsaaede Kjerne faaer saaledes ikkun nogle faa Tommers Jord til at voxer i, der endog ved mindste Tørring forvandles til en aldeles vædskeløs Muld. Ogsaa denne Jord frugtbargjøres baade til Sæd og Græs, og gjøres pløibar ved Mergelen; thi dens Leerdele fastner den lette Muldskorpe og giver den en Tyngde saa den ikke mere i tørre Aar udsættes for at lette sig fra den underste faste Jord; og den giftige Syrlighed, saa dræbende for alle bedre Væxter, inddrikkes af dens Kalkdele. Dog kan en saadan Mosejord, og, i Forbindelse med Mergelen eller og alene ved god afgravet Jord fra Forpløiningen, der ved den af Ploven udslæbte bedste Muld er bleven forhøiet, blive til en god og frugtbar Pløiejord.

4. Dog, meest paafaldende virker Mergelen paa den saakaldte

Muld- og Middeljord. En saadan Jord der allerede kun med Fordeel kunde besaaes med Rug og Byg, kan ved Mergling snart bringes til den Culturgrad, - at den som foranmeldt vil kunne give rige Raps og Hvedeafgrøder. At Mergelen virker bedst paa Middeljord, skeer, fordi denne Jords Dele hverken ere for løse eller lette, for faste eller tunge, men bestaae af en saadan passende Fasthed, saa at Mergelen ikke taber af sin Kraft ved at bortdunste, som i en løs sandet Jord, eller, som i en fugtig leret eller moset, ved at inddrikke giftig Syrlighed; men at den derimod strax virker paa Jord og Planter med hele dens gode Egenskab.

Selv med Mergel at overgjøde en løs og mindre frugtbar Eng, er og et lønnende Arbeide.

Efter Forfatterens Bestemmelse, ere de vigtigste Poster om Mergel og Mergling her gennemgaaede, og, haaber han, saa tydeligt fremsatte, som fornødent er, for at den Landmand der tænker over sit Fag, kan gjøre sig et end yderligere Begreb om Mergel og Merglings forædlende og frugtbargjørende gode Egenskaber.



## Kritisk Tilbageblik

over det heri Bogen Anførte, som over Landvæsen  
i Almindelighed.



Da Landmanden erhoder Alt af Jorden og ingen Anden Indtægtskilde har, saa maa det og være ham først og fremmest vigtigt at lære Boniteten af hans Jorsmon at kjende. Yderst sjeldent er nogen Jord aldeles ufrugtbar, naa den kun besaaes eller beplantes med de Væxter som ere forenelige med dens Grundnatur. Men da Jordarterne, som tidligere berørt, ere saa høist forskjellige, at man aldrig vil finde endog blot to Mænds Lodder af ens Bonitet, saa udfordredes, for fuldkommen at kjende sin Jord, at enhver Landmand tillige maatte være Chemiker. Da dette imidlertid ikke i stræng Forstand lader sig tænke om et ret stort Antal practiske Agerdyrkere, og det dog er saa nødvendigt at kjende sin Jordsmons Egenskaber, saa er der en anden eneste Maade hvorved dette læres, og som ikke er vanskeligt; dette nemlig: - nøie at lægge Mærke til hvad Væxter Eens Jord villigst producerer. -

Det er en almindelig Ytring, naar Bonden farer forbi en frodig Hvede- eller Bygager: - "ja, hvem der havde saadan Jord!" - Men den

gode Ønsker skulde vide: at Kalken muligt har Overvægten i denne Jord, og dyrkes af en Kjender; thi en Anden besaaede den kanskee ligesaasart med Havre og Byg, og høstede maadeligt; skjøndt en ringere, en let Sandjord, ville give en lønnende Rug- og Havrehøst.

Den saakaldte Middeljord frembringer, under en god Behandling, alle Slags Sædearter og uden stor Besvær; hvorimod Yderarterne: den stærkt lerede, sandede, kalkede, tørvede og sumpige Jord frembyder store Vanskeligheder, og megen Tænksomhed for dens gode og hensigtsmæssige Dyrkning. Men dette afskrækker ikke Forbedringslysten hos den nidkære Landmand. Eiheller bør det; thi naar Landværtskabet med rette kan kaldes den ædleste Syssel i Livet, saa ligger det fornemmelig heri: - at jo flere Forbedringer Landmanden udfører, jo fordeelagtigere han driver sin Jord, jo mere han producerer, og, som Følge heraf, jo bedre hans Kaar blive: desto nyttigere i samme Grad er han, ikke aleneste Staten, men og - hans Medborgere. - Ingen Handel eller Haandværk kan dette saa ubetinget siges om; thi den Fabrikant, Handels- eller Haandværksmand der ret for Alvor arbejder paa at forøge sin Formue, - kommer lettelig og meget ofte i Collision med Billighedsvilkaarene for sine Artiklers Afsætning, og sin Handlen, til Skade for Folket. -

Er Landbovæsenet udisputeerligt en saa herlig, og, til Conservation for Moraliteten og for det gode Menneske en saa ædel Videnskab, saa vil den tænkende og retskafne Landmand og, under sit strængere Arbeide i sit hæderlige Kald, tilfulde finde Lønnen for sin Anstrængelse.

Den stærkt lerede Jord fordrer til dens fuldkomne Frugtbargjørelse en saadan Anstrængelse. Den er af Naturen, ved sin egen Kraft, den frugtbareste; men kun ved den største Arebidskraft. Denne Jord maa især forsynes med Hoved- og Hjælpevandaflødnings; thi da den er mere Compakt, klæbrig og vandholdig, saa vil den kun under en omhyggelig Vandaflødnings kunne miste sin eiendommelige kolde Syrlighed og blive i den Stand, godt at kunne bearbejdes og give hvad den virkelig formaaer. Men er der saaledes sørget for Vandaflødnings, vil den og allerede være en stor Deel bedre og lettere at behandle. Alligevel fordrer den megen Hestekraft, da dens pløibare Øieblik maa iagttages: er den for tør opbrydes den i Stumper, for vaad - forvandles den ved en paafølgende Tørke, ligeledes til Stumper, der hverken lade sig smuldre ved Harven eller saaledes gennemarbejdes, saa de udsaaede Væxter kunne faa den tilbørlige Muld at voxes i. Af denne Grund kan en stærkt leret Jord ikke lettelig pløies eller bearbejdes formeget. Man erindre og hvad her før er sagt: at Marskboerne pløies deres Jord, ikke

sjældent otte til ti Gange.

Da den stærke Jord saa vanskeligt opløses og meleres med andre Dele, saa virke Forbedringerne, Gjødning, Mergel, m.M. og langsommere; men og lagt varigere.

Raps, Hvede, Ærter, Byg, Bønner og Rug (istedetfor Havre), ere de rette Sædearter for Leerjorden, og betaler rigeligt det mere Arbeide, som den forlanger.

Leerjorden behøver, ved Væxelsæd, omtrent som anført, kun liden Hvile, - eet eller høist to Aar i een Rotation. Men da Kløveret udsaaet i Foraaret i en stærk, sid Jord, det første Aar ofte er maadeligt, ja endog tidt, som før omtalt, bliver aldeles borte, - saa er det altid et sikkert og probat Middel, men høist nødvendigt i stærk Jord, at udlægge den til Hvile med Rug og Kløver. Dette, saaet paa almindelig Maade lige efter Rugen, sætter da Rod og spirer i Efteraaret førend Frostene, og man vil allerede i Juni Maaned see Kløver - som Forfatteren har havt det paa Lollands stærke Leerjorder - i Rugen paa Qvarteers Høide; og have et sikkert og rigt første Aars Kløver, som aldrig i Byg, Havre eller i andre Foraarsvæxter vil kunne have.

Det er og den stærke Leerjords bindende Egenskab der foraarsager, at Mergel, fornemmelig Sandmergel, Tørvesmul, Tørvaske, andre lette Jordforbedringer og Strandtang der smuldre, løsne og hæve det bindende Leer, at dette paa Leerjorden i Særdeleshed virker saa frugtbringende. - Dog hvis nogen Avlsmand boer saa nær Stranden at han kan have Strandtang til at blande i sin Gjødning, saa er dette en god Gjødningsforøgelse ogsaa for enhver anden Slags Jordart, kun vælge man ikke, som Dr. *Neergaard* i sin "Statistisk- oeconomisk Beskrivelse over øster Flakkebjerg Herred" tilraader - "Kløvertang," der er den sletteste af alle Tangarter. Den voxer jo og paa Steen; hvorimod Bladtang voxer paa Søbunden og allerhelst i den lerede, hvor Aalen saa gjerne opholder sig. Naar Hr. Dr. *Neergaard* Pag. 69 skriver: "at Tangen ikke gik i Forraadnelse i Møddingbunden, fordi Græs- eller Bændeltang fordrer dobbelt Tid, imod Kløvertang, til at raadne," o.s.v., saa er det en Sandhed, at Kløvertangen der er skjør, raadner snarere, ligesom, at Bladtangen holder sig frisk i Møddingbunden, da den er i fugtighed som er dens rette Element; men i Forfatterens Fødeby, Kjærbye paa Langeland, kun en Fjerdingvei fra Stranden hvor Tanggjødning var almindelig, der hentedes den grønne Bladtang og udspreddes paa Byens gade, paa opkjørselen til Gaardene, og i selve Gaardene, og først naar den var syndertraadt, der med grøn Tang ikke varer længe, blev den omspredt og blandet med den dyriske Gjødning. Ogsaa kjørte man om

Efteraaret, da Tangen i størst Mængde kommer til Strandbredden, den grønne Bladtang i store Møddinger sammen paa fine Jorder, hvor den, udsat for Luften Vinter og Sommer og ved et Par Kastninger henad Sommeren, var fuldkommen raadnet, kort og skjør, og kunde fordeeltigt blandes med den dyriske Gjødning og siden kjøres paa Ageren. - Kløvertang brugtes der, eller andre Steder hvor Tanggjødning efter Forfatterens Kundskab spiller en Hovedrolle, aldrig, skjøndt den overalt haves i større Overflødhed end Bladtangen, og er, som sagt, langt lettere at forvandle til Gjødning. Ja, man var endog almindeligt enige i, - at Kløvertangen udmarvede Jorden.

For dem som boe ved Stranden og med Vintersæd maae besaae et i Nærheden høit og koldt beliggende Jordsmon, vil det og kunne betale sig, at bemeldte Bladtang med et tyndt Lag at overstrøe de høieste og for Vinden meest udsatte Agre, hvilken Tang heni April naar Veiret mildnes atter aftages; Rugen der ellers ofte vilde være bortvisnet, vil staae grøn og krøllet og vedligeholde sig i god Væxt, og den afkjørte Tang er allerede halv raadnet og præpareert til Gjødningsblanding.

Denne, maaskee af Nogle for mindre Vigtigt anseete Analyse om Tang og Tanggjødning, skulde ingenlunde indtaget Plads her, hvis Forfatteren ikke med practisk og fra gamle Bønder arvet Bekjendtskab følte sig fuldkommen overbeviist om Sagens Vigtighed, for eet med Strande saavidt omgivet Land med Øer. Regner man, at enhver af Beboerne paa een Mils Afstand fra Stranden hentede blot et hundrede Læs Tang, hvilket i den ledigste Tid om Aaret for Folk og Heste ikke kunde være byrdefuldt, og denne Tang landoeconomisk og rigtigt blandedes med Leer, Mergel, god Jord og dyrisk Gjødning, saa vilde det udgjøre en god Jordforbedring, at en ottende eller tiende Deel mere, for en saadan Bonde. Paa den Maade blev Tanggjødning ikke saa uvigtig, naar man først overbevistes om dens Værd, da den saaledes vilde bruges af den største deel af Landets Bønder.

Den side, mosedede eller tørvblandede Jord, kan, som den lerede, ikke noksom forsynes med Vandrender mellem hver, hver anden eller hver tredie Ager, og den af Renderne opgravede Jord indkastes paa samme. Den rette og frugtbargjørende Jordblanding paa saadan svampet Jord er, som ogsaa omtalt, i besynderlighed Mergelen; men ogsaa Leer og den gode Jord der ved Ploven i saamange Aar er udslæbt paa Forpløininger og har forhøiet disse, af hvilke et godt Spademaal godt kan bortkjøres.

Er en saadan sid tørvblandet Jord, fornemmelig forsynet med Afløb for det skadelige Vand, og Aftræk for den sig i samme ophol-



dene skadelige Syrlighed, og den dernæst Tid efter anden paaføres anviste eller lignende Jordblanding for at saftne Jorkrummen og give den ve-geterende Kraft, - saa vil denne ellers frugtløse Jord sikkert belønne sin Eiers Umage, baade med bedre og ædlere Sæd, som Græsvæxter.

Da bemeldte Jordart alligevel ikke kan fornægte Natur, saa maa Sædarterne hvormed den besaaes vælges med Forstand : med Vikker, Blandingssæd, Havre, toradet Byg, og Rug. Og udlægges den til Hvile med en Blanding af rødt og hvidt Kløver, Raigræs og flere Græsarter, saa vil en saadan Jord og frembringe en ny, ædel og frodigere Græsvæxt.

Den høie og sandede Jord behøver mindre omsorg for Vandafgravning, dog er neppe Nogen saa vel beliggende, at Afgravning ganske skulde kunde undværes, og allermindst ved Vintersædens Lægning. Da denne Jord formedelst sin Poreusitet er saa lidet vandholdig, og, som Følge af dens sandede Dele altid mere tør, end anden Jord, saa er Mergel, som før omtalt, og helst Leermergel her den meest følgerige Jordforbedring; ligesom andre gode Leerarter og den fastere dyriske Gjødning. Heste- og Tanggjødning, Tørvesmul, Aske m.m.S., om ikke blandet med fastere Gjødningsdele, ere til mindre Nytte paa det sandede Jordsmon.

De Væxter denne Jord villigst afgive, ere: Rug, Boghvede, Havre, Kartoffler, Spergel, danske Vikker og Blandingssæd af Byg og Havre, eller Vikker og Havre. Og som Følge af at Sandjorden altid holder sig tør, er den og varmere end anden Jord, og kan af den Aarsag ikke, og mindst i Foraaret, besaaes for tidligt. Ogsaa nærende Græsarter, som hvidt Kløver og Raigræs sammenblandet; samt det hos Bonden her endnu kun lidet bekjendte gule Kløver (*Medicago lupulina*). Dette gule Kløver voxer overalt, som og paa let sandet Jord, villigt, og er een af de Væxter der fortjente og især egnede sig til at blive almindeligt indført i vort Landvæsen. Det voxer høiere end det hvide Kløver, ligner mere det røde, og, ligesom dette, udskyder flere Grene og Hoveder fra Moderstengelen. Det besaaer sig selv og gaaer sjeldent ud af den Ager hvor det een Gang er saaet, at hviken Aarsag det og er anbefalelsesværdig til Faaregræsning for Schæferieire.

“Da det er saa yderst vigtigt for Landmanden, skriver Engelskmanden *Dickson*, naar han udlægges sin Jord til Hvile med Græs, at han det første Aar faaer den rigeligste Afgrøde, saa bør han og fortrinligt vælge saadanne Græsarter eller Planter der det første Aar trives og voxe bedst og blandt disse hører fornemmelig det gule Kløver, som en høist skatterlig Plante.” -

Forestaaende Bemærkninger om Leer- Mose- og Sandjorders væsentligste Egenskaber, skjøndt almindelige og oftere berørt, troedes alligevel ikke, samlede paa eet Sted, her overflødige; thi skjøndt Mængden af de virkelige Agerdykere ret vel kjender de forskjelligartede Jorsmon, saa lukke de alligevel meget almindeligt Øinene i Vaar og Efteraar, og saae i Mose- og Sandjord ligesaavel Byg, Ærter og Hvede, som deres Naboe, og - fordi han gjør det. De tage ikke i Betænkning, at Naboen tidt er en slet Avlsmand. Man vil saa gjerne dyrke de samme Sædearter paa alle mulige Slags Jorder, man er saa vant til dem; men dette er en stor Feil og den største Anstødssten for Agerdykningens Fremme og Jordens Frugtbarhed. Thi ligesaa nødvendig, som Vexel i Sædfølgen i ethvet Slags Jordsmon er, ligesaa nødvendig og om muligt endnu mere, - er det forskjellige Sædfølge og de forskjellige Væxter, i de forskjellige og mangeartede Jorder. - At kjende sin Jordlod, det rette Sædfølge, og de Væxter der helst voxe i denne, er de viises Steen for Landmanden, og efter hvilken han uafsladelig bør granske og søge. Han kan ikke vente med Hæld at følge sin egen Villie, eller at dyrke de samme Planter paa en forskjelligartet Jord; det var at modarbeide Naturen, og denne lader sig ikke med Fordeel trodse.

Den almindelige Muldjord, saakaldt Middeljord, har jeg her stiltiende forbigaaet, da dens Dyrkningsmaade er saa let og simpel, da den frugtbarjøres ved alle Slags Gjødningsstof, og kan frembringe alle Slags Sædearter.

Naar Landmanden tænker paa sin Jords Forbedring, saa bør han og tage Hensyn paa sine Agres Beliggenhed og Bredde, der, af temmelig Vigtighed, dog næsten aldrig ændses. Først og fremmest maae Agerens Længde gaae i den Direction, at Vandet kan have det bedste Aftræk. Kan det skee mod Syden, saa er det saameget destobedre for Solens Virkning, der falder mere ligeligt end naar Agrene gaae mod øster og vester, da den nordre Deel af hver Ager, især om de ere brede og høie, mere er i Skygge. Dog, Vandaftrukket er Hovedsagen. Dernæst Agerens Bredde. Før Udskiftningen vare Agre paa tredive til halvtredsindstyve Alens Bredde, hvor Lodderne vare saa store, ikke sjeldne. Men om dette skeete for at vinde Jord, som man har sagt, er dog nok at tiltroe vore kjære Formænd formegen Jordbegjærlighed, Hvorom alting er, saa blev alligevel Følgen, at pløiedes een Gang sønder (fra Ryggen), saa pløiedes to Gange sammen (til Ryggen), hvorved al den gode Muld efterhaanden førtes fra Renen. Saadanne Agre kom da til at ligne smaae Bjergrygge, og produceerte kun Sæd i Nærheden og paa Midten, medens der Intet voxte ved

Renene hvor Vandet den største Deel af Aaret stod og sydede. At en saadan Pløining, og saa uformelige og brede Agre, ikke kan bestaae i et godt Landbrug, er indlysende.

Hvor Jorden er mere sid og vandholdig maa Agrene være smallere, end paa en Jord der har en modsat Beskaffenhed og et godt Affald mod Enderne. Ellers er ni Alens Bredde, baade for Saaening, Vandaftræk og Plovens Vending ved Enderne, som ogsaa for Tverpløining den meest passende: da een Pløining mod Ryggen gjør Ageren rund, og een mod Renen gjør den flad. Saaledes blive hverken Rygge eller Rene tisyne, og de sidste kunne paa tværs gjennepløies saa godt, som Ageren i Midten, og Jordkrummen vorder saaledes ikke mindre god ved Reen end ved Ryg. NB Agre af saadan Bredde behøve eiheller Tværpløining, denne er altid svær baade for Hestene og Plovholderen, og give flere Pulter. Den Indvending, at den bedre planerer Jordsmonnet, kan ikke komme i Betragtning, uden paa raae Jorder. Heelbrak behøver ingen Tværpløining, for at pulveriseres, og Sjællændernes Sommerrisping af hans Grønjord til Vintersæd efter Midsommer, hvor den med Gevalt skal brydes og ikke har Tid til at raadne, - hører ikke under det gode Agerbrug. - Man sætte kun Ploven i Gang saasnart Ageren er høstet, mens Jorden endnu er tør, løs og skjør, og ikke begroet med Bundgræsset som Sæden hidtil underkuede; man vedblive med denne Pløining til al Pløiejorden er vendt, - og man skal da om Foraaret ikke behøve at tværpløie for at faae den tilbørlig pulveriseret til Sæd.

Harvning paa skraa og tværs vil derimod under de fleste Omstændigheder være til stor Nytte, og det er dennes Arbeide at smuldre den pløiede Ager til Væxterne. Først et par Overharvninger paa langs, paa det at Furerne ikke skulle vendes tilbage, saa harve man paa snid eller tværs. Men er det nødvendigt at have en god Plov og dygtige og gode Plovjern i samme, saa er det ikke mindre nødvendigt at have dygtige Harver med gode og skarpe Tænder. En god Harve er svær at drage og Harvningen maa gaae raskt, af hvilken Aarsag den og fordrer Landmandens bedste Heste. De store Brakharver med Jernslaaer, stundom endog treleddede, lækkes efter et Par store Plovhjul og forspændes med fire Heste. Hjulene bidrage til en stadigere gang, saa Harven ikke, som ellers, ved Huggen og Støden udsættes for at brække Fortænderne, og Hestene lide mindre. Denne Maade bruges og alt længe hos de gode Avlsbrugere paa de større Gaarde, paa Brakjorden.

Paa Falster begynde de strax at harve rundt. De lænke to eller tre Smaaharver efter to á tre Heste, Kudsken gaar forinden, hver Harve gjør nyt Harvebed, og den bageste gjør det inderste. Denne Maade er

god for Jorden, men ond for Hestene, da Haar og Hud ved Harvens Indadslæben af Skaglerne, paa en fæl Maade gnaves af de arme Hestes Bagben. At disse Harver iøvrigt ere for smaae og lette, og mere jevner Jorden ind ituriver den, er begribeligt, da to á tre Heste ellers ikke ville kunne trække ligesaa mange Harver.

Den før Udskiftningen i det slettere Agerbrug almindeligt benyttede Træharve er til aldeles ingen Nytte, ja skader endog, da den blot jevner Pløiningen og gjør Jorden barket. De eneste Tilfælde hvor den med nogen Fordeel kan bruges, er - i meget let eller løs Jord til at slette den førend Raps, Hør og Hamp udsaaes i samme, og til at nedharve Kløverfrøet i ellers færdigharvet Jord; da Jernharven her er tilbøielig til at sammenslæbe den paa Ageren løsnede Rod, og, med denne, tillige Kløverfrøet.

Det er tidligere sagt, og det bringes her atter i Erindring: at der om Efteraaret medens Jorden er tør, ikke kan pløies formeget. Endog Byg- og Kartoffeljorden, hvor den er leerartet, og overalt, hvor tre Pløininger skal finde Sted, borde de tvende foretages om Efteraaret; Harven og een Pløining vil da under de fleste Omstændigheder i Vaaren afgjøre resten til Agerdyrkerens, hans Folks og Hestes store Fordeel og Lettelse. - Vel sandt, Ævretsgræsningen blev saaledes mindre, men det vilde blive et altfor kostbart Ævre for Landmanden for Eftergræsningens Skyld, indtil Foraaret, at lade sin Jord ligge grøn og upløiet.

Efter disse generelle Bemærkninger om de forskjellige Jordarter og deres Behandling, vil den mindre Kyndige, den Fuldkyndige behøver ingen Anviisning, lettere være istand til, af foranførte Agerdyrknings-Systemer og Sædfølger, at udvælge sig et til hans Jord og Driftsplan meest overeenstemmende.

De bedste Driftsplaner ere fortrinligt valgte, og ere tildeels efter Omstændigheder og paa Steder ret gode; thi, for ikke at forville og derved skade, søgte Forfatteren med Flid at undgaae at anføre de slettere Sædfølger, undtagen hvor det til Sammenligning udtrykkeligt er nævnet, som Ex. Pag. 80, om Englændernes slettere Dyrkningsmaade.

Om Saaesæd og Saaeningen er der og i foranførte Sædemaaneder talet. Den almindeligste, til alle Tider og overalt meest brugelige og bedste Maade, er, at udsaae Sæden med Haanden. Nogle anprise derimod Radsaaening, der, ved Saaemaskiner, enkelte Steder i Engelland bruges. Hovedfordelen herved skulde være Sædbesparelse, der regnes til det Halve. Dog haver denne Saaemaade en anden og mere virkelig Fordeel, den nemlig, - at man med en Lugeplov, da der

almindeligt er ti, tolv til fjorten Tommer mellem Raderne, uden stor Vanskelighed kan holde den besaaede Jord fri for det qvælende og tidt dræbende Udkrudt. Dette er en stor Fordeel, og bevirker, at den rad-saaede Sæd altid voxer stærkere og giver større og ædlere Frugter. Alligevel vil Radsaaening i det større og almindelige Agerbrug neppe være til overveiende Nytte, eller kunne indføres. Først behøvedes en Saaemaskine med forskjellig Indretning til de forskjellige Slags Sæd. Dog, dette lod sig vel overvinde. Men Men Radsaaening kan kun anvendes i en fuldkommen jevn, fri for Steen, løs og fuldkommen culturmæssig Jord. Og - “i vaade Arstider, siger *Dickson*, vil man kun udrette Lidet med Radsaaening, hvorimod den almindelige Haandsaaening vil have meget forud.”-

De Sædarter der foruden Kartoffler, Roer m.Fl., hos os alligevel til Radsaaening fortjente Opmærksomhed, ere: Sennep, Kummen, Raps og Bønner.

Afstanden mellem Raderne i Middeljord antages passeligt for Hvede, Byg og Frøsorterne otte til tolv - Tommer; men fjorten mellem Bønner og Rodfrugter.

At de Væxter der grønne ere bestemte til at afhugges eller afgræsses, ikke bør radsaaes, er begribeligt, da Ukrudt, Græs og Sæden opelske hverandre og give sammentagne et rigeligere Staldfoder.

Da her i Landet indføres saamegen engelsk Sennep, saa tilraades enhver Bonde i sin løse Muldjord, aarligt at besaae et Stykke med engelsk Sennep, der fortrinligt egner sig til Forplantning paa vor Jord og i vort Klima. Et bekræftende Exempel herpaa har Forfatteren, medens dette lille Skrift er under Udarbeidelse, havt paa Roeskilde Kroes Jorder paa Kjøbenhavns Amt, hvor Gjæstgiver *Hansen* har rad-saaet en Ager paa Marken: den halve med dansk, og den anden halve med engelsk Sennep. Begge Sorter blev saaede paa een Tid i Mai Maaned, men i Juni stod den engelske med tykke og høie Stilke og brede og mørkegrønne Blade, liig Hamp, og underkuede aldeles Udkrudtet, medens den danske endnu stod lavt paa smaae tynde Stilke, og havde et sygeligt Udseende. Om den fugtige og vaade Forsommer herpaa maatte have nogen Indvirkning, er gjerne troligt; men da de fugtige Somre hos os udgjøre Flertallet, saa bliver Resultatet alligevel, - at den engelske Sennep ved Siden af den danske, her fortjener at dyrkes.

Dens Radsaaening er yderst let. Naar Jorden, som Byg eller Kartoffeljord iforveien er veltilberedt, løs og smuldet, - saa drager man med en Hyppeplov, en “sjællandsk Krog” eller et andet simpelt Instrument, fra een af Yderkanterne langs ad Agrene lige Ridser, paa

hvad Maade enhver bedst veed, af nogle faa Tommers Dybde, hvori Sennepen, enten med Haanden eller paa en anden nem Maade i et passende Forhold udstrøes, og som altid af den gode Saaemand let vil træffes. Sæderidserne i samme planeres og Frøet dækkes ved Sløbningen af en omvendt Harve paa tværs. Mærkeligt er det, at hverken *Dickson*, den ellers intet forglemmende *Thaer*, eller de meest bekjendte landoeconomiske Skribenter hos os, have angivet i hvad Forhold Sennepen bør saaes. Dog, kanskee da den hidindtil kun dyrkedes i Haver eller i det Smaae, regler for Udsaaeningen ændsedes ikke. Men da den villigt groer endog i en let og mindre vel gjødet Jord, og ikke alene er afsættelig til Brug i Huusholdningen, men efter *Thaers* og fleres Vidnesbyrd, afgiver endog mere Olie end Rapsen, saa fortjener den i det mindste nogen mere Opmærksomhed. At den vanskeligt skulde forlade en Jord hvori den engang er udsaaet, synes der ingen Grund til at befrygte, især om man næste Aar, efter Sennepen, dyrkede Grønt til Staldfodring der efterhaanden afhuggedes, og atter næste Aar efter plantede Raps eller Rodfrugter.

Da Sennepen, fra Toppen udskyder Stængler og stærkt breder sig, saa bør den, ligesom Rapssæden saaes tyndt og med tre Fingre. Men da den egentlig bør radsaaes, saa spares den halve Udsæd, og Udkrudtet kan imellem Raderne med en Skuffeplov lettere dræbes.

Agerkaalen har megen Lighed med Sennepen, hvormed den danske brune og almindeligt er blandet, at hvilken Aarsag det for Lugningens Skyld anføres: Sennepen, baade den danske og den engelske, har laadne Blade, mange og fine Aarer i samme, udskyder sine Stængler nærmere Kronen eller Toppen, og den er af et mere lysegrønt Udseende. Agerkaalen er mørkegrønnere, den udskyder sine Stængler længer nede fra Midten, dens Blade ere mere takkede, de ere slette paa Fladen, og have større, men færre Aarer.

Den nyttige Kummen, der og mindre dyrkes end den betaler sig, da den er saa afsættelig til Landets mange Brænderier, radsaaes, luges og behandles i Eet og Alt ligesom Sennepen, og begge Dele høstes med Segler ligesom Rapsen. Man kan og saae begge Sorter Blokkeviis med en Afstand mellem hver Blok af to til tre Qvarteer, og i Rader saavel tværs som langs, omtrent som Gartnerne plante Hvidkaal, efter hvilken Maade de endnu voxer bedre og give bedre Frugter, da hver Busk udgjør ligesom et for sig selv bestaaende Træ, paa hvis Top Sol og Atmosfæren mere ligelig virke. Ogsaa er de, liig de Rodfrugter der plantes paa samme Maade, endnu lettere at luge og holde rene, da Skuffeploven kan bruges saavel paa tværs som langs.

Da Rapsavlens Fordeelagtighed nu tilfulde erkjendes og mere

og mere udbredes, saa tilføies her: Professor *Begtrup* angiver, efter Brugen i Holsten, ti Potter Rapsfrøe, *Viimh* og *Troiæl* tilraader kun sex Potter, og *Thaer* ti Pund Frøe til et geometrisk Tønde Land. Det er imidlertid raadeligt at saae Rapssæden, ligesom Kløverfrøet, efter Vægt, og da er ti til tolv Pund i Almindelighed det meest passende Forhold. At saae, købe eller sælge efter Maal er aldrig saa bestemt og sikkert, som efter Vægt.

Rapssæden afskjæres naar Frøet begynder at brunes, med dertil gjorte Segle. Forsigtigt, for Frøaffaldet, lægges den i smaa Hobe. der, om Veiret er stadigt, om nogle Timer med Hænderne, og til Nytte, vil kunne vendes, hvorefter den kjøres paa Loen eller til det Sted hvor den skal aftærskes.

Der gives tvende rapsarter: Vinterraps, og Rapssædkaal. Begge Væxter ere, saavidt vides, lige olierige, kun med Hensyn til Jord, Fugtighed, Kulde og Saaetid, ere de noget forskjellige. Vinterrapsen behøver en mere løs, tør og velgjødet Jord, og vil saaes tidligere. - Rapssædkaalen er mindre kjælen for Fugtighed, kan saaes tidligere, i mindre gjødet, men fordrer en mere fast Jord, da den, mere roeagtig forneden, ligesom alle Rodvæxter, ellers ved frosten opskydes af Jorden.

Hvo der har Lyst til at see den yderligere Forskjel paa disse to Rapsarter kunde behage at efterslaae i "*Niimhs* Haandbog, første Deel, Pag. 178," hvor den meget omstændeligt er beskrevet, NB Ord for Ord, uden at det nævnes, - ud af *Drewsens* Oversættelse af *Thaers* Grundsætninger for Landoeconomien, Pagn. 142 & 43. -

At Agerdyrkeren ret for Alvor lægger sig for at kjende Sædarterne af alle Slags, saaledes at han kan skjelne imellem det Slette, Bedre og Bedste, tør formodes. Han er Fabrikanten, og det stod sig slet med de fabrikerede Vare, naar Kræmmeren var klogere end Fabrikanten; naar Kjøbmanden, Bageren, Brændeviinsmanden paa Torvet skulde kunne give Landmanden Lexioner, om hvorledes en god Sæd, dens Lugt, Smag og Udseende skulde være! - Til en god Sæd hører en veldyrket Jord, at den besaaes i rette Tid med en udvortes lys, tør, buttet, frisk og vægtig Sædkjerne; at Sæden ikke høstes førend den er fuldkommen moden; ikke indkjøres førend Straaet ogsaa er tørt og har mistet sin Saft og Fugtighed, der ellers forplanter sig til Kjernen, og, at Sæden indsættes i friske udluftede Huse. Dernæst: at den ikke kjøres fra andre Kornhuse over eller kastes i Gaarden, og derfra atter i Tærskeloen, hvorved den lettelig under Flytningen i en raae Vinter lider. At Loerne er midt imellem Laderne, at Sæden tærskes paa et godt, tørt jevnt Loegulv, kastes, harpes og renses godt, baade fra Avne,

Skaller, frøe og andre uvekommende Dele. Naar denne Sæd nu oplægges paa et godt, friskt og tørt Kornloft, i et tæt Huus der ved Lemme eller andre Aabninger, naar ønskes, kan erholde frisk Luft; naar den flittigt kastes, og hen i Foraaret forfriskes ved Harpning, - saa vil der erholdes en Sæd, der, uden anden Tørring, baade kan holde sig frisk paa Loftet, og rose og sælge sig selv paa Torvet, som og hos den inden- og udenlandske Kornhandler.

Vel har en hæderlig Landoeconom skrevet: at Kornhuse til al Sæden, hvorefter man paa de store Gaarde stræber, var mindre Vigtigt, da den meget vel kan conserveres i Hæs og Stakke ude; men Forfatteren kan paa ingen Maade give denne Ytring sin Stemme. Efteraar og Vinter ere saa vaade, og de udestaaende Hæs og Stakke slaae sig (kaste sig) altid til een eller anden Side, hvorved Vand og Fugtighed gjennemdrager hele Massen førend den kan flyttes i Huus og tærskes, - saa baade Straae og Kjerne have tabt en betydelig Deel af deres Kraft. Aldrig heller er den udestaaende Sæd, aftærsket, saa tør, sund og god, som den i Huus. Og yders sjeldent skal det lykkes Bonden, paa Axeltorvet, at blænde den erfarne Kjøber, hvis Øine, Lugt, Smag og Tænder strax overbeviser ham om at Sæden har staaet i Stak, er mindre værd, og følgelig og maa koste mindre.

Det er foromme, Pag. 25 bemærket: at det er fordeelagtigt at tilvexle eller forskaffe sig fremmed Saaesæd, da Jorden ynder en saadan Vexel. *Thaer* finder dette mindre nødvendigt, blot man selv har en god Saaesæd af sin egen Jord. Dette forudsat er det vel heller ikke absolut nødvendigt, men vidstnok fordeelagtigt. Ingen raader mere til Vexelsæd end *Thaer*; og *Dickson* siger: "det er en Hovedregel ved Frugtfølgen i enhver Jordart - aldrig lige ovenpaa hinanden to Gange at lade følge een Slags Sæd." Og er Vexel af de forskjellige Slags Sæd saa vigtig, som den er, for Productionsforøgelsen, saa maa Vexel af een og samme Art Sæd i en forskjellig Jord, omendskjøndt i mindre Grad, og være det. Og dette er ganske naturligt; thi, da Jorarterne ere saamange og forskjellige, at, som sagt, aldrig aldrig to Mænds Lodder ere fuldkomne af een Bonitet, saa vil den samme Hvede eller Havre, udsaaet paa en anden og fremmed Jord, og, ifølge Vexlens Natur, være den mere kjærkommen.

Vel er Jordens Kraft stærkest og forandrer den fremmede Sædekjernes Natur, sammensmelter og gjør den i sin Tid ligesom til Indfødt; men Beviset glipper alligevel ikke. Sæt, til exempel, at man har Ærter af sin egen Avl der paa ingen Maade lader sig koge, og man kjøber fra en anden Mand gode Kogearter og faaer, - det er da autentisk, at disse Ærter i de første ti Aar ikke ganske forandre Natur, men i



dette Tidsrum vedblive at lade sig taaleligt mørkoge.

Det synes saaledes udenfor al Tvivl, at en fremmed og ædel Sæd bedre trives, og ikke endda saameget hastigt udarter i en fremmed, skjøndt mindre god Jord,

Naar *Thaer* dernæst ytrer: at de der tilraade Saæsædens Ombytning, ikke ere enige i, om denne Sæd bør søges fra en slettere til en bedre Jord, eller omvendt, saa vover Forfatteren at gjenyttre: at staaer det til Een selv at vælge, hvad heller han har en leret eller sandet Jord, - saa er han altid og allerbedst tjent med at saae sin Saæsæd fra en temmelig god og veldyrket Middel-Muldjord.

Førend Forfatteren ender disse almindelige Betragtninger, troer han endnu at borde tilføie Lidet om Tillæg af Lam, Føl og Kalve, hvorom Kjendskab for enhver Landmand er saa yderst vigtigt.

Ved Tillæg af Lam, bliver det hos os immer nyttigt at tage Hensyn til en saadan Race, der baade ved god Uld og dygtig Væxt udmærker sig, da Kjødets i et mindre Fabrikland vel ligesaameget bør tages i Betragtning. Lammene hos os patte i Almindelighed Mødrene til heni Mai eller Juni, undtagen hvor Faarene malkes. Enkelte Steder i Engelland blive Lammene hjemme i Huus, og Mødrene føres kun hjem om Middagen for at blive pattede. Det er et godt og forfriskende Middel, baade for Faar og Lam, i Huus, at sammenælte Klumpe af Salt og Tjære for at lade dem indslikke, hvilket de gjerne gjøre. Denne saltede Masse fastklæbes paa Bunden af et Bredt i en høiere og lavere Hække, med større og mindre Mellemlum, saa baade Faar og Lam, uden at træde paa samme, kunne faae Hovederne igjennem og slikke.

Lammene maa være eet og et halvt Aar gamle førend de tillades at komme til Vædere, den almindeligste Tid er i October. At man ikke bør græsse sine Faar eller Lam paa fugtige og side Steder, men paa fast og tør Haardbund er bekjendt. - de velvoxne Væderlam der skulle opklækkes til Beder, castreres naar de ere fjorten dage, de svagere naar de ere en Maaned gamle.

Om Kalvetillæget, er i Mai, Pagn. 30 heri Bogen, talet.

Om Føllene, der ere af en saa ædel og nyttig Dyreslægt, og hvis Opdræt saameget egner sig for Fædrelandet, kunde endnu, da deres Opfødning fordrer nogen mere Opmærksomhed, og deres Væxt og Reisning beroer saa meget paa denne, være at bemærke. De maae patte Mødrene indtil disse, i October, sættes paa Stald. Føllene maae da ikke bindes, der gjerne afstedkommer Skade, men indelukkes i et rummeligt og luftigt Huus nær ved en fri Plads, forsynet med Strøelse, Krybbe og Hæk ved en Side, men ellers Intet. Et stort Rum er nødvendigt, at de deri kunne have Bevægelse, og Krybbe og Hække maae opsættes tem-

melig høit, og stedse høiere altsom de voxe til, da dette ogsaa meget bidrager til den fuldvoxne Hestes Reisning. De maae have sundt og godt Foder: det bedste Høe, fiinskaaren Rug- og Havrehakkelse, og er det af Halm, da blandet med Havre, og ypperligt om stundum tillige med velgjort grønt Malt af sexradet Byg.

At Hingsterne hertillands, fremfor de skjaarne, have et saa paafaldene fordeelagtigt Udvortes, hidrører meget fra, - at de fleste skjæres først naar de ere to, tre, og stundom fire Aar. - Jo ældre de ere, jo sørgeligere er det at see; - thi de voxe ligesom tilbage og nedefter!

Naar det gjelder om at opklække gode Heste og forbedre Racerne, kan man lære Meget af Engellænderne. "Skal Hesten castreres, siger *Dickson*, saa er det den meest passende Alder, naar den er tre Maaneder gammel, og den bedste Tid paa Aaret, er, ved Udgang af Mai eller Begyndelsen af Juni;" da er Luften meest tepereret og Bremse og Fluier der saa ivrigt søge det saarede Sted, endnu ikke, som siden, have Magt til i den Grad at forurolige Hesten.

Det kan tjene til almindelig regel ved alle Dyr, - at jo tidligere de kunne skjæres og castreres, destobedre er det, da Inflammation i det Mindste ikke vil være at befrygte.



## Bogholderie

er nyttig at føre for at have et klart Blik til alle Tider over løbende Udgifter og Indtægter. Foruden den daglige Udgifts og Indtægts Journal, Indhøstnings, Udmaalings og Arbeids Journal og heraf søger man at uddrage hvad der skal henføres til de enkelte Rubriker, at af disse kan sees hvad Arbeide, der er anvendt paa hver Kornmark især, hvad den har kostet, hvor høit hver Tønde Sæd staaer Sælgeren, og hvad han borde have af Kjøbmanden for at være skadesløs. Det Samme gjelder med Hensyn til Creature, som sælges. God Veiledning haves hos *Thaer*, som og i *Gyllomburgs Landbrugs Bogholderie*, da hos ham findes flere Tabeller og Schemata at vælge iblandt.

Et vel indrettet Bogholderie bør bestaae af tre Protocoller. Den *ene* er en *Tabelbog*, som forklarer Alt, hvad Aaret om er foretaget ved en given Gjenstand; Havre, Byg eller andet; den *anden* en *Hovedbog*, som viser Indtægten og Udgiften speciel for hver Ting; den *tredie*, en *Conto-Regnskabsbog*, paa Kjøbmandsviis med Debet og Credit for hver Gjenstand. Til Slutning et Register, som henviser til bemeldte tre Protocoller. Til Exempel: Byg.

I Tabelbogen indføres i Rubrikerne, forud afstregede: Arealet -

Pløining - Harvning, Tromling, ved hvert hvor mange Mennesker og Heste der ere brugte, for at see Bekostningen, det Samme ved Gjødningen, ligeledes ved Saaeningen, ved Høsten, Productions-Regnskabet, Alt med vedføiet Datum. Regskabet vil da vise, for at give et Exempel: Udsæd 80 Td. Byg, avlet 850 Læs, aftorsken 1062 Td. 4 Skp., Halm 19395 Lp ., Productionen har kostet 1640 Rbd. 1 Mk. 2 sk. Paa den Maade indføres i Protocollen en Beregning ved enhver Sædart, Rodvæxt, Foderurt m.V., saa erfares, hvad Arbeidet har kostet. General-Overslag gjøres til 1ste Mai hvert Aar over Inventarium og Gaardsredskaber, samt Besætningens Status og Værd, Beholdningen af hver Slags. Registeret henviser til Bogholderiets tre Regnskabsbøger.

Befindes den Maade at gøre Regnskab paa at være for besværlig, kan man føre den efter Behag over enkelte Gjenstande. Exempler vil oplyse det. Ved *Jordbogen* tilføjes: Fæstebrevets Datum, Fæsterens Alder, Arealet geom. og bonitet, Fag Huus, Assurancen.

I *Arbeids-Journalen* indføres Dagens Gjerning: f.Ex. d. 1. N. kjørt i Kongereise, 3 bunden Fouragen; d. 2. N. kjørt til Mølle, B. i Smedien, 6 flyttet en Rughalmstak. Ved Maanedens Slutning sammenlægges Personernes Antal, saaledes: foruden 2 Rygttere, 6 Standtærskere, 4 faste Karle og en Dreng er forbrugt 128 Hovmandsdage eller leiede Folk i den Maaned. Journalen vil da vise, hvor mange Gangdage Gaarden behøver til hver Tid, f.Ex. i Høhøsten 490, i Kornhøsten 500, ligeledes ved Møgning, Tørvemosen, og ved flere Lejligheder.

Ved *Meierie-Journalen* anføres: Tallet af Køer, Smør kjernet, Ost feed og mager, endvidere Consumenterne: Mennesker, Melkekalve, Melkegrise, Vallesviin; og det daglig, thi ere mange Folk, som i Høe- og Kornhøsten, forbruges meer af Melk og Smør.

Ved *Huusholdningen*, daglig efter Middeltal med Huusfolk 25 Personer til Spiisning, fortæret i Aar. 83 Td. Rug til Brød, 61 Td. Byg til gryn og Meel, 50 Td. til Malt, 4 Td. Ærter til Kogning. Paa Garden slagtes 30 spæde Kalve, 5 Køer, 2 Tyre, vog 126 Lp ., 9 Sviin vog 74 Lp ., 10 Flesk, gav 4 Lp ., 12 Fedt, 6 Fjedringer Smør; 20 Ankre Brændeviin, 9 Td. Sild, 40 L p tør Fisk, 33 Skpr. Salt, 90 Humle. Dette sumariske Forbrug ved Aarets ende, beregnet til Penge, vil viise hvad Huusholdningen til Folkenes Bord har kostet.

Ved *Tienden* anføres i Bogen hver Tiendeyders Navn og Hartkorn, og hvad han hvert Aar har ydet i Neg af Hvede, Rug, Byg, Havre og Ærter. Ved hvert Navn gjøres et Melletrum til 10 Linier, at Indtegningen kan gjelde for 10 Aar, som letter til Oversigten, og til at bedømme Indhøstningen. Til Slutningen for hvert Aar

Sammenlægningen, f.Ex. 28 Traver Hvede, 73 Tr. 13 N. Rug, 155 Tr. 6 N. Byg, 71 Tr. 8 N. Havre, 20 Skpr. Ærter og 15 Skpr. Havre til Vederlag for Ærter.

Ved Inventariet indføres det Anskaffede og det Forbrugte udslettes. Hvert har sit Folium, saaledes for Sengeklæder og deres Fordeling, for Kjøkkentøi, for Trætøi, Mejerikar, Værktøi, Redskaber, Seletøi, Bræder, Kalk, Søm.

Omtrent paa denne Maade førte vor Lærer i Landoeconomie, Hr. Professor *Begtrup*, Bogholderiet paa sin Eiendom, *Løvegaard* i Sjælland. Vel kan det ikke nægtes, at det bedste Regnskab er, - naar der gives mindre ud end der tages ind, og Pengene formeres i Chartollet, en almindelig Bondetalemaade; men denne Formerelse skeer og sikrest ved en Art Bogholderie. Paa Godser og store Gaarde er dette uundgaaeligt nødvendigt: hvorledes vilde en fraværende Jorddrot, uden et saadant Regnskabsvæsen, Inventarie- og Forraadsfortegnelse, være istand til at holde Control og Ballance? Ved hjælp heraf gaaer det derimod let. Det ene Aars Udgifter til Inventaristykkernes Completering, sammenlignede med det foregaaendes og saa fremdeles, saa vil Eieren godt kunne skjønne om der er Rimelighed i denne Completering, og om han ikke ved formeget Anført - er bedragen. Har han bortforpagtet Godset og foreskrevet Forpagteren, hvilket altid er raadeligt, et bestemt Sædskiye, saa udfærdiges et Schema med Markernes Nr., og Sædfølget; Eieren eller hans Fuldmægtig behøver i Juni eller Juni da blot at gjøre en eneste Inspectionsreise til Godset, og vil da strax, med Schemaet i Haanden, kunne overbevise sig om Jorderne drives efter Forpagtnings-Contrakten.

Men og for Bonden og den mindre Avlsbruger er en Art Bogholderie eller Optegnelse, nødvendig. Hvorledes vil den fremadstræbende og de forskjellige Sædarter og Agersystemer prøvende Landmand, erholde Kundskab om de for hans Jord bedst passende og fordeelagtigste, - uden ved en Optegnelse over Udgifternes Bestridelse til Arbeidskraften, indtil den dyrkede Artikel er bearbejdet til Føde- og Handelsvare og dens Pengeværd beregnet, - uden ved Bøgføring? Han kan ikke ved Penge-Cours eller sligt, som Handelsmanden, strax blive overbevist om Tab og Vinding, men maa først calculere og slutte til Fremtiden, og det vi da først om flere Aar vise sig, om han rigtigt har calculeret og sluttet. Endog for den korteste Tid maa der holdes et Regnskab. Bonden vil til Ex. vide om han har størst Fordeel af at fede sine Kalve, og om da fordeelagtigst at lade dem patte Moderen, at fede dem med nymalket eller afskummet Melk, at lade denne sidste koge og give dem lunket, eller blande den med Kartoffel- eller andre Meelarter.

Eller om det endnu er større Fordeel at sælge Melken sød eller gjøre Ost af den, at kjerne Smør og sælge den kjernede og tykke Melk, eller om endnu bedre, at gjøre Ost af den afskummede og fede Svin med Ostevallen? - Rigtig Kundskab herom vil aldrig kunne erholdes, uden ved at optegne eller holde Bog over disse forskjellige Methoder. Det samme er Tilfældet med Tillægscreaturer og med Markfrugter. Skjøndt det almindeligviis for Bønder og de større Avlsbrugere er høist vigtigt og fordeelagtigt med saadant Tillæg, saa gives der dog Omstændigheder og Egne hvor det var mere tilraadeligt at købe baade de manglende Køer og Heste. Men paa hvad Maade, uden ved nøjagtig Optegnelse, vil man herom vorde underrettet? Ligesaa paa Marken, hvorledes, uden ved Bogholderie og Beregning, vil Bonden blive overbevist om Fordelen og Manglen ved hans havende Sædskifte, eller ved et anbefalet med fuldkommen Vexel, med Staldfodring, Raps, Kummen, Sennep og flere hidindtil mindre dyrkede Væxter?

Af disse faa Bemærkninger vil det være noksomt indlysende, at Bogholderiet ikke alene i det større Landbrug er nødvendigt, men ogsaa i det mindre og for Bonden. Men vil Bonden i Almindelighed kunne forstaae at gjøre og optegne saadanne Beregninger? - Ja! det kan udføres paa en saa simpel og nem Maade, saa enhver fornuftig og eftertænsom Almuesmand meget let hertil er istand. Og det vilde i modsat Fald være til saare liden Roes for vor Bonde- og Almueoplysning, naar de yngre Bønder og deres Sønner ikke kunne opskrive og beregne de allersimpleste, til deres Fag og Livs Lykke, meest nødvendige Dele! -

Sluttelig kan Forfatteren ikke udlade, her, at bevidne Hr. Professor *Begtrup*, sin inderligste Taknemlighed for hans Velvillie, og mangt et godt Raad, hvilket han især har at takke om dette lille Skrift, ved en fleersidigere Udsigt over Landvæsenet, maaskee er bleven mere brugbart for Landmænd i Almindelighed.

